

Vaihdannan varmistajat

Asianajotoimistojen alkuvaiheet ja asianajotoiminnan ammatillistuminen 1855–1900

Robin Sepponen

Oikeus historiassa

Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta

07.03.2022

Oppiaine: Oikeushistoria

Tekijä: Robin Sepponen

Otsikko: Vaihdamman varmistajat. Asianajotoimistojen alkuvaiheet ja asianajotoiminnan ammatillistuminen 1855–1900

Ohjaaja: Mia Korpiola

Sivumäärä: XXIV+91

Päivämäärä: 07.03.2022

Tutkielman aihe on suomalaisten asianajotoimistojen alkuvaiheet sekä asianajotoiminnan ammatillistuminen. Tutkimuskohde on Suomen varhaiset asianajotoimistot. Tutkielma sopii asianajajahistoriasta kiinnostuneille ja sisältää uutta tietoa asianajotoiminnan ammatillistumisesta, varhaisimpien asianajotoimintojen ilmaantumisesta sekä niiden vakiintumisesta osaksi suomalaista asianajokenttää.

Metodi on oikeushistoriallinen ja asianajotoimistojen ilmaantumista tarkastellaan ensisijaisesti taloudellisen lainsäädännön liberalisoineen lainsäädäntökauden (v. 1855–1879) ja sen myötä aktivoituneen elinkeinoelämän tuotteenä. Tärkeimmät aikalaislähteet muodostuvat kansalliskirjaston digiaineistosta hakusanoin paikannetuista lehti-ilmoituksista ja -mainoksista, liike- ja osoitekalentereista sekä asiakirjoista. Lähteitä hyödynnetään niin asianajotoimistojen määrällisen kehityksen ja alueellisen levinneisyyden selvittämisessä kuin asianajotoimistojen palvelujen ja toiminnan tarkastelemisessä sekä asianajotoimistojen ilmaantumisen ja yleistymisen selittämisessä.

Toinen luku pohjustaa tutkimuksen kiinnittäen huomiota ammattimaisesti hoidettujen asianajotehtävien luonteeseen, virkamiesasianajoon, virkatutkintokehitykseen, juristiprofession syntyyn sekä ensimmäisiin tuomarintutkinnon suorittaneisiin asianajajiin. Kolmas luku etenee merkantilistisen järjestelmän ongelmista lainsäädännön liberalisoinnin eri vaiheisiin ja ensimmäisten asianajotoimistojen ilmaantumiseen. Neljäs luku tutkii asianajopalvelun tarjoamisessa tapahtuneita muutoksia ja helsinkiläisen asianajotoiminnan kehitystä elinkeinovapauden säätämisen (v. 1879) jälkeisenä aikana. Lisäksi asianajotoiminnan harjoittamista ja sen päätoimisuutta sekä asianajotoimistojen perustajien taustoja tutkitaan vielä erikseen koko Suomen osalta vuoteen 1900 keskittyen.

Johtopäätöksinä esitetään, että asianajotoimistoja ilmestyi jo liberalisointikaudella eri puolille Suomea palvelemaan vaihdantaan osallistuvia asiakkaita. Elinkeinoharjoittamisedellytysten kehittyessä aktivoituva liike-elämä tarvitsi modernin oikeuden tuntevaa oikeudellista neuvontaa. Myös vaihdantaan osalliseksi tahtovia tahoja palveltiin elinkeinoharjoittamista koskevissa hakemusasioissa. Ennen elinkeinovapautta ilmaantui muutamia ammattiasianajajien asianajotoimistoja, kuitenkin vain Helsinkiin.

Elinkeinovapauden jälkeen liike-elämä tarvitsi entistä vakinaisempaa asianajopalvelua. Helsingissä asianajotoiminnan harjoittaminen ammatillistui yleisemminkin ja toimistojen määrä kasvoi. Vuonna 1900 asianajotoimistot olivat alkaneet yleistyä suomalaiskaupungeissa. Helsingin ja hovioikeuskaupunkien ulkopuolella asianajotoimistoja pidettiin silti useimmiten viran ohella ja asianajotoimintaa harjoitettiin paikallisempaan tyyliin. Asianajotoimistojen perustajien taustat monipuolistuivat, mikä on ajanjakso huomioiden ymmärrettävää. Tuomarin viran toimittamiseen oikeuttavan juridisen tutkinnon suorittaneita asianajajia oli edelleen vähän. Myös hallintotutkintotaustaisilla asianajajilla oli taustalla asianajotoimistojen keskeisten palveluiden kannalta tärkeitä juridisia opintoja. Olipa tutkintotausta mikä tahansa, tiettyjen oikeudellisten asioiden hoitamiseen tarvittiin autonomian aikana muutosidonnaisuuden tuntemusta. Virkamiehillä olikin viimeistään virassa harjaantumisen jälkeen asianajotoimistojen tarjoamien palveluiden kannalta tarpeellista osaamista.

Avainsanat: Asianajaja, Asianajajakunta, Asianajajaprofessio, Asianajotoiminta, Asianajotoimisto, Asioitsija, Oikeushistoria, Taloudellinen liberalismi

SISÄLLYS

SISÄLLYS.....	III
LÄHTEET.....	IV
KUVAT JA TAULUKOT.....	XXIII
LYHENTEET.....	XXIV
1 JOHDANTO.....	1
1.1 AIHEALUEESTA.....	1
1.2 TUTKIMUSTEHTÄVÄ, METODI JA AIEMPI TUTKIMUS.....	1
1.3 KESKEISET MÄÄRITELMÄT.....	6
1.4 TUTKIMUKSEN RAKENNE.....	8
2 ASIANAJOTOIMISTOJA EDELTÄVÄ AIKA.....	9
2.1 OIKEUDENKÄYNTIASIAMIEHIÄ KOSKEVAT SÄÄNNÖKSET.....	9
2.2 SUOMALAISTA KÄYTÄNNÖN ASIANAJOTOIMINTAA RUOTSIN VALLAN AIKANA.....	12
2.3 AUTONOMIAN MYÖTÄ JURISTIPROFESSIOTA KOHTI.....	16
2.4 UUDENTYYPPISTÄ KYSYNTÄÄ ASiantUNTEVALLE ASIANAJOPALVELULLE.....	18
2.5 YHTEENVETO ASIANAJOTOIMISTOJA EDELTÄVÄSTÄ AJASTA.....	22
3 ENSIMMÄISET ASIANAJOTOIMISTOT (TALOUELLISEN LAINSÄÄDÄNNÖN LIBERALISOINTI V. 1855–1879).....	24
3.1 UUDET TUULET: MERKANTILISMISTA LIBERALISMIIN.....	24
3.2 PUUTAKO PITÄISI VIEDÄ? LÖNEGRENIN TOIMISTOSSA TUNNETAAN VEKSELIT!.....	26
3.3 MENIKÖ KONKURSSIIN? UTTER JA STENBERG VALVOVAT JA SELVITTÄVÄT!.....	30
3.4 OLLAKO ASIANAJAJA VAI EIKÖ OLLA? HOVIOIKEUSKAUPUNKIEN VIRKAMIESASIANAJAJAT.....	35
3.5 VOISIHAN SITÄ TÄÄLLÄKIN KAUPPAA KÄYDÄ – SISÄMAAN VARHAISET ASIANAJOTOIMISTOT.....	40
3.6 VAIHDANNAN VARMISTAJAT: SYYT ASIANAJOTOIMISTOJEN KESKEISIMMILLE PALVELUILLE.....	47
4 AMMATTIMAISET ASIANAJOTOIMISTOT YLEISTYVÄT (ELINKEINOVAPAUDEN TOTEUTUMISEN JÄLKEINEN AIKA V. 1879–1900).....	53
4.1 KYSYNTÄÄ VAKINAISEMMALLE, ARKISEMMALLE JA SUOMENKIELISELLE ASIANAJOPALVELULLE.....	53
4.2 AMMATTIMAINEN SUHTAUTUMINEN ASIANAJOTOIMINTAA KOHTAAN YLEISTYY HELSINGISSÄ.....	60
4.3 SUOMEN YMPÄRI LEVITTÄYTYVÄT ASIANAJOTOIMISTOT (V. 1900).....	67
4.4 ASIANAJOTOIMISTOJEN PERUSTAJIEN TAUSTAT MONIPUOLISTUVAT (V. 1900).....	73
4.5 KIRJAVASTA ASIANAJAJAKUNNASTA PONNISTAVA ”MODERNI ASIANAJAJAKUNTA”.....	79
5 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	83

LÄHTEET

Aikalaislähteet

Ahlman, Ferd. Pieni Toimikirja, Sisältävä Neuvoja Kirjanpitoon Ja Kaikenlaisten Asiakirjain Tekemiseen Sekä Ilmoituksia Tavallisimmista Asioimis- Ja Kunnallis-oloista. Frenckell ja Poika 1874.

Ahlman, Frans Ferdinand, Ahlman, Ferd. Pieni Toimikirja, Sisältävä Neuvoja Kirjanpitoon Ja Kaikellaisten Asiakirjain Tekemiseen, Sekä Ilmoituksia Tavallisimmista Asioimis- Ja Kunnallis-oloista. Rahvaan Ja Kansakoulujen Tarpeeksi. 2., lisätty painos. G. W. Edlund 1877.

Ahlman, Ferdinand, Suomalainen Kirjuri, eli kaupp- ja asioimikirjeiden sekä kaikellaisen muun kirjevaihdon malleja. G. W. Edlund 1875.

Ehrström, Karl, Gustaf, *Om advokaturen i Finland*. JFT 1871, 67–78. (Ehrström 1871a)

Ehrström, Karl, Gustaf, *Till frågan om sakförareföreningar*. JFT 1871, 263–264. (Ehrström 1871b)

Förslag till stadgar för en Sakförareförening i Helsingfors. JFT 1873, 138–141.

Gronfelt, Julius, *Juridiska föreningens årsmöte den 17 december 1910*. JFT 3–4/1911, 240–253.

Gråstén, Ernst, *Om ett advokatsamfund i Finland*, Juridiska Meddelanden 1/1903, 1–2.

Helander, Antti, Suomen taloudellisen lainsäädännön oppikirja kauppakouluja varten. 2., korjattu ja lisätty painos. Otava 1904

Kivimäki, Toivo, Mikael, *Uusilla Urilla. Muutama sana Suomen asianajajien organisatsioonin johdosta*. Lakimies 1919, 237–250.

Kivimäki, Toivo, Mikael, Asianajajan siviilioikeudellinen vastuu. Otava 1924.

Koski, Yrjö, Kirjeiden Ja Asiapapereiden Kirjoittamisopas: Kaikkiin Ylempiin Ja Alempiin Oikeuksiin Ja Virastoihin Lähetettävien Anomus-, Valitus- Y. M. Viranhakupapereiden, Konkurssi, Akordi-, Pesäero, Ja Holhousasioiden, Velka-, Kiinne- Ja Testamenttien Sekä Ilmoitus-kaavojen. Kustantamo Loviisissa 1919.

Käytännöllinen Kaava-kirja, Sisältävä Täydellisiä Ohjeita Kaikenlaisia Kunnallis- Ja Oikeudelliskirjoja Valmistamaan, Niinkuin Anomus-, Hakemus- Ja Väli-kirjoja, Valta- Ja Velka-kirjoja Peruu-kirjoituksia Ja Perintöjako-kirjoja Y.m. 3. painos. Palander 1886.

Mäkinen, Aatto. Uusi Neuvo- ja Kaavakirja Kansalaisille sisältävä Lyhyitä selontekoja laista ja käytännöllisiä kaavoja sekä myös Opastuksen yksinkertaiseen kirjanpitoon. Jansson 1899.

[Pa]lm[én, Johan, Philip], *Om advokater och advokaty*, Litteraturblad för allmän medborgerlig bildning, 8/1856, 225–232.

- Palmén, Johan, Philip, Juridisk Handbok För Medborgerlig Bildning. J. C. Frenckell & son 1859.
- Palmén, Johan, Philip, Lönnrot, Elias. La'in-opillinen Käsikirja. Yhteiseksi Siwistykseksi. SKS 1863.
- Saraste, Julius, Bernhard, Kansantajuinen lakiasian käsikirja ynnä kaavakokoelma. WSOY 1914.
- Schauman, K., F., J., Finlands Jurister år 1879. Biografiska Anteckningar. G. W. Edlund 1879.
- Ruotsalais-suomalainen Laki- Ja Virkakielen Sanasto. SKS 1883.
- Ruotsin Waltakunnan Laki, Hyväksytty Ja Wahvistettu Waltiopäivillä Wuonna 1734. Uusi Suomennos. SKS 1865.
- Ruotsin Waltakunnan Laki, Hyväksytty Ja Noudatettawaksi Otettu Waltiopäivillä Wuonna 1734: Ynnä Niiden Lisäysten, Muutosten Ja Selitysten Kanssa, Jotka Owat Woimassa Suomen Suuriruhtinaanmaassa. SKS 1877.
- Sadeniemi, J. W., *Pari sanaa asianajajan ammatista*. Teoksessa Uusimaa: 1. Toimittanut, Aho, Lauri. Kirjavälitys, jakaja, 1930
- Sonck, Johan, Gideon, Ruotsalais-suomalainen Laki- Ja Virkakielen Sanasto: Svensk-finsk Lag- Och Kurialterminologi. SKS 1903.
- Stråhlman, A., E., Ruotsalais-suomalainen luettelo tawallisista wirka- ja lakisanoista. 1866.
- Stråhlman, A., E., Wirkakirjoitusten Malleja. Kuvernööreiltä ja Kuvernöörin-wirastoilta. 1869.
- Sweriges Rikes Lag Gillad och antagen på Riksdagen Åhr 1734. Med Kongl. May:ts allernådigste Privilegio Tryckt uti Historiographi Regni Tryckerij Af Hartwig Gercken. Tukholma 1736.
- Trapp, Robert. Den Unge Juristen, Eller, Juridisk Handbok För Medborgare Af Alla Klasser I Finland. Wasenius, 1833.
- Trapp, Robert, Hannikainen, Pietari, Asianajaja, Eli Lain-opillinen Käsi-kirja Suomen Kansalle: Alkupuustawittain Koottuja Lainsäätöjä, Asetuksia Ja Julistuksia, Jokaiselle Tarpeelliset Tietää Laillisissa Asioissansa, Sekä Niihin Kuuluwien Kirjoitusten Kaawoja. A. F. Cederwaller, 1847.
- Tulenheimo, Antti, Heinonkoski, Onni, Lakikirja Sisältävä Suomen Suuriruhtinaanmaassa Voimassaolevat Osat 1734: N Vuoden Waltiopäivillä Hyväksyttyä Ja Noudatettavaksi Otettua Ruotsin Waltakunnan Lakia Sekä Myöhemmin Ilmestyneitä Lakeja Ja Asetuksia. Taskupainos. SKS, 1914.
- Vaasan asianajotoimisto, Vaasan asianajotoimiston wiikko-muistilista liikemiehille ja muille konkurssi- vuosihaaste ja pesäeroasioista, Käräjä-määräpäivistä, Yhtiö- ja muista yleisistä kokouksista, Urakkoista ja hankinnoista sekä tukkihuutokaupoista y. m y. m. C. A. Heinz, 1902

Vore det nyttigt och ömkligt, att vid domstolarne skulle anställas lagfame advokater för att af rättssökande kunna anlitas? och, om frågan besvaras jakande, huru kunde deras anställande ske med minsta kostnad? JFT 1872, 157–165.

Wilskman, Oskar, *Till frågan om sakförareväsendets höjande*. JFT 1894, 303–316.

Åkerman, Daniel, Woldemar, ym. *Muistelmia*. D. W. Åkermanin sukutoimikunta. 1993

Liike- ja osoitekalenterit

Adresskalender för Helsingfors Stad. G. W. Edlund,

1862

1863

1865–1866

1867–1868

1868–1869

1869–1870

1870–1871

1871–1872

1872–1873

1873–1874

1874–1875

1875–1876

1878–1879

1879–1880

1880–1881

1882–1883

1883

1884–1885

1886–1887

1887–1888

1896–1897

Adress- och yrkeskalender för Helsingfors jämte förorter. 1899–1900. Helsingfors Centraltryckeri 1899.

Forselius, Victor, Finlands Handelskalender. Victor Forselius,

1871

1903

Lindholm, Henning, Helsingfors Handel Och Industri. Finansbladet,

1925

1928

Bergman, Gustaf, Helsingfors Stads Adress-kalender. Gustaf Bergman, 1847.

Helsingin uusi liikekalenteri ynnä maaseutukaupungit ja maakauppiat. Suomen reklaami- ja asioimistoimisto 1925.

Juridisk Handbok Och Firmakalender För Finland. 1900: Suomen Lainopillinen Käsikirja Ja Toiminimikalenteri. 1900. Weilin & Göös 1900. (W&G 1900).

Wasa Adressbok 1894–1895 1894.

Sanomalehdet ja aikakauslehdet

Aamulehti

17.3.1901 nro 65

6.2.1932 nro 36

Björneborgs Tidning

4.9.1863 nro 36

6.5.1864 nro 16

27.1.1900 nro 11

Borgå-bladet

5.6.1869 nro 22

Finlands Allmänna Tidning

9.11.1870 nro 260

9.4.1900 nro 83

Helsingfors Dagblad

28.9.1864 nro 225

29.6.1868 nro 147

11.11.1872 nro 309

27.5.1873 nro 142

27.10.1877 nro 293

29.3.1878 nro 85

14.12.1878 nro 341

Helsingin uutiset

14.9.1863 nro 73

Hufvudstadsbladet

16.6.1869 nro 136

11.11.1871 nro 263

22.8.1894 nro 226

19.2.1899 nro 49

25.9.1901 nro 259

5.10.1901 nro 269

23.8.1909 nro 226

Hämeen Sanomat

6.12.1894 nro 141

Hämetär

23.05.1914 nro 56

Ilmarinen

2.6.1875 nro 22

23.2.1881 nro 15

13.10.1883 nro 120

Inkeri

3.5.1885 nro 18

Kaiku

8.11.1895 nro 129

24.8.1900 nro 101

28.12.1900 nro 154

30.8.1901 nro 100

Karjala

1.11.1904 nro 254

Kauppalehti

20.11.1901 nro 47

Keski-Savo

26.4.1904 nro 46

Keski-Suomi

10.4.1878 nro 29

12.3.1879 nro 20

7.7.1883 nro 54

8.2.1900 nro 16

Kokkola

3.1.1900 nro 1

Kristinestads Tidning

3.1.1900 nro 1

24.1.1900 nro 7

Mercator

1910 nro 1–2

1914 nro 1

Oulun ilmoituslehti

5.3.1893 nro 27

Perä-Pohjalainen

9.1.1900 nro 3

Pikku: skämksam jul-tidning

31.5.1869 nro Promotions

Päijänne

1.3.1878 nro 18

Päivälehti

10.5.1894 nro 106

3.3.1900 nro 52

Sanomia Turusta

8.11.1872 nro 45

Savo

27.1.1880 nro 7

17.9.1887 nro 106

6.6.1889 nro 65

Savo-Karjala

7.3.1900 nro 14

St. Michels Veckoblad

17.2.1877 nro 7

Suomalainen Wirallinen Lehti

9.10.1880 nro 119

5.03.1883 nro 53

29.1.1900 nro 23

Suomen Teollisuuslehti

1.11.1904 nro 21

Suomen Wirallinen Lehti

17.11.1904 nro 268

Suupohjan Kaiku

22.2.1900 nro 22

Tammerfors Aftonblad

31.3.1891 nro 26

Tammerfors Nyheter

5.1.1900 nro 2

Tampereen Sanomat

27.2.1897 nro 32

Tampereen Uutiset

30.8.1901 nro 166

6.12.1901 nro 236

18.3.1902 nro 53

Tapio

3.8.1872 nro 31

10.1.1877 nro 2

20.3.1878 nro 23

Turun Lehti

13.1.1900 nro 5

Uusi Aura

18.1.1900 nro 13

Uusi Savo

18.10.1894 nro 122

Uusi Suometar

29.04.1872 nro 50

7.2.1881 nro 30

24.02.1881 nro 45

7.6.1881 nro 127

6.2.1884 nro 31

27.1.1885 nro 21

15.4.1886 nro 87

6.5.1896 nro 104

10.1.1900 nro 7

3.4.1900 nro 87

4.4.1900 nro 88

17.10.1900 nro 260

Vårt Land

19.11.1897 nro 1

Waasan Lehti

22.3.1884 nro 24

28.5.1884 nro 43

31.3.1886 nro 26

Wiborgs Tidning

27.4.1872 nro 32

13.7.1872 nro 54

17.7.1872 nro 55

20.6.1874 nro 71

10.9.1874 nro 106

1.08.1878 nro 90

Wiipuri

22.11.1894, nro 272

8.1.1897 nro 5

Wiipurin Sanomat

2.1.1886 nro 1

13.1.1900 nro 11

Åbo Tidning

15.11.1901 nro 251

Åbo Underrättelser

1.10.1903 nro 266

Östra Finland

25.2.1881 nro 24

Tutkimuskirjallisuus

Aarnio, Aulis, Lain ja oikeuden tähden. Tampereen raastuvan- ja käräjäoikeus vuosina 1830-2010. Pirkanmaan käräjäoikeus 2012.

Ahava, Iivar, Hovioikeudenherrasta kamaripalvelijaksi. Virkamiehen muistelmia. Otava 1918.

Ailio, Lauri, *Katsaus Suomalaisen lakimiesten yhdistyksen syntyyn ja vaiheisiin kuluneena 30-vuotiskautena*. Lakimies 3/1928, 209–222.

Ahmas, Pentti, *Notaarilaitoksen perustamisyritys 1816-1823*. Lakimies 1/2001, 45–68.

Ahmas, Pentti, Oikeudenkäynnin yhdenmukaistaminen 1800-luvulla. Oikeushistoriallinen tutkimus kämnerin-, laamannin- ja ritarisyynioikeuksien lakkauttamisesta. Helsingin yliopisto 2005.

Alanen, Aulis, J., Suomen maakaupan historia. Kauppiaitten Kustannus 1957.

Alkio, Paavo, *Suomenkielinen lakialan kirjallisuus*, Teoksessa Suomalainen Lakimiesyhdistys 1898-22/10-1948:juhlijulkaisu. Toimittanut: Rekola, Aarne, Ikkala, A., K. Suomalainen lakimiesyhdistys 1948.

Blomstedt, Yrjö, Laamannin- ja kihlakunnantuomarinvirkojen läänittäminen ja hoito Suomessa 1500- ja 1600-luvuilla (1523–1680): Oikeushistoriallinen tutkimus. 1958.

Blomstedt, Yrjö, *Kuninkaallisen majesteetin oikeus Suomessa*. Teoksessa Turun hovioikeus 1623 31/10 1973 Åbo hovrätt. Toimittanut Blomstedt, Yrjö, Suolahti, Gunnar, Lehtinen, Erkki, Oja, Aulis, Bergroth, Arne. WSOY 1973.

Brummer, O, J, Jyväskylän kaupungin historia vv. 1837-1912. Jyväskylä 1916.

Castrén, Lauri, *Piirteitä maamme asianajalaitoksen kehityksen historiasta*. DL 4–5/1934, 137–151.

Eskola, Aarne, Korpela, Kalevi, Papunen, Pentti, Tarmio, Hannu, Suomenmaa. Maantieteellisyhteiskunnallinen tieto- ja hakuteos. 5, Lieksa–Närpiö. WSOY, 1973.

- Halonen, Tero. Maaseutuopistoista yliopistoon. Maatalous- ja metsätieteiden tutkimus- ja opetustoiminnan akatemisoitumisprosessi Helsingin yliopistossa vuoteen 1945. Tero Halonen, 2010.
- Hanho, J. T., Tutkimuksia Suomen metsätalouden historiasta 19. vuosisadalla. Sahateollisuudesta ja sahantuotteiden viennistä 1840- ja 1850-luvulla. Hanho, J., T. 1915.
- Hautala, Kustaa, Oulun kaupungin historia: 4, 1856–1918. Oulun kaupunki 1976.
- Heikkinen, Sakari, Hoffman, Kai, *Teollisuus ja käsityö*. Teoksessa Suomen taloushistoria 2 Teollistuva Suomi. Toimittaneet Ahvenainen, Jorma, Pihkala, Erkki, Rasila, Viljo. Tammi 1982.
- Herold, Fredrik, Viborgs Advokatförening. DL 12/1921, 504–508.
- Hirvonen, Pekka, *Kohti kansalaisyhteiskuntaa*. Teoksessa Vaasan historia: 4, 1852–1917. Kallenautio, Jorma, Wester, Holger, Hirvonen, Pekka, Andersson Katarina, Piispala, Eija. Vaasan kaupunki 2006.
- Hjerppe, Riitta, Suurimmat yritykset Suomen teollisuudessa 1844–1975. Societas scientiarum Fennica 1979.
- Holmberg, Håkon, Suomen tuomiokunnat ja kihlakunnantuomarit (Domsagor och häradhövdingar i Finland). Suomen kihlakunnantuomarien yhdistys 1959.
- Holmström, Alfred, *Bidrag till frågan om bildande af Finlands Sakförareförbund*. JFT 5/1919 265–309.
- Hoving, Victor, Vaasa 1852–1952: Vaasan aikakirjoista ja vaasalaisten vaiheista sadan vuoden ajalta. Otava 1956.
- Ikäheimonen, Tero, *Sääntelyuudistus loppusuoralla*, Advokaatti 5/2021, 30–31.
- Impola, Petteri, *The Agency and Practical Learning of a Lay Advocate in Seventeenth-Century Helsinki: The Case of Gabriel Abrahamsson*. In M. Korpiola (ed.), *Legal Literacy in Pre-modern European Societies*. Palgrave Macmillan. World Histories of Crime, Culture and Violence 2019, 89–118.
- Innala, Aune, Kaksi Tampereen varhaisinta lainoppinutta asianajajaa. DL 1949, 49–61.
- Jyränki, Antero, *Privilegioista perusoikeuksiin – Lainsäätäjän sitominen*. Suomen oikeushistorian pääpiirteet: Sukuvallasta moderniin oikeuteen. Toimittanut Letto-Vanamo, Pia. Gaudeamus 1991.
- Kaitila, I., V., *Kauppaopin ja -oikeuden oppikirja*. Gummerus 1913.
- Kalela, Jorma, *Historiantutkimus ja historia*. Gaudeamus 2000.
- Kallenautio, Jorma. Suomen kaupunkilaitoksen historia. Tilasto-osa. Suomen kaupunkiliitto 1985.

- Kallenautio, Jorma, *Vanhasta uuteen Vaasaan*. Teoksessa Vaasan historia: 4, 1852–1917. Kallenautio, Jorma, Vaasan kaupunki 2006.
- Kekkonen, Jukka, Merkantilismista liberalismiin. Oikeushistoriallinen tutkimus elinkeinopauden syntytaustasta Suomessa vuosina 1855–1879. Suomalainen lakimiesyhdistys 1987.
- Kekkonen, Jukka, *Taloudellisen lainsäädännön liberalisoiminen*, Suomen oikeushistorian pääpiirteet: Suvuvallasta moderniin oikeuteen. Toimittanut Letto-Vanamo, Pia. Gaudeamus 1991.
- Kekkonen, Jukka, *Jukka Kekkonen ja oikeushistoria*. Teoksessa Wiipurin Itä-Suomen hovioikeus 1839-1989. Toimittanut Ikonen, Pauli, Ollikainen, Liisa, Krogerus, Mikael, Hietala, Riitta-Liisa. Kustannuskiila 1992.
- Kekkonen, Jukka, *Modernin oikeuden synty, kehitys ja tulevaisuus*. Muutos ja jatkuvuus. Näköaloja oikeushistoriaan Jukka Kekkonen juhlaKirja: 1953-12/10-2003. Kekkonen, Jukka, Jyri Inha, ja Jukka Kekkonen. Talentum : Lakimiesliiton kustannus 2003.
- Korpiola, Mia, *Attempting to Advocate: Women Entering the Legal Profession in Finland, 1885-1915*. New Perspectives on European Women's Legal History. Editors Kimble, Sara, L., Röwekamp, Marion, Cova, Anne. Routledge, Taylor & Francis Group 2017. (Korpiola 2017a)
- Korpiola, Mia, *Agnes Lundell - Suomen ensimmäinen oikeustutkinnon suorittanut nainen uusien lähteiden valossa*. Teoksessa Rohkea kynä. Syntymäpäiväkirja Maria Lähteenmäelle 9.6.2017. Toimittaneet Ilmolahti Oona, Selin, Sinikka. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura 2017. (Korpiola 2017b)
- Korpiola, Mia, Frans Hannila – itseoppineesta raahelaisesta asioitsijasta tuomitukseksi rikolliseksi ja vankilavirkamieheksi. Oikeudellinen tieto ja taito Suomessa / Legal literacy in Finland 1750-1920. Lokakuu 15, 2018. (<https://blogit.utu.fi/oikeudellinentietotaito/2018/10/15/frans-hannila-itseoppineesta-raahelaisesta-asioitsijasta-tuomitukseksi-rikolliseksi-ja-vankilavirkamieheksi/> Luettu 27.1.2021).
- Korpiola, Mia, Hyvät, pahat ja rumat maallikkoasioitsijat. Mielikuvat oikeudellisen tiedon haltijoista autonomian ajan Suomessa. Tieteessä Tapahtuu, 39 (5) 2021, 33–39. (Korpiola 2021a)
- Korpiola, Mia, *Johan Fredrik Heldt (1780-1854) – eksentrisen turkulainen mesenaatti ja ”kuolinpesäkamreeri”*, Oikeudellinen tieto ja taito Suomessa / Legal literacy in Finland 1750-1920. Helmikuu 8, 2021. (<https://blogit.utu.fi/oikeudellinentietotaito/2021/02/08/johan-fredrik-heldt-1780-1854-eksentrisen-turkulainen-mesenaatti-ja-kuolinpesäkamreeri/>, Luettu 25.1.2022) (Korpiola 2021b)
- Klami, Hannu, Tapani, Oikeustaistelijat. Suomen oikeustiede Venäjän vallan aikana. WSOY 1977.
- Klinge, Matti, *Opetus ja opiskelu*. Teoksessa Helsingin yliopisto 1640-1990: 1. Osa, Kuninkaallinen Turun Akatemia 1640-1808. Kirjoittaneet Klinge, Matti, Knapas, Rainer, Leikola, Anto, Strömberg, John. Otava 1987.

- Klinge, Matti, *Yliopisto ja virkamieskorkeakoulu*. Teoksessa Helsingin yliopisto 1640-1990: 2. Osa, Keisarillinen Aleksanterin yliopisto 1809–1917. Kirjoittaneet Klinge, Matti, Knapas, Rainer, Leikola, Anto, Strömberg, John. Otava 1989.
- Kolbe, Laura, *Dittmar & Indreniuksen perustaminen*. Dittmar & Indrenius 110: Asianajotoimisto suomalaisen liike-elämän kumppanina. Kolbe, Laura, Bränn, Michaela, Kallio, Juha, Lång, Jukka. Helsinki 2009.
- Konttinen, Esa, *Perinteisesti moderniin*. Professioiden yhteiskunnallinen synty Suomessa. Vas-tapaino 1991. (Konttinen 1991a)
- Konttinen, Esa. *Professionalization as Status Adaptation: The Nobility, the Bureaucracy, and the Modernization of the Legal Profession in Finland*. Law and Social Inquiry, 16 (3) 1991, 497–528. HeinOnline. (Konttinen 1991b)
- Korpisaari, Paavo, *Suomen pankit*. Niiden kehitys, rakenne ja toimintamuodot. Kansantalou-dellinen yhdistys 1920.
- Kuisma, Markku, Saha. *Tarina Suomen modernisaatiosta ja ihmisistä, jotka tekivät sen*. Kus-tannusosakeyhtiö Siltala 2011.
- Kuismin, Anna, *Nurkkelin, valvohera, kurjalin: Kirjurit ja asioitsijat fiktiivisissä teksteissä 1840-luvulta 1950-luvulle*. Historiallinen aikakausikirja 117 (3) 2019, 164-177.
- Kuujo, Erkki, *Entisajan Mikkeli*. Mikkelin kaupungin vaiheita 1838–1917. Mikkeli 1971.
- Kuusanmäki, Jussi, *Jyväskylän raastuvanoikeus ja maistraatti 100-vuotta 1862–1962*. Jyväsky-län kaupunki 1962.
- Kuusanmäki, Jussi, *Kunnallisen kansanvallan kehitys ja kunnallishallinnon organisaatio 1875-1917*. Suomen kaupunkilaitoksen historia 2. 1870-luvulta autonomian ajan loppuun. Toi-mittanut Tommila, Päiviö. Suomen kaupunkiliitto 1983.
- Kuusi, Eino, *Elinkeinolainsäädäntö*, Teoksessa Valtiotieteiden Käsikirja: Aakkosellinen Tieto-teos. Toimittanut Harjama, Leo. Tietosanakirja 1921.
- La Mela, Matti, *Patenttiagenttien tuntematon ryhmä 1800-luvun lopun Suomessa*. Tekniikan Waiheita 3/2017, 5–24.
- Letto-Vanamo, Pia, *Miksi Suomessa ei ole asianajajamonopolia*. Teoksessa Asianajajaoikeutta, Ylöstalo, Matti. WSOY 1985.
- Letto-Vanamo, Pia, *Eräistä suomalaisen asianajajalaitoksen syntyyn vaikuttaneista tekijöistä*. DL 1987 244–258.
- Letto-Vanamo, Pia, *Suomalaisen asianajajalaitoksen synty ja varhaiskehitys*. Oikeushistorialli-nen tutkimus. Suomalainen lakimiesyhdistys : Akateeminen kirjakauppa, jakaja 1989.
- Letto-Vanamo, Pia, *Tuomioistuinmenettelyn historiaa – Rahvaan oikeudenkäytöstä valtiolli-seen prosessiin*. Teoksessa Suomen oikeushistorian pääpiirteet. Sukuvallasta moderniin oikeuteen. Toimittanut Letto-Vanamo, Pia. Gaudeamus 1991.

- Letto-Vanamo, Pia, *Advokaatteja ja prokuraattoreita – näkökulmia asianajajalaitoksen syntyvaiheisiin*. Teoksessa Asianajajan työkentältä, Suomen Asianajajaliitto. Suomen Asianajajaliitto 1994.
- Letto-Vanamo, Pia, Pihlajamäki, Heikki, *Oikeushistoria*. Teoksessa Oikeustiede Suomessa 1900–2000. Toimittanut Kangas, Urpo. WSOY 1998.
- Mauranen, Tapani, *Maaseudun kauppaolot*. Teoksessa Suomen taloushistoria: 1, Agraarinen Suomi. Toimittaneet Jutikkala, Eino, Kaukiainen Yrjö, Åström, Sven-Erik. Tammi 1980.
- Merikoski, V., *Huomioita lainopillisen terminologian alalla*. LM 1939, 435–449.
- Mäntylä, Pekka, *Radikaaleja muutoksia vai luontevaa mukautumista?* Advokaatti 2/2020, 25–27.
- Nallinmaa-Luoto, Terhi, *Ylioppilaat turkulaisten asianajajina Turun akatemian alkuaikoina*. DL 1974, 310–316.
- Nikula, Oscar, *Kaupunkilaitos 1721-1875*. Suomen kaupunkilaitoksen historia 1. Keskiajalta 1870-luvulle. Gardberg, Carl, Jacob, Tommila, Päiviö, Endén, Rauno. Suomen kaupunkiliitto 1981.
- Nousiainen, Kevät, *Oikeudenkäytön modernisoituminen*. Teoksessa Suomen oikeushistorian pääpiirteet. Sukuvallasta moderniin oikeuteen. Toimittanut Letto-Vanamo, Pia. Gaudeamus 1991.
- Nousiainen, Kevät, *Prosessin herruus. Länsimaisen oikeudenkäytön 'modernille' ominaisten piirteiden tarkastelua ja alueellista vertailua, Suomalainen lakimiesyhdistys* 1993.
- Nummela, Ilkka, *Kuopion historia 3. Kunnallishallinnon uudistamisesta sen demokratisointiin 1875–1918*. Kustannuskiila 1989.
- Nybergh, Gunnar, *Juridiska Föreningen i Finland 90 år*. JFT 1952, 155–157.
- Oksanen, Voitto. *Nimismies Ulosottomiehenä*. Lahti 1946.
- Pajula, Paavo, *Suomalaisen lakikielen historia pääpiirteittäin*. WSOY 1960.
- Pajuoja, Jussi, *Varhaiset rikokset ja niiden rankaiseminen*. Teoksessa Suomen oikeushistorian pääpiirteet: Sukuvallasta moderniin oikeuteen. Toimittanut Letto-Vanamo, Pia. Gaudeamus 1991.
- Pajuoja, Jussi, *Ervasti, Kaijus, Suomen lakimiesliiton historia*. Lakimiesliiton kustannus 1994.
- Peltonen, Jukka, *Advokatoorisista maksimeista asianajajaoikeuteen*. DL 2/2017, 199–221.
- Pihlajamäki, Heikki, *Kansan ja esivallan välissä. Suomalaisen asianajajakunnan historia*. Edita 2009.
- Pomeranz, William, *'Profession or Estate'? The Case of the Russian Pre-Revolutionary "Advokatura"*. The Slavonic and East European Review 77 (2) 1999, 240–268.

- Pomeranz, William, *The Practice of Law and the Promise of Rule of Law: The Advokatura and the Civil Process in Tsarist Russia*. *Kritika: Explorations in Russian and Eurasian History*, 16 (2) 2015 (New Series), 235–262.
- Raevuori, Yrjö, *Asianajotoiminnasta Ruotsi-Suomessa ennen vuoden 1734 lakia*. DL 1947, 99–113.
- Raevuori, Yrjö, *Turun 1600-luvun lainoppineita asianajajia*. DL 1949, 146–163.
- Raevuori, Yrjö, *Turun lainoppineiden asianajajien vaiheita isonvihan vuosina*. DL 1951, 273–290.
- Raevuori, Yrjö, *Suomen asianajotoiminnan vaiheita*. WS 1968.
- Rasila, Viljo, *Ensimmäinen teollistumiskausi*, Teoksessa Suomen taloushistoria 2 Teollistuva Suomi. Toimittaneet Ahvenainen, Jorma, Pihkala, Erkki, Rasila, Viljo. Tammi 1982.
- Rasila, Viljo, *Tampereen historia 2. 1840-luvulta vuoteen 1905*. Tampereen kaupunki 1984.
- Relas, Eero, *Castrén & Snellman 100 vuotta kesäkuun 1 päivänä 1988*. Teoksessa Castrén & Snellman 100 vuotta. Castrén & Snellman (toimisto) 1988.
- Rintala, Erkki, *Yksityinen saavutus yhteisen kansan parhaaksi*. Teoksessa Oikeuskieli ja säädöstieto. Suomenkielinen lakikirja 250 vuotta. Toimittanut Mattila, E.S., Piehl, Aino, Paajula, Sari. Suomalainen lakimiesyhdistys 2010.
- Schybergson, Per, *Teollisuus ja käsityö*, Teoksessa Suomen taloushistoria 1. Agraarinen Suomi. Toimittaneet Jutikkala, Eino, Kaukiainen Yrjö, Åström, Sven-Erik. Tammi 1980.
- Smalén, Annika, *Konkurssipesän pesänhoitajan itsenäinen päätösvalta lainsäädännössä ja käytännössä*. DL 2/2014, 206–236.
- Tarvainen, Paavo, *Mitä oppia jos ei lainoppia? Hallintovirkamiesten koulutus Suomessa vuosina 1905–1945*. Helsingin yliopisto 1991.
- Tasanen, Tapani. *Läksi puut ylenemähän. Metsien hoidon historia Suomessa keskiajalta metsäteollisuuden läpimurtoon 1870-luvulla*. Metsäntutkimuslaitos : Helsingin yliopisto 2004.
- Tiihonen, Seppo, Ylikangas Heikki, Virka, valta, kulttuuri. *Suomalaisen hallintokulttuurin kehitys*. VAPK-kustannus 1992.
- Toivanen, Pekka, *Kuopion historia 2. Savon residenssistä valtuusmiesten aikaan*. Kuopion kaupunki 2000.
- Tommila, Päiviö, *Jyväskylän kaupungin historia 1837-1965: 2*. 1970.
- Tosh, John. *The Pursuit of History: Aims, Methods and New Directions in the Study of History*. Sixth edition. Routledge/Taylor & Francis Group, 2015.

- Turunen, Riina, *Kirjalliset velkasitoumukset 1800-luvun Suomessa*. Ennen ja nyt: historian tietosanomat, 19 (2) 2019. (<http://www.ennenjanyt.net/2019/02/kirjalliset-velkasitoumukset-1800-luvun-suomessa/> Luettu 26.1.2022).
- Tyynilä, Markku, *Suomen kielen nousu oikeuskieleksi*. Teoksessa Oikeuskieli ja säädöstieto. Suomenkielinen lakikirja 250 vuotta. Toimittanut Mattila, E.S., Piehl, Aino, Pajula, Sari. Suomalainen lakimiesyhdistys 2010.
- Vares, Vesa, *Castrén Jonas (1850–1922)*. Teoksessa Biografiskt Lexikon För Finland: 2, Ryska Tiden. Knif, Henrik, et al. Svenska litteratursällskapet i Finland; Atlantis, 2009.
- Vasara-Aaltonen, Marianne, Tuomareiden tuolileikki – eli kuinka Kuopion raatimiehet toimivat asianajajina. Oikeudellinen tieto ja taito Suomessa / Legal literacy in Finland 1750-1920. Syyskuu 24, 2019. (<https://blogit.utu.fi/oikeudellinentietotaito/2019/09/24/tuomareiden-tuolileikki/> Luettu 25.1.2022)
- Vepsä, Iisa, Oikeuden hakijat. Tutkimus Vaasan hovioikeuden perustamisesta ja varhaisesta toiminnasta. Suomalainen Lakimiesyhdistys, 2009.
- Välimaa, Jussi, Opinteillä oppineita. Suomalainen korkeakoulutus keskiajalta 2000-luvulle. University Press of Eastern Finland 2018.
- Wester, Holger, *Kasvun ainekset*. Teoksessa Vaasan historia 4, 1852-1917. Kallenautio, Jorma, Wester, Holger, Hirvonen, Pekka, Andersson Katarina, Piispala, Eija. Vaasan kaupunki 2006.
- Willgren, K., *Kameraalitiiede*. Teoksessa Valtiotieteiden Käsikirja. Aakkosellinen Tietoteos. Toimittanut Harjama, Leo. Tietosanakirja 1921.
- Wrede, R. A.: *Oikeuskehitys Suomessa jälkeen vuoden 1809*, Teoksessa Juhlajulkaisu 1734 vuoden lain muistoksi joulukuun 13 päivänä 1934 valtakunnan säätyjen päätöksen 200-vuotispäivänä: 4. Suomen lainopillinen yhdistys, jakaja 1934.
- Wunsch, Sinikka, Harri Mäkinen, ja Antti Savela. Oikeuden tähden. Oikeudenhoitoa Oulun seudulla varhaisvaiheista 2000-luvulle. Oulun käräjäoikeus, 2010.
- Wuolijoki, Sulo, Asianajoa ja politiikkaa. Suomen Kirja 1945.
- Ylikangas, Heikki, Suomen historian solmukohdat. WSOY 2007.
- Ylikangas, Heikki, Pajuoja, Jussi, Lauri Kivekäs. Aikansa ajaton radikaali. WSOY 1987.
- Ylänkö, Olavi, Asianajajan velvollisuuksista päämiestä kohtaan asianajotoimeksiannossa. Toinen painos. Suomen lakimiesliiton kustannus 1985.
- Ylöstalo, Matti, *Sata vuotta asianajotoimintaa*, Teoksessa Castrén & Snellman 100 vuotta. Castrén & Snellman (toimisto) 1988.

Internetlähteet

Advokatsamfundet, Advokatsamfundets historie. Advokatsamfundet 2021. <https://www.advokatsamfundet.dk/om-advokatsamfundet/advokatsamfundets-historie/> (Luettu 28.2.2022).

Setterwalls, Our history. Setterwalls Advokatbyrå Ab 2021. <https://setterwalls.se/en/about-us/history> (Luettu 10.10.2021).

Hallintohistorian sanakirja: Kaupunginviskaali. Svenska Litteratursällskapet i Finland 2022. <https://fho.sls.fi/uppslagsord/6578/kaupunginviskaali%20/> (Luettu 27.1.2021). (Hallintohistorian sanakirja 2022a).

Hallintohistorian sanakirja: Kruununnimismies, nimismies. Svenska Litteratursällskapet i Finland 2022. <https://fho.sls.fi/uppslagsord/3819/kronolansman/> (Luettu 27.1.2021). (Hallintohistorian sanakirja 2022b).

Hallintohistorian sanakirja: Kaupunginvouti. Svenska Litteratursällskapet i Finland 2022. <https://fho.sls.fi/uppslagsord/5850/kaupunginvouti/> (Luettu 27.1.2021). (Hallintohistorian sanakirja 2022c).

Virallislähteet

Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietintä 2003:3

HE 3/1958 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi asianajajista sekä laiksi oikeudenkäymiskaaren 15 luvun muuttamisesta.

Vekselisääntö Suomen Suuriruhtinaskunnalle, annettu 29 maaliskuuta 1858.

Ylioppilasmatrikkelitiedot

Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852

Yrjö Kotivuori, *Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852*. Verkkojulkaisu 2005 <<https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi>>. Luettu 4.1.2022. (YOM 1640–1852)

10.12.1838	Helsingius, August Vilhelm	ID: 15632
16.6.1841	Lönegren, Karl Johan	ID: 15882
5.2.1852	Stenberg, Johan Sebastian	ID: 17015
17.6.1848	Utter, Gustaf Fritiof	ID: 16627
1/1826	Westerling, Johan Rutger	ID: U1048
24.12.1822	Wigren, Samuel Anders	ID: 13739

Ylioppilasmatrikkeli 1853–1899

Ylioppilasmatrikkeli 1853–1899. Verkkojulkaisu 2005 <<https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi>>. Luettu 4.1.2022. (YOM 1853–1899)

2.6.1889	Af Reeth Theodor	ID: 22882
25.5.1887	Alander Aksel Wilhelm	ID: 22220
13.6.1867	Bergbom Karl Zachris	ID: 18771
14.10.1889	Björkstén Walter	ID: 23040
29.1.1866	Boije Otto August	ID: 18553
26.9.1853	Brander Alfred	ID: 17160
25.5.1887	Brander (Paloheimo) Paavo Werner	ID: 22224
14.6.1887	Breitholtz Josef Verner	ID: 22382
26.1.1855	Dahlström Johan Edvard	ID: 17316
19.5.1883	Ekström Johan Emil	ID: 21225
13.6.1867	Elving Rudolf Bernhard	ID: 18759
29.5.1888	Estlander Hans Henrik	ID: 22552
2.6.1883	Falck (Havu) Gustaf Evert	ID: 21291
9.12.1893	Gestrin August Johan Edvard	ID: 24282
1.6.1892	Granit Arthur Wilhelm	ID: 23762
23.5.1889	Gummerus Johannes Gregorius	ID: 22846
11.6.1879	Guseff Heliodorus	ID: 20554
18.6.1879	Hallonblad Leonard Julius	ID: 20570
4.6.1887	Helsingius Pietari Jaakko	ID: 22307
1.6.1892	Holmström Alfred August	ID: 23797
14.9.1888	Juvelius Verner Ossian	ID: 22727
22.9.1866	Landgren Anders Erik	ID: 18650
6.6.1884	Lilius Theodor Verner	ID: 21528

22.9.1873	Lindgrén Karl Oskar Arthur	ID: 19761
31.5.1891	Mikkola Antti Vilho	ID: 23432
29.5.1888	Nordenstreng Arvid Alexander	ID: 22553
7.6.1888	Nordgrén Gösta	ID: 22633
30.5.1866	Nyman Axel Johan	ID: 18587
24.5.1888	Oldenburg Isidor Hjalmar	ID: 22529
31.5.1879	Olsoni Ilion	ID: 20500
23.5.1879	Palander Karl Werner	ID: 20456
13.6.1868	Perander Nils August	ID: 18888
9.6.1889	Poropudas Vihtori	ID: 22951
18.5.1889	Rosberg Axel Viktor	ID: 22779
25.5.1882	Rothe Wilhelm Julius August	ID: 21021
28.7.1888	Rydman Arthur Oskar	ID: 22721
13.9.1882	Schildt Lilli Vilhelm	ID: 21170
24.9.1856	Schrey Axel Fredrik Albert	ID: 17551
13.6.1888	Seppänen Anders (Antti)	ID: 22687
23.12.1889	Stenberg Elis Alfred	ID: 23043
25.5.1882	Stolt Frans Leonard	ID: 21006
3.7.1883	Strömstén Johan	ID: 21374
7.6.1888	Suuronen Johan Fredrik	ID: 22625
9.3.1855	Tesche Petter Alexander Joakim	ID: 17369
26.5.1865	Ursin August Emil	ID: 18442
11.6.1891	Wiik Fritz Werner	ID: 23548
27.5.1881	Åkesson Axel	ID: 20872

KUVAT JA TAULUKOT

K1. Asianajotoimistoa koskeva pilailuilmoitus

K2. Stenbergin asianajotoimiston palveluntarjontaa koskeva mainos

K3. Schröderin asianajajakonttorin ilmoitus

K4. Forsellesin & Sucksdorffin mainos

K5. Asianajopalveluita tarjonneen metsätoimiston perustamisilmoitus

T1. Yleinen tuomioistuinorganisaatio vuoden 1734 lain tullessa voimaan

T2. Oikeus- ja kameraalitutkintojen yhtäläisyyksistä vuoden 1917 asetuksessa

T3. 1860-luvun loppuun mennessä perustetut asianajotoimistot

T4. Ennen elinkeinovapautta perustetut asianajotoimistot

T5. Elinkeinovapauden jälkeen ensimmäisen kerran ilmenneet hakusanatulokset

T6. Asianajosanaston kehittyminen virka- ja lakikielen sanakirjoissa

T7. Adresskalender för Helsingfors stad -osoitekalenterin asianajotoimistot-osastoilla v. 1862–1884 ilmoitetut toimistot

T8. Asianajotoimistot helsinkiläisessä osoitekalenterissa vuonna 1896

T9. Oikeustutkinnon vuosittain suorittaneiden määrä 1871–1893

T10. Toiminimikalenterin asianajotoimistot paikkakunnittain v. 1900

T11. Hovioikeuskaupunkien tuomarintutkinnolliset asianajajat v. 1900 kalenterissa

T12. Muiden kaupunkien tuomarintutkinnolliset asianajajat v. 1900 kalenterissa

T13. Tuomarintutkinnottomien asianajotoimistot v. 1900 kalenterissa

LYHENTEET

AHt	alempi hallintotutkinto
C&S	Castrén & Snellman
DL	Defensor Legis
D&I	Dittmar & Indrenius
HA	hovioikeuden auskultantti
HE	hallituksen esitys
HK	historiallis-kielitieteellinen osasto
JFT	Tidskrift utgiven av Juridiska Föreningen i Finland
jur.	juridinen (oikeustieteellinen) tiedekunta
Kamt.	kameraalitutkinto
Mht	metsänhoitajatutkinto
MOK	molempien oikeuksien kandidaatti
nro	numero
Oikt.	yleinen oikeustutkinto
SKS	Suomalaisen Kirjallisuuden Seura
Tuomt.	tuomarintutkinto
v.	vuosi, vuodet
VT	varatuomari
W&G	Weilin & Göös
YHt	ylempi hallintotutkinto
yo	ylioppilas

1 JOHDANTO

1.1 Aihealueesta

[K]uka voi sulkea silmänsä siltä tosiseikalta, että nykyajan kuumeinen liike-elämä ammentaa vakiintuneet muotonsa ja säilyttävät elementtinsä asianajajan ohjaavasta toiminnasta. Tämä kaikki on vähäeleistä, hiljaista uurastusta; sen merkitystä eivät muista edes ne, jotka siitä häiriintymättömässä elämänsä juoksussa hedelmät nauttivat.¹

Edellä kuvattuun tyyliin asianajajan merkitystä liike-elämälle kuvasi Toivo Mikael Kivimäki² kirjoittaessaan Lakimies-lehden lukijakunnalle Suomen Asianajajaliitto ry:n perustamisesta vuonna 1919. Kuvaus on varsin osuva. Tuolloin liikemiehet ja monet muutkin olivat jo tottuneet saamaan oikeusapua asianajotoimistoissa työskennelleiltä asianajajilta. Asianajotoimistot olivat kuitenkin edelleen varsin uusi ilmiö. Vanhimmat yhä toimintaansa jatkavat asianajotoimistomme, Castrén & Snellman (C&S) sekä Dittmar & Indrenius (D&I), olivat ehtineet palvella asiakkaitaan ”vasta” muutaman vuosikymmenen ajan.

Kyseiset toimistot eivät kuitenkaan ole Suomen vanhimpia. Siksi suosittelen tutkimukseni lukemista niille, jotka ovat kiinnostuneet suomalaisesta asianajajahistoriasta ja tahtovat kuulla jotakin uutta asianajotoiminnan ammatillistumisesta, varhaisimpien asianajotoimistojen ilmaantumisesta sekä asianajotoimistojen vakiintumisesta osaksi suomalaista asianajokenttää. Nähdäkseni Suomeen ensimmäisenä ilmaantuneiden asianajotoimistojen perustamisajankohta, asianajotoimistojen ja niiden perustajien taustat samoin kuin toimistojen ilmaantumisten tarkemmat syyt ovat osittain olleet hämärän peitossa. Tutkielmassani olen täydentänyt tuota tietoa tutkimalla Suomen varhaisia asianajotoimistoja oikeushistoriallisen metodin avulla.

1.2 Tutkimustehtävä, metodi ja aiempi tutkimus

Kun oikeudellisessa maailmassa tapahtuvaa muutosta tutkitaan historiatieteen metodisin työvälinein, tavoitteena on usein muutoksen rakenteellinen selittäminen oikeudellisen muutoksen analyysin kautta. Analyysissä kuvataan oikeudellista muutosta ja muuttumattomuutta. Eritelty kuvaus puolestaan pyritään selittämään kytkemällä se aikaan ja paikkaan sekä samanaikaisiin

---

¹ Kivimäki 1919, 249.

² Kivimäki oli Suomen Asianajajaliitto ry:n merkkihenkilöitä. Hän kirjoitti väitöskirjan asianajajan siviilioikeudellisesta vastuusta ja toimi 1930-luvulla myös Suomen pääministerinä.

yhteiskunnallisiin ja oikeudellisiin muutoksiin. Rakenteellisessa paradigmassa korostuvat vertaileva ja säännönmukaisuuksia hakeva tutkimusasetelma, pitkän aikavälin tarkastelu sekä oikeudellisen kehityksen suuren luokan muutokset yksityiskohtien sijaan.³

Historian tutkimusprosessi saa suuntansa tutkimuskohteen, näkökulman sekä näkökulman merkittävyyden valinnasta – ne rajaavat tutkijan tutkimustehtävän.⁴ Tutkimuksen peruslähtökohdat perustellaan, koska ne eivät ole itsestäänselvyksiä eikä tutkimuskohdetta ole mahdollista tarkastella jokaisesta kuviteltavissa olevasta näkökulmasta.⁵ Tutkimuskohteeni on Suomen varhaisimmat *asianajotoimistot*. Valinta on poikkeava.⁶ Aiemmin tutkimusajanjakson asianajotoimintaa on tutkittu ennen kaikkea tuomarin viran toimittamiseen oikeuttavan tutkinnon suorittaneisiin (jäljempänä myös ”tuomarintutkinnollisiin”) asianajajiin keskittyen. Itse asianajotoimintaa on tutkittu lähinnä oikeudenkäyntitehtäviä koskevan tuomioistuinaineiston avulla.⁷

Tutkimusajanjaksolla asianajotoimintaa voitiin kuitenkin harjoittaa varsin vapaasti eikä asianajotoiminta rajoitu yksinomaan oikeudenkäyntitehtäviin. Käytettyjen premissien vuoksi tietoa on saatu pääasiallisesti nykynäkemykstämme vastaavista asianajajista sekä oikeudenkäyntitehtävien hoitamisesta.⁸ Valintaani keskittyä asianajotoimistoihin ja niiden kautta asianajotoiminnasta muotoutuvaan kuvaan perusteleekin keskeisesti pyrkimys anakronismien välttämiseen. Anakronismeja vältetään pidättäytymällä tarkastelemasta tutkimuskohdetta myöhemmän ajan ajatusmalleja hyödyntäen. Samalla varmistetaan, että tutkimuksen kohteena olevia ihmisiä ja asioita lähestytään oikeudenmukaisella tavalla.⁹

Pyrin toimijälähtöiseen tarkasteluun, jossa huomioidaan kaikki asianajotoimistot niiden perustajien koulutustaustaan katsomatta. Myös asianajotoiminnan harjoittamista tarkastellaan oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtäviä laajemmin. Hyödynnän vähemmän käytettyjä aikalaislähteitä, ennen kaikkea varhaisten asianajotoimistojen mainoksia ja ilmoituksia. Koska asianajotoimistot pyrkivät ilmoituksissaan tiedottamaan potentiaalista asiakaskuntaa tärkeimmistä

---

³ Kekkonen 2003, 19–28.

⁴ Kalela 2000, 76.

⁵ Kalela 2000, 76.

⁶ Toisinaan on jopa väitetty, ettei asianajotoimistoja voi tutkia. Kolben poikkeavasta kannasta ks. Kolbe 2009, 11.

⁷ Ks. Raevuori 1968, Pihlajamäki 2009. Aineiston käytön osalta ks. myös Vasara-Aaltonen 2019. Aineistovalinta on pitkälti seurausta aineiston saatavuudesta.

⁸ Tutkijapiiri on nyttemmin korostanut tarvetta tutkia myös ”itseoppineita” asianajajia. Ks. Impola 2019 111–113.

⁹ Kalela 2000, 83–84.

palveluistaan, ne kuvaavat ajanjakson olennaisimpien asianajotehtävien sisältöä kattavasti.¹⁰ Myöskään mainostamisrajoitukset eivät vaikuta primääriaineistoon tutkimusajanjaksolla.

Pääasiallinen tutkimusajanjaksoni sijoittuu vuosiin 1855–1900. Tutkin mainittuna ajanjaksona perustettuja asianajotoimistoja ja kuvaan osan toimintaa harkitusti myös vuoden 1900 jälkeen. Varhaisia asianajotoimistoja koskeva olemassa oleva tieto perustuu lähinnä asianajotoimistoista ja asianajajakunnasta kirjoitettuihin historiikkeihin, asianajajakuntaa koskeviin muihin kirjoituksiin sekä eri henkilöiden muistelmiin.¹¹ Yleistä asianajotoimistoja koskevaa oikeushistoriallista tutkimusta ei kuitenkaan ole tehty. Hyödynnän toimistohistoriikkeja ja muistelmia aikalaiskuvan muodostamisessa sekä asianajotoiminnassa tapahtuneen yleisen muutoksen kuvaamisessa.¹² Samalla täydennän asianajajahistorian varhaisia asianajotoimistoja koskevaa tutkimusaukkoa ja tuotan uutta tietoa ajanjakson asianajotoiminnasta ja asianajajakunnasta.

Asetan seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Miten ja miksi asianajotoimistot ilmaantuivat Suomeen?
2. Miten ja miksi asianajotoimistojen kautta harjoitettu asianajotoiminta kehittyi?

Apukysymykset:

- Mitä asianajotoimistoja koskevat ilmoitukset kertovat asianajotoiminnasta?
- Millaisella koulutustaustalla asianajotoimistoja perustettiin?
- Millaista kehitystä asianajotoimistojen määrässä ja alueellisessa levinneisyydessä tapahtui?
- Miten lainsäädännön liberalisoiminen vaikutti asianajotoiminnan ammatillistumiseen?

Paikansin asianajotoimistoja koskevat mainokset ja ilmoitukset kansalliskirjaston koko digiaineistoon kohdistuvien hakusanahauin (jäljempänä ”hakusanahaku”).¹³ Keräsin hakutuloksista

---

¹⁰ Ilmoitusten ytimekkyyden vuoksi niistä käy ilmi olennaiset asiat ja palvelut. Samasta syystä ne kuitenkin tarjoavat hyvin rajallisen määrän informaatiota käytännön toiminnasta sekä eri palveluiden suhteellisesta painoarvosta asianajotoimiston toiminnalle, mikä luonnollisesti hankaloittaa tutkimustehtävää.

¹¹ Wuolijoki 1945, Innala 1949, Castrén & Snellman 100 vuotta (1988), Raevuori 1968, Pihlajamäki 2009, Dittmar & Indrenius 110: Asianajotoimisto suomalaisen liike-elämän kumppanina (2009), Korpiola 2017a, Korpiola 2018, Vasara-Aaltonen 2019, Wuolijoki 1945.

¹² Historiikkien hyödyntämiseen liittyy kuitenkin edustavuusongelma, jonka olen yrittänyt huomioida tutkimuksessani. Niiden taustalla olevat helsinkiläiset asianajotoimistot ja toimistoja koskeva kuvaus ei edusta kuvaavasti kaikkia tutkimusjakson muita toimistoja – etenkin pienemmällä paikkakunnilla sijainneita. Ks. Tosh 2016, 116.

¹³ Haut suoritettiin 30.5.2021 hakusana kerrallaan seuraavia hakusanoja hyödyntäen: ”advokatbyrå”, ”advokat byrå”, ”advokatkontor”, ”advokat kontor”, ”asianajajakonttori”, ”asianajoliike”, ”asianajajatoimisto”, ”asianajaja konttori”, ”asianajo liike”, ”asianajaja toimisto”, ”asianajajan konttori”, ”asianajajan toimisto”, ”asianajokonttori”, ”asianajotoimisto”, ”asianajo konttori”, ”asianajo toimisto”, ”asioimistoimisto”, ”juridinen toimisto”, ”juridisk

kaikki mainoksia ja ilmoituksia jättäneet asianajotoimistot vuoden 1878 loppuun mennessä eli ennen elinkeinovapauden säätämistä. Jos käytetylle hakusanalle löytyi relevantti hakutulos ensimmäisen kerran vasta vuoden 1878 jälkeen, paikansin vain hakutuloksista aikajärjestyksessä ensimmäisenä löytyneen asianajotoimiston.¹⁴ Myöhempien tulosten avulla hahmotettiin elinkeinovapauden jälkeistä muutosta. Elinkeinovapauden säätäminen on keskeinen rajapyykki, jonka katsotaan vaikuttaneen voimakkaasti asianajopalveluiden kysynnän kasvuun.¹⁵

Helsingiläisten asianajotoimistojen määrän elinkeinovapauden jälkeistä kehitystä seurasin pääasiassa vuosille 1862–1884 sekä 1897 julkaistujen Adresskalender för Helsingfors Stad -osoitekalenterien asianajajatoimisto-osastojen avulla.¹⁶ Asianajotoimistojen levinneisyyttä, perustajia sekä toimintaa ja asianajotoiminnan päätoimisuutta tutkin vielä erikseen koko Suomen alueella. Vuotta 1900 koskevan, suuntaa-antavan tarkastelun toteutin toiminimikalenterin avulla. Päädyin hyödyntämään kalentereita, koska ne ovat vapaasti saatavillani.¹⁷ Toimistojen taustalla olleiden *asianajajien* taustoja selvitin etenkin ylioppilasmatrikkeliin avulla sekä tekemällä hakuja digitaaliaineistoon heidän sekä toimistojen nimillä.

Tutkimuksen näkökulmalla tarkoitetaan päätöstä siitä asiayhteydestä, jonka osana kohdetta tarkastellaan.¹⁸ Tarkastelen asianajotoimistojen ilmaantumisesta ensisijaisesti lainsäädännön liberaalisoineen ”lainsäädännön kultakauden” (v. 1855–1879) ja sen myötä aktivoituneen elinkeinon tuotteenä. Vaihdataan ja elinkeinotoimintaan liittyvän taloudellisen lainsäädännön asteittainen liberalisointi vapautti vaihdannan merkantilistisista rajoituksista. Vaihdataedellytysten kehitys puolestaan edisti taloudellista kehitystä ja asianajopalveluiden kysynnän kasvua.

Tarkasteluajanjaksolla Suomi oli merkittävässä murrosvaiheessa, jossa sääty-yhteiskuntaa uudistettiin lainsäädännön avulla taloutta yleisemminkin. Asianajotoimistojen ilmaantuminen ja yleistyminen asianajokentässä ei olekaan yksinomaan taloudellisen lainsäädännön

---

byrå”, ”lakiasiaintomisto”, ”lakiasiaintomisto”, ”sakförarekontor”, ”sakförare kontor”, ”sakförareyrket” ja ”sakförare yrket”. Jos sama toimisto löytyi usealla hakusanalla, vain varhaisin hakutulos huomioitiin kaavioissa. Sanaa ”asianajoliike” ei hakutulosten perusteella käytetty niinkään toimistonimikkeenä.

¹⁴ Mainitun ajankohdan jälkeen hakutulosten määrä kasvoi hallitsemattomasti.

¹⁵ Relas 1988, 11.

¹⁶ Kalenterista ilmi käyvät määrät ovat suuntaa-antavia, koska kaikkia ajanjakson toimistoja ei löydy kalentereista.

¹⁷ Kuten historiantutkimuksessa yleensä, valmista statistiikkaa ei ollut. Siksi data työstettiin relevantista ja saatavilla olevasta aineistosta. Kalenterilähteitä on tältä osin käytetty ongelmallisesti. Niiden avulla vastataan spesifeihin tutkimuskysymyksiin. Ks. Tosh 2016, 116 ja 99. Asianajotoimistojen valtakunnallisen määrän osalta tiedot nojaavat asianajotoimistojen ilmaantumisen alkuvaiheessa ilmoitusten perusteella havaittuihin toimistoihin.

¹⁸ Kalela 2000, 76.

liberalisointiin liittyvä ilmiö.¹⁹ Oikeudellista muutosta selittäviä tekijöitä harkitessaan tutkijan onkin punnittava erilaisten selitystekijöiden keskinäistä painoarvoa. Siksi huomioin myös ajanjakson muita liberaaleja uudistuksia sekä yhteiskunnallisia muutoksia, kuten säätyjärjestelmää purkaneen kunnallishallintouudistuksen ja suomen virkakielen aseman parantumisen.

Aiempi tutkimus tunnistaa liberaalisen lainsäädäntöohjelman myötä syntyneiden uusien lakien vaikutuksen asianajotoimintaan. Usein tunnistaminen on kuitenkin tapahtunut toteavasti uusia lakeja listaamalla.²⁰ Tutkimuksen näkökulman saa merkittävyytensä siitä, että asianajotoimistojen ilmaantuminen sekä niiden tarjoamat palvelut voidaan sitoa aiempaa konkreettisemmin tehtyihin uudistuksiin. Tiettyjä oikeudenaloja koskevien uudistusten lisäksi painoarvoa voidaan antaa myös taloudellista lainsäädäntöä yleisemmin liberalisoineille säädöksille sekä niiden myötä kasvaneelle asianajopalveluiden kysynnälle. Lähestymistapa havainnollistaa myös sitä nopeutta, jolla eri oikeudenalojen uudistukset näkyivät asianajopalveluiden kysynnän kasvuna.

Tutkimuksessa havainto asianajotoimiston ilmaantumisesta sekä uudesta palvelusta selitetään sitomalla ilmiö aikaan ja paikkaan sekä samanaikaisiin oikeudellisiin ja yhteiskunnallisiin muutoksiin.²¹ Mainoksissa tarjotut palvelut kertovat siitä, millaiseen kysyntään asianajotoimistot asianajajineen pyrkivät vastaamaan.²² Hyödynsin palveluiden tarkemman sisällön selvittämisessä erilaisia aikalaislähteitä, kuten asiakirjaoppaita, sekä tiettyjä oikeudenaloja ja oikeudellisia instrumentteja koskevaa historiallista tutkimusta. Paikallisten muutosten selittämisessä hyödynsin muun ohella paikallis- ja taloushistoriikkeja.

Sen lisäksi, että asianajotoimistojen ilmaantuminen on seuraus jostakin, ne ovat myös merkki uudenlaisesta kehityksestä. Tutkimusajanjaksolla oikeusapua saatiin nykäisemällä hihasta kärräjille saapunutta asiamiestä tai menemällä sellaisen virkamiehen puheille, jonka tiedettiin hoitavan asianajotehtäviä sivutoimisesti. Ilmoittamalla julkisesti lehdessä tai yrityskalenterissa asiantuntijapalvelun tarjoamisesta tietyssä paikassa, tiettyyn aikaan ja avaamalla toimistonsa ovet palveluita kaipaavalle yleisölle, palveluntarjoaja otti kuitenkin askeleen ammattimaista

---

¹⁹ Ammattimaisen asianajotoiminnan synty itsessään on historiallisessa tarkastelussa yhdistetty ennen muuta prosessuaalisiin, koulutuksellisiin ja taloudellisiin tekijöihin sekä yhteiskunnalliseen vallankäyttöön liittyviin tekijöihin. Ks. Letto-Vanamo 1987, 245.

²⁰ Ks. Pihlajamäki 2009, 126–129, Peltonen 2017, 201–202.

²¹ Paikannettuani hakusanahaun tai osoitekalenterin avulla asianajotoimiston, etsin digiaineistosta myös lisätietoa uusien hain. Tällöin käytin esimerkiksi asianajajan tai asianajotoimiston nimeä hakusanana.

²² Lähestyin ilmoituksia ja mainoksia lähdelähtöisesti. Lähteen sisältö ohjasi tutkimusta. Ks. Tosh 2016, 99.

liiketoimintaa sekä aktiivista palveluntarjontaa kohti. Siksi toimiston perustaminen osoittaa ainakin jossain määrin ammattimaista suhtautumista asianajotoiminnan harjoittamiseen.

Toimiston kautta harjoitettu asianajotoiminta on nykyaikaisen asianajotoiminnan ominaispiirre. Heikki Pihlajamäen mukaan *moderni asianajajakunta* muotoutui Suomeen vuosien 1880–1900 välisenä aikana liberaalisen poliittisen ideologian globaalin leviämisen tuloksena.²³ Modernilla asianajajakunnalla tarkoitetaan maan yliopistossa tuomarin viran toimittamiseen oikeuttavan juridisen tutkinnon suorittaneiden päätoimisten, tai ainakin päätoimisuutta lähellä olevien, juristien muodostamaa asianajajakuntaa.²⁴ Asianajotoimistolähtöinen lähestymistapani kartoittaa asianajotoimistojen määrällistä kehitystä ja havainnollistaa samalla siirtymää kohti päätoimista asianajotoimintaa. Vertaileva tutkimusasetelma toteutetaan suhteuttamalla asianajotoimistojen ilmaantuminen juristi- ja asianajajakunnan sekä lainopillisen koulutuksen yleiseen kehitykseen.

Muutoksen selittämisen ohella tutkimukseni merkittävyyttä lisää myös se, että tutkimus tuottaa uudenlaisen kuvauksen moderniksi luonnehditun asianajajakunnan kehittymisen alkuvaiheista. Asianajotoimistojen perustajien koulutustaustaa koskevalla rajauksettomuudella tähtään kuitenkin siihen, että modernin asianajajakunnan muotoutumisen ohella kuva oikeudellisen neuvonnan aktiivisista palveluntarjoajista rekonstruoidaan oikeudenmukaisesti ja tutkimusajanjaksoa kuvaavasti. Olemassa oleva oikeushistoriallinen tutkimus kun tuntee asianajotoimistot yksinomaan modernin asianajajakunnan edustajien aikaansaannoksina.

1.3 Keskeiset määritelmät

Asianajotoimintaa ei edelleenkään määritellä laissa. Asianajajaoikeudesta 2000-luvulla Helsingin yliopistossa luennoinut Jukka Peltonen on katsonut asianajotoiminnan keskeiseksi sisälöksi oikeudellisen asiantuntija-avun antamisen toiselle ammattimaisesti työsuorituksin yleensä palkkiota vastaan yksityisoikeudellisten toimeksiantosopimusten perusteella, joihin saattaa liittyä viranomaisen määräämistoimi tai yksityisten nimittämistoimi”.²⁵ *Asianajotehtäviä* on vuoden 1734 laista asti säännelty erikseen yksittäisin oikeudenkäyntitehtäviä

---

²³ Pihlajamäki 2009, 126, 142.

²⁴ Ibid., 126. Ks. myös Letto-Vanamo 1985, 17; Letto-Vanamo 1994, 215; ja Peltonen 2017, 201.

²⁵ Peltonen 2017, 200. Ks. myös asianajajalain säätämistä ja oikeudenkäymiskaaren 15 luvun muuttamista koskeva HE 3/1958, 1, jonka mukaan asianajajalain säätämistä perustelee kansalaisten tarve saada oikeudellisten asioidensa järjestämiseen ja hoitamiseen asiantuntevaa neuvontaa ja apua. Kysymys on oikeusasioiden hoidossa ja oikeudenkäynneissä tarvittavan lainopillisen neuvonnan ja avun järjestämisestä. Esityksen mukaan asianajajan toiminta ei edes pääasiallisesti rajoitu esiintymiseen oikeudessa. Letto-Vanamon mukaan asianajotoiminta on paitsi prosessuaalinen ilmiö, myös taloudellista toimintaa. Ks. Letto-Vanamo 1987, 244.

(oikeudenkäymiskaaren, OK, 15 luku), oikeudenkäynnin ulkopuolella hoidettavia toimeksiantosopimuksenvaraisia asianajotehtäviä (kauppakaaren, KK, 18 luku) sekä määräyksenvaraisia asianajotehtäviä koskevin säännöksin.²⁶

Asianajajalla viitataan sellaiseen asianajotoimintaa aktiivisesti harjoittavaan henkilöön, joka ei kuitenkaan harjoita toimintaa palvelussuhteen tai sukulaisuuden perusteella.²⁷ Hyödynnän myös aiemmassa oikeushistoriallisessa tutkimuksessa käytettyä ja edellä kuvattua *modernin asianajajakunnan* määritelmää. Puhuttaessa tutkimusajanjakson aikaisesta ”*asianajajasta*” on kuitenkin huomattava, ettei sanalla ollut yhtä tarkkarajaista merkityssisältöä kuin sillä on tänä päivänä.²⁸ Kuten tutkimuksestani ilmenee, esimerkiksi ruotsinkielisten ammattinimikkeiden *advokat* ja *sakförare*²⁹ merkityssisältö tarkentui tutkimusajanjaksolla. Mielestäni asianajajoi-keuden uranuurtaja, Matti Ylöstalo on kuitenkin esittänyt ennen muuta oikeushistorialliseen tarkasteluun soveltuvan luonnehdinnan *asianajajalle* asiakasperspektiivistä käsin:

Asianajaja on ennen muuta – asiakkaan kannalta katsottuna – neuvonantaja ja puoltaja oikeusasi-oissa, niin hyvin tuomioistuimissa ja muissa viranomaisissa kuin kansalaisten välisissä asioissa, joihin liittyy oikeudellista ainesta tai oikeusongelman mahdollisuuksia. Tämä piirre on entises-tään painottunut asianajajan toimenkuvassa.³⁰

Asianajotoimistoksi katson sellainen toimiston, joka ilmoittaa tarjoavansa merkittävässä määrin oikeudellista neuvontaa ja oikeudellisia palveluita. Tässä mielessä annan keskeisen merkityk-sen toimiston omalle ilmoitustoiminnalle. Koska toimistojen on esimerkiksi yrityskalentereissa ollut mahdollista ilmoittautua usean osaston alle, keskeinen painoarvo on annettu päätökselle esiintyä kalenterissa asianajotoimistona.³¹ Kuten asianajajan kohdalla, myös asianajotoimiston kohdalla esimerkiksi vuonna 1958 säädettyyn asianajajalakiin pohjautuvien määritelmien

---

²⁶ Säännöskohtaisen luettelon, joka sisältää myös rikoslain säännökset, osalta ks. Peltonen 2017, 203.

²⁷ Asianajotoimistoa viran ohella pitäneiden henkilöiden osalta tutkimuksessa on lähdetty siitä oletuksesta, että asianajotoimistossa harjoitettu asianajotoiminta on virasta erillinen sivutoimi.

²⁸ Tutkimuksessani esitän, ettei suomenkielisellä *asianajaja*-sanalla ole aina viitattu edes oikeudellisissa asioissa avustavaan tai neuvoja-antavaan henkilöön. Ks. myös Ylöstalo 1988, 35. Ylöstalo on katsonut, ettei asianajajan ammattinimitys ei ollut kovinkaan vakiintunut C&S:n perustamisen aikaan vuonna 1888.

²⁹ Tanskassa ja Norjassa asianajajayhdistyksiä perustettiin 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa *sakförare*-nimikkeeseen pohjalle: den danske Sagførerforening (v. 1886) ja den norske Sakførerforening (v. 1908). Esimerkiksi Tanskan osalta ks. Advokatsamfundet 2021. Alfred Holmström käänsi Suomen Asianajajaliitto ry:n *sakförare*-sanaan tu-keutuen vielä v. 1919. Ks. Holmström 1919, 265.

³⁰ Ylöstalo 1988, 37.

³¹ Asianajotoimistot-osastolle ilmoittaminen ei kuitenkaan aina tarkoita, että toimisto harjoittaisi pääasiassa asian-ajotoimintaa. Toisaalta pienimuotoisempaa oikeudellista neuvontaa on voitu harjoittaa myös muille osastoille il-moitetuissa toimistoissa, kuten välitys- ja asiointitoimistoissa. Niiden osalta ks. Korpiola 2018.

soveltaminen johtaisi anakronistiseen näköharhaan. Pääasiallisella tutkimusajanjaksollani (v. 1855–1900) kun ei ollut asianajajalakia tai asianajajayhdistyksiäkään.³²

1.4 Tutkimuksen rakenne

Tutkielman ensimmäinen luku sisältää johdannon. Toinen luku pohjustaa varsinaista tutkimusajanjaksoa koskevat käsittelyluvut. Kuvaan sitä, millaiselle pohjalle asianajotoiminta historiallisesti rakentui ennen lainsäädännön liberalisointikautta. Esittelen myös autonomian alussa syntyneen virkatutkintojärjestelmän ja kuvaan juristiprofession syntyä. Kolmas luku alkaa liberaalisen lainsäädäntökauden (v. 1855–1879) syiden pohjustamisella. Se etenee merkantilistisen järjestelmän ongelmista lainsäädännön liberalisoinnin eri vaiheisiin. Ensimmäiseen päätutkimuskysymykseen pyritään vastaamaan suhteuttamalla varhaisimpien asianajotoimistojen ilmaantuminen liberaaliseen lainsäädäntökauteen.

Neljännessä luvussa kartoitan asianajotoimistojen määrällistä kehitystä sekä valtakunnallista yleistymistä elinkeinovapauden jälkeisenä aikana. Asianajotoiminnassa tapahtuneiden elinkeinovapauden jälkeisten muutosten ohella tarkastelun päähuomio on asianajotoiminnan osittaisessa ammatillistumisessa sekä asianajotoimistojen perustajien taustojen monipuolistumisessa. Luvun avulla vastaan toiseen päätutkimuskysymykseen. Johtopäätökseni samoin kuin ehdotukseni mahdollisiksi jatkotutkimuskohteiksi esittelen luvussa viisi.

---

³² Johtopäätösluvussa esittämäni jatkotutkimusehdotuksen pohjustuksesta voi tosin havaita sen, että esimerkiksi asianajotoiminnan harjoittamistavat ovat parhaillaankin muutoksessa esimerkiksi asianajajaliiton valvomien asianajajien toiminnan päätoimisuuden ja asianajotoimiston palveluiden sekä toimiston omistajuuden osalta.

2 ASIANAJOTOIMISTOJA EDELTÄVÄ AIKA

2.1 Oikeudenkäyntiasiamiehiä koskevat säännökset

Keskiaikaisen Suomen oikeus sai vuosina 1320–1340 ensimmäisen kerran kirjallisen muodon sukuyhteiskunnan oikeutta kuvaavasti koonneessa Helsinglannin maakuntalaissa.³³ Tuolloin Suomessa ei esiintynyt ammattimaista asianajotoimintaa, koska keskiaikaisessa menettelyssä ihmiset kykenivät ajamaan asiaansa itse.³⁴ Maakuntalaissa prosessuaalinen edustaminen oli itsessään poikkeusilmiö, joka edellytti yleensä syytä olla saapumatta käräjille. Oikeudenkäyntiasiamiehet olivat useimmiten päämiesten palvelijoita, sukulaisia tai ystäviä.³⁵

Tuomioistuinmenettely säilyi pitkään arkaaisena ja siirtyminen keskitettyyn valtiolliseen riidantarkkaisuun toteutettiin Ruotsin valtakunnassa käytännössä vasta 1600-luvulla. Prosessuaaliset muutokset kytkeytyivät modernin valtion organisointiin ja hallinnon keskittämiseen. Vuoden 1614 oikeudenkäyntiordinantia asetti muutoksenhakumenettelyn sekä kiinteän oikeudenkäyntijärjestyksen, jossa yleisistä laillisista tuomioistuimista valitettiin Svean hovioikeuteen ja viime kädessä kuninkaalle. 1600-luvun aikana prosessissa ryhdyttiin myös enenevässä määrin keskittämään aineellisen totuuden selvittämiseen valalla todetun muodollisen totuuden sijasta. Hovioikeudet saivat oikeudenkäytön keskittämisen, yhdenmukaistamisen, uudistamisen ja valvonnan kannalta keskeisen aseman.³⁶

Svean hovioikeuden perustamisen myötä annettiin vuoden 1615 oikeudenkäyntijärjestyksenä tunnettu kuninkaallinen säädös, jossa mainittiin ensimmäisen kerran nimikkeet *advocat* (advokaatti) ja *procurator* (prokuraattori) nimikkeen *fullmächtig* (valtuusmies) ohella.³⁷ Asianajoa harjoittaneiden henkilöiden toiminnan on tuolloin katsottu tulleen ensimmäisen kerran sääntelyn kohteeksi ja asianajajalaitos syntyi juridisena instituutiona. Advokaatilla ja prokuraattorilla viitattiin oletettavasti ammattimaiseen asianajoon. Valtuutetun käytön sallimisesta puolestaan tehtiin lähtökohta, ja valtuutetut määrättiin tuomioistuimen valvontaan.³⁸

---

³³ Pajuoja 1991, 10–11.

³⁴ Pihlajamäki 2009, 40–42

³⁵ Letto-Vanamo 1994, 217; 1987, 246; ja 1989, 30.

³⁶ Letto-Vanamo 1991, 30–35, 39–42. Ks. myös Pihlajamäki 2009, 42–43.

³⁷ Raevuori 1947, 101–103 mukaan määräyksillä järjestettiin lainsäädännöllisesti Ruotsi-Suomen asianajajalaitos, joskin ammattimaisen asianajajan käyttämistä koskeva käytäntö oli syntynyt jo aiemmin. Ks. myös Blomstedt 1973, 112–113 sekä Letto-Vanamo 1987, 245–247.

³⁸ Letto-Vanamo 1989, 34–35. Määräykset valtuutetun valasta olivat alku tuomioistuimen harjoittamalle oikeudenkäyntiasiamiesten valvonnalle.

Svean hovioikeuden vuoden 1656 prosessiohjesäännön myötä asianajajan tuli saada lupa prokuraattorin toimeen. Sen saamiseksi oli esitettävä todisteet ja todistukset. Hyväksymistä seurasi erityisen asianajajavalan vannominen. Tällaiset hovioikeuksien määräykset olivat keskeisiä muista oikeudenkäyntiasiamiehistä erottuneen varhaisen asianajajakunnan kannalta. Hyväksymismenettely rajoitti asianajajien määrää, loi tehtävää koskevan kvalifikaation, saattoi asianajotoimen julkiseen kontrolliin sekä antoi yksinoikeuden asianajajan ammattiin hovioikeudessa.³⁹ Oikeushistorioitsijat uskovat, että vastaavat prosessisäännökset olivat vuosisadan jälkipuolella voimassa myös Turussa.⁴⁰

Tehokkaan hallinnon järjestämiseksi myös akateemisen oppineisuuteen ryhdyttiin kiinnittämään huomiota 1600-luvulla.⁴¹ Koulutusta siirrettiin ensi kerran julkiseen kontrolliin ja se alkoi palvella myös maallisia tarpeita, kuten virkakunnan kouluttamista. Varsinaisista virkatutkinnoista ei kuitenkaan ollut kyse edes yliopistotasolla. Yliopisto-opinnot olivat yleissivistäviä, tähtäsivät korkeintaan oppiarvoon ja sisälsivät ennen kaikkea latinan kielen opiskelua. Kymnaasista yliopistoksi vuonna 1640 korotetusta Turun Akatemiasta annetut todistukset (*testimonium*) kertoivatkin lähinnä opiskelijan käytöksestä ja tunnollisuudesta. Ne todistivat, että opiskelija ylipäättään oli opiskellut akatemiassa. Todistuksia käytettiin myös asianajotehtäviin hahettaessa, joskin ne voitiin korvata muulla näytöllä maineesta ja kyvystä.⁴² Akatemiassa kuitenkin opetettiin juridiikkaa, esimerkiksi Ruotsin lakia ja roomalaista oikeutta.⁴³

Asianajajan ammattiin liitetty lupamenettely ei estänyt aatelista lähettämästä palvelussuhteista asianhoitajaa oikeuteen.⁴⁴ Lisäksi hovioikeuden oli Ruotsin oikeuden mukaan kuultava niin asianosaista itseään kuin valtuutettua, johon tämä luotti. Ainoastaan ammattimainen asianajo lukeutui prokuraattorien yksinoikeuden piiriin. 1600-luvun jälkipuoliskolla sääntöjä ryhdyttiin antamaan myös ammattimaista asianajoa raastuvanoikeudessa harjoittavien osalta. Terminologiassa alkoi vakiintua jaottelu, jossa prokuraattorit olivat kaupungin tuomioistuimen auktorisoimia asianajajia. Advokaatit puolestaan toimivat hovioikeuden asianajajatehtävissä, joskin heillä oli oikeus edustaa päämiestään myös raastuvanoikeudessa.⁴⁵

---

³⁹ Letto-Vanamo 1994, 217–218 ja Letto-Vanamo 1989, 45.

⁴⁰ Turun hovioikeuden vanha arkisto on tuhoutunut. Ks. esim. Blomstedt 1973, 114–115, Letto-Vanamo 1985, 14 ja Letto-Vanamo 1987, 247–248.

⁴¹ Ks. esim. Välimaa 2018, 79 viitteineen.

⁴² Letto-Vanamo 1989, 41–45.

⁴³ Klinge 1987, 357.

⁴⁴ Aatelin palvelussuhteiset asianhoitajat käyttivät joskus advokaatti-nimitystä, ks. Letto-Vanamo 1989, 135–135.

⁴⁵ Ibid., 50–51 ja 77–78.

Vuoden 1734 lakia valmistellessa ehdotettiin lakiin kirjattavaksi lainoppineiden (*lagfaren*) asiamiesten yksinoikeus toimia oikeudenkäyntiasiamiehinä ja -avustajina.⁴⁶ Poikkeuksen olisi muodostanut vain asianosaisen sukulaiset ja palvelijat. Aateliston ja talonpoikaissäädyn vastustuksen vuoksi lain säätämisestä tuli kuitenkin mainitun kehityksen päätepysäkki.⁴⁷ Tuolloin hyväksytyyn oikeudenkäymiskaaren 15 luvussa pidättäytyttiin käyttämästä advokaatti- ja prokuraattori-nimikkeitä.⁴⁸ Valtuusmiehen yleisiksi kelpoisuusehdoiksi asetettiin 2 §:n mukaan hyvämaineisuus, kunniallisuus, rehellisyys ja ymmärtäväisyys. Tuomioistuimen lupamenettely asetettiin koskemaan vain oikeudessa yleisesti asianajoa harjoittavia. Lisäksi vahvistettiin jokaiselle oikeus käyttää edustajanaan tai avustajanaan sellaista henkilöä, johon luotti.⁴⁹

Siinä, missä talonpojat ja aatelisto pitivät asianajajamonopolia kuluriskinä, lainoppineisuutta oikeudenkäyntiasiamiehiltä oli toivonut pääasiassa kaupungeissa asuva ja kauppaa harjoittanut porvaristo. Heikki Pihlajamäen mukaan kyse oli pohjimmiltaan roomalaisen ja perinteisen oikeuden konfliktista. Talonpoikaissäätö vastusti kaupunginoikeuksiin ilmestyneiden asianajajien tunkeutumista maaseudun kihlakunnanoikeuksiin, koska he edustivat talonpojille vierasta oikeutta.⁵⁰ Porvaristo joutui hyväksymään vallitsevat olosuhteet eikä monopoli toteutunut.

Vuoden 1734 lain oikeudenkäymiskaaressa asetetut edustamista koskevat pykälät asettivat pohjan, jolle oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtävissä toimiminen perustui tutkimusajanjaksolla. Vuonna 1749 annettu asetus tuomioistuinelaitoksen palvelukseen aikovien opiskelijoiden todistuksista kylläkin edellytti hovioikeuksissa ja oikeusrevisionissa advoseeraavilta todistusta riittävästä lainopin tiedoista. Vuoden 1801 kuninkaallisessa kirjeessä sääntö vahvistettiin ja vaatimus ulotettiin myös alioikeuksiin. Oikeudenkäyntitehtävissä saattoi kuitenkin yhä toimia verrattain vapaasti, sillä tuomioistuimet sallivat eritaustaisten toimijoiden hoitaa niitä. Säännökset jäivätkin vaille käytännön merkitystä, ja myös erinäisille virkamiehille myönnettiin helpotuksia toisten asioiden ajamisen suhteen.⁵¹

---

⁴⁶ Lainoppineisuus viitasi jonkinlaiseen kokemukseen oikeudellisista asioista. Ks. Letto-Vanamo 1989, 121.

⁴⁷ Ibid, 121–125 ja Letto-Vanamo 1994, 225–226.

⁴⁸ Luku otsikoitiin ”*Om laga ombudsman eller fullmächtig*”. *Laga ombudsman* viittasi tuomioistuimelta luvan saaneeseen ja *fullmächtig* yleisesti valtuutettuun. Ks. Sveriges Rikes Lag Gillad och antagen på Riksdagen Åhr 1734 1736, 351.

⁴⁹ Sveriges Rikes Lag Gillad och antagen på Riksdagen Åhr 1734 1736, 352.

⁵⁰ Pihlajamäki 2009, 61–63. Konflikti näkyi jo vuoden 1723 talonpoikaisvalituksessa, jossa vaadittiin advokaattien ja prokuraattorien käyttämisen kieltämistä talonpoikaisriidoissa.

⁵¹ Letto-Vanamo 1985, 16. Ks. myös Holmström 1919, 267–268, Castrén 1934, 138–139, KM 2003:3, 261 sekä Pihlajamäki 2009, 64.

T1. Yleinen tuomioistuिनorganisaatio vuoden 1734 lain tullessa voimaan⁵²

Muutoksenhaku kuninkaalta (v. 1789 alkaen ”kuninkaan korkein oikeus” ja autonomian ajan myötä senaatin oikeusosasto)			
Hovioikeudet (”Aateliston tuomioistuin”)			
<u>Maaseutu</u>		<u>Kaupungit</u>	
Tuomioistuin	Kokoonpano	Tuomioistuin	Kokoonpano
Laamannioikeus* Muutoksenhakuinstanssi siviiliasioissa. Käsitteli myös vähämerkityksisempiä rikosasioita.	Laamannit ja 12 lautamiehen lautakunnat	Raastuvanoikeus Esim. vekseli- ja merioikeusasiat, pesän luovuttaminen velkojille, tietyt perintö- ja holhousasiat, lainhuudatus- ja kiinnitysasiat sekä kämnerioikeuden asiat, jos kaupungissa ei ollut kyseistä oikeutta.	Pormestari ja porvarit olivat raati- ja lautamiehinä.
Kihlakunnanoikeus	Kihlakunnantuomarit ja 12 talonpojan lautakunnat	Kämnerioikeus* - Ensimmäinen oikeusaste isommissa kaupungeissa. Muutoksenhaku raastuvanoikeudesta. - Vähäisempiä taloudellisia (velka-, palkka- ja vuokrariidat) ja rikosoikeudellisia asioita.	Esimiehenä raatimies ja lautamiehinä (kämnerinä) kaksi porvaria vuorotellen.
* Lakkautettiin Suomessa 27.4.1868 annetulla asetuksella.			

2.2 Suomalaista käytännön asianajotoimintaa Ruotsin vallan aikana

Edellä esittelin lyhyesti asianajotoiminnan säädännäistä pohjaa oikeudenkäyntiasiamiehen tehtävien osalta siltä osin kuin esittely on tarpeen tutkimuksen pohjustamiseksi. Tässä alaluvussa tarkastelen käytännön asianajotoiminnan harjoittamista sekä harjoittajia 1600- ja 1700-luvuilla. Kuvaan sitä, mille taloudelliselle, koulutukselliselle ja tiedolliselle pohjalle asianajotoiminta perustui. Lisäksi esittelen lyhyesti Suomen alueellisia eroja.

Aloitin tarkastelun Turusta sekä Turun lähiseudusta. Suomalaisen oikeuselämän tuolloiseen keskukseen perustettiin hovioikeus vuonna 1623. Lainopillisen tietämyksen kehitys sai pian myös toisen sysäyksen. 1630-luvulla perustetun auskultointijärjestelmän myötä vähintään luokikoulutuksen saaneita ryhdyttiin ottamaan auskultanteiksi. Hovioikeuden auskultanteista koulutettiin lainlukijoita.⁵³ Teoreettisten lakioipintojen ohella he kuuntelivat hovioikeuden

⁵² Ks. Letto-Vanamo 1991, 35, Ahmas 2005, 60, 65 ja 72 sekä Nikula 1981, 224. Kaaviosta puuttuvat ns. erikoistuomioistuimet (ammattikuntaoikeudet, hallioikeudet ja vuorikäräjäoikeudet).

⁵³ Blomstedt 1958, 222 ja Blomstedt 1973, 107–109.

istuntoja ja perehtyivät lainlukuun myös käytännön tasolla.⁵⁴ Auskultantit hankkivat toisinaan käytännön kokemusta toimimalla asianajotehtävissä etenkin Turun seudun alioikeuksissa.⁵⁵

Turun alioikeuksien varhaisimmiksi ”ammattimaisiksi” asianajajiksi on ehdotettu kultaseppä Hartvich Wölichii sekä maalari Erkki Martinpoikaa, jotka hekin toimivat 1630-luvulla.⁵⁶ Terhi Nallinmaa-Luodon mukaan myös Turun Akatemian ylioppilaat hoitivat asianajotehtäviä raastuvanoikeudessa 1650- ja 1660-luvuilla. Kaiken kaikkiaan tehtäviä hoitaneita oli 45. Useimmat lähinnä kokeilivat asianajoa, mutta kolme aktiivisinta ylioppilasta hoitivat yhteensä 79 juttua.⁵⁷

Prokuraattoreita Turun raastuvanoikeudessa esiintyi ainakin 1650-luvulta lähtien. Vuosisadan lopulla heitä oli viisi. Suurempaa määrää ei toivottu, koska ylioppilaat ja kirjurit veivät jo siivun raastuvanoikeudessa ja muissa tuomioistuimissa tarjoilla olleista asianajotehtävistä. Prokuraattorien pyynnöstä raastuvanoikeus kielsikin väliaikaisesti muita jättämästä oikeuteen kirjelmää päämiesten puolesta.⁵⁸ Prokuraattorien ohella raastuvanoikeudessa saivat esiintyä myös seitsemän hovioikeuden advokaattia. Prokuraattoreita valittaessa huomiota kiinnitettiin ennen kaikkea hakijan kirjoitustaitoon, maineeseen ja taloudellisiin edellytyksiin harjoittaa elinkeinoa. Letto-Vanamo on korostanut nimenomaan kirjoitustaidon merkitystä katsoen, että tuomioistuinten kirjallinen menettely sekä asianajajakunta syntyivät vuorovaikutussuhteessa.⁵⁹

Turussa oli 1600-luvun jälkipuoliskon aikana joitakin pitkän uran tehneitä ammattiasianajajia, kuten Sveno Calander ja Pietari Acander. Hovioikeuden advokaatteista Raevuori mainitsee esimerkiksi vuosia asianajajana toimineen Lauri Wilstadiuksen. Hänet valittiin tehtävään kahden vuoden yliopisto-opiskelun jälkeen. Kuten Wilstadiuksen tapauksessa, asianajotehtävät olivat usein ponnahduslauta juridisiin virkoihin. Niissä työskenneltiin lainkäyttötehtävissä harjaantumiseksi. Virkatehtäviin hakeuduttiin mielellään, sillä asianajajan työn raskaus ja vaivalloiset työmatkat maalaiskäräjille eivät kannustaneet asianajajan ammatissa pitäytymiseen.⁶⁰ Letto-Vanamon mukaan lainopillisen koulutuksen saaneesta asianajajakunnasta on akateemisista opinnoista huolimatta mahdotonta puhua edes hovioikeuden advokaattien kohdalla.⁶¹

---

⁵⁴ Välimaa 2018, 99.

⁵⁵ Raevuori 1949, 147.

⁵⁶ Blomstedt 1973, 113.

⁵⁷ Nallinmaa-Luoto 1974, 310–316.

⁵⁸ Raevuori 1949, 148–151. Vastaavia päätöksiä tehtiin myöhemminkin, ks. Raevuori 1951, 275.

⁵⁹ Letto-Vanamo 1987, 251–252, 256–258. Kirjallisesta menettelystä Turun raastuvanoikeudessa ks. Letto-Vanamo 1989, 224–230 ja 255. Ks. myös Letto-Vanamo 1989, 210–213.

⁶⁰ Raevuori 1949, 151–156. Isonvihan aikaisista ”lainoppineista” turkulaisasianajajista ks. Raevuori 1951.

⁶¹ Letto-Vanamo 1987, 258. Lainopillista pätevyyttä ei myöskään vaadittu. Tältä osin ks. Raevuori 1947, 113.

Siltikin Turun tilanne oli poikkeuksellinen. Letto-Vanamon mukaan muualla Suomessa ei Viipuria lukuun ottamatta ollut auktorisoitua asianajajakuntaa. Ala-Satakunnan tuomiokirja-aineiston perusteella prokuraattorit ja advokaatit kuitenkin edustivat kaupunkilaispäämiehiään myös maalaiskäräjillä ainakin 1670-luvulta lähtien. Jo heitä ennen maalaiskäräjille saapui muitakin eritaustaisia oikeudenkäyntiasiamiehiä hoitamaan vieraspaikkakuntalaisten oikeusjuttuja. Esimerkiksi Viipurin porvaristo käytti asiamiehiä saataviin ja perintään liittyvissä jutuissa.⁶²

Maalaiskäräjillä esiintyi myös kaupungista käräjöimään tulleita hovioikeuden auskultantteja ja tuomioistuinten notaareja, jotka hankkivat toiminnalla osan elannostaan. Myös kruununnimismiehet harjoittivat sivutoimista asianajoa ja jättivät toisinaan virkansa asianajotehtävissä toimimiseksi. Toiminta saattoi olla riippuvaisia yksittäisistä päämiehistään. Asianajotehtävissä toimi myös kirjurin ja henkikirjoittajan tehtävissä toimineita henkilöitä.⁶³

Pien-Savon oikeudenkäyttöä tutkineen Heikki Pihlajamäen mukaan ”asioitsijoiden”, kuten kirjurien ja upseerien käyttäminen asiamiehinä yleistyi 1700-luvun alussa. Erilaiset viranhaltijat, kuten voudit ja kirjurit, ryhtyivät hoitamaan asianajotehtäviä palkkiosta. Vaikka aineellinen oikeus ei ollut monimutkaistunut, myös maaseudun oikeudenkäyttö oli muuttunut menettelyn osalta 1600-luvun loppuun mennessä. Uudistusten myötä prosessi oli selkeämpi, oikeudenkäynnit suullis-pöytäkirjallisia ja viittaukset kirjoitettuun oikeuteen lisääntyivät. Vuoden 1734 laki ei Pihlajamäen mukaan muuttanut syrjäisen maaseudun asianajotilannetta. Pääsääntöisesti aateli käytti edelleen palkollisiaan valtuusmiehinään ja talonpojat turvautuivat sukulaisiinsa.⁶⁴

Vertailukohde Turun ja muiden kaupunkien välillä löytyy Helsingistä. Petteri Impolan mukaan Gabriel Abrahamsson eteni ratsumiesuran jälkeen kaupunginvahtimiehestä kauppatarkastajaksi, tullivirkamieheksi ja lopulta kaupunginviskaaliksi. Virkojensa puolesta kämnerin- ja raastuvanoikeudessa syyttäjän tehtäviä niin kaupungin kuin kruunun puolesta hoitanut Abrahamsson oppi prosessaamaan virassa. Hän ryhtyi hoitamaan myös yksityishenkilöiden oikeusasioita, ja vuosien 1656–1672 aikana itseoppineesta sivutoimisesta asianajajasta tuli Helsingin arvostetuin oikeudenkäyntiasiamies. Impolan mukaan asianajotoiminnassa menestyminen ei ollut tiukasti sidoksissa syntyperään ja koulutustaustaan. Oikeudellisen järjestelmän hidat

---

⁶² Letto-Vanamo 1989, 137–142, 145–148. Letto-Vanamon mukaan Viipurissa oli auktorisoituja asianajajia raastuvanoikeudessa. Heistä asianajaja Hindrich edusti päämiestään Lappeen ja Joutsenon syyskäräjillä vuonna 1694.

⁶³ Ibid. 150–155.

⁶⁴ Pihlajamäki 2009, 50–54. Pihlajamäki tarkasteli Pien-Savon tuomiokunnan tapausaineistoa.

modernisoituminen oli ehkä alkanut, mutta hallinto sekä kaupunki- ja paikallisyhteisöt hyväksyivät mielellään oikeudellisen asiantuntemuksen henkilön taustaan liiaksi katsomatta.⁶⁵

Oulun kaupungin historian kirjoittanut Aimo Halila on puolestaan sivunnut Pohjolan hansakaupungin oikeudellista elämää 1700-luvun lopulla. Hänen mukaansa Henrik Heikel ja muut oululaiset asianajajat ahkeroivat pörsseissä. Ne olivat paikkoja, joissa kaupankävijät ja -välittäjät saattoivat neuvotella porvareiden kanssa. Kun Oulussa ei vielä ollut sanomalehteä, tiedonvälitys tapahtui merkittävässä määrin pörssin kautta. Heikel oli aiemmin Oulun kaupungin notaarina toiminut hovioikeuden auskultantti, joka kauppiaanoikeuksistaan huolimatta harjoitti pääasiassa asianajoa. Muiden asianajajien taustoista ja toiminnan ammattimaisuudesta ei ole tietoa.⁶⁶

Vuoden 1734 lain oikeudenkäymiskaaren säännös vei prokuraattorit ja advokaatit pitkälti unholaan. Vaasan hovioikeuden tapausaineistoa tutkineen Iisa Vepsän mukaan avustajia kuitenkin käytettiin vakiintuneesti. Vuonna 1780 oikeudenkäyntiasiamiehinä toimivat pääasiallisesti hovioikeuden auskultantit sekä tuomioistuimen muu alempi virkakunta, notaarit ja kanslistit. Toimeksiantoja hoitivat myös raatimiehet, pormestari, varatuomari sekä kämnerinoikeuden puheenjohtaja. Käytetyin avustaja oli hovioikeuden advokaatin tittelä käyttänyt Eric Dahl.⁶⁷ Asianajotoiminta hovioikeudessa oli häntä lukuun ottamatta virka- ja raatimiesten varassa.

Vuonna 1790 hovioikeuden virkamiehet olivat edelleen enemmistössä. Myös maanmittari ja kaupunginviskaali hoitivat useita toimeksiantoja. Vuonna 1800 puolestaan yksi kamarikirjuri hoiti 40 prosenttia ja varamaanmittari lähes 20 prosenttia kaikista hovioikeuden asiamiestoimeksiannoista. Raatimies ja kaupunginviskaali hoitivat muutaman toimeksiannon. Yksittäisiä toimeksiantoja hoitivat voudit, raatimies, kauppias sekä lääninsihteeri. Useimmat olivat silti hovioikeuden virkamiehiä.⁶⁸ Vuosisadan vaihteessa asianajotoiminta Suomen ylimmällä lainkäyttötasolla oli siis hovioikeuden sekä kaupungin- ja lääninhallinnon virkamiesten varassa.⁶⁹

---

⁶⁵ Impola 2019, 89–92, 111–113.

⁶⁶ Halila 1953, 323–324. Halilan mukaan näitä asianajajia kuitenkin riitti.

⁶⁷ Vepsä 2009, 261–263, 268. Toimeksiantoja oli 33. Eric Dahl hoiti 9. Vepsän mukaan asianajotoiminta oli Dahlin päätoimi. Kuusi hovioikeuden auskultanttia hoitivat 10 toimeksiantoa. Varmuutta siitä, että he enää toimivat auskultantteina ei ole, koska tittelä käytettiin myös auskultoinnin päätyttyä. Hovioikeuden notaari, varanotaari ja kanslisti hoitivat yhteensä 10 toimeksiantoa. Eräs notaari hoiti osan 6 toimeksiannostaan siirryttyään pormestariksi. Raatimiehet, kämnerinoikeuden puheenjohtaja sekä varatuomari hoitivat yksittäiset toimeksiannot.

⁶⁸ Vepsä 2009, 264–269. Vepsän mukaan vaasalainen asianajajakunta ei ollut professionaalinen 1700-luvulla.

⁶⁹ Vepsä 2009, 268. Ks. myös Pihlajamäki 2009, 53. Pihlajamäen mukaan Vepsän tapausaineistossa esiintyneet Anders Söderlund, Pehr Allström ja Erik Dahl olivat ”lähes päätoimisia” asianajajia.

Aiemman tutkimuksen perusteella olennaiseksi tekijäksi ammattimaisimman asianajotoiminnan kannalta osoittautui pitkälti vaihdantaa harjoittaneen porvariston kysyntä asianajopalveleille. 1600-luvun jälkipuoliskolla ammattimaisimmin hoidetut varsinaiset asianajotehtävät yhdistyivät sekä kaupungeissa että maalla ennen kaikkea porvariston saamisoikeuksiin luotto- ja kauppuksuhteissa.⁷⁰ Seuraavassa alaluvussa siirryn tarkastelemaan juristikunnan ja virkamieskoulutuksen yleistä kehitystä sen jälkeen, kun Suomi oli siirtynyt Venäjän valtakunnan osaksi.

2.3 *Autonomian myötä juristiprofessiota kohti*

Suomen suuriruhtinaskunnan synty vuonna 1809 toimi lähtölaukauksena juristikunnan nousulle. Tuolloin Suomesta tuli oma hallintoalueensa, jolle ryhdyttiin rakentamaan keskushallintoa.⁷¹ Erityisaseman myötä virkamieshallinto tarvitsi koulutusorganisaation, joten yliopisto sai roolin ammattiopetuksen antajana. Samalla yliopistoa kehitettiin ajan hengessä.⁷² Suomessa otettiin muun Euroopan tavoin käyttöön virkamiesvalmistusjärjestelmä, jonka tuotteille oli tunnusomaista tutkintotodistus ja sen tuoma yksinoikeus virkoihin.⁷³

Oikeus- ja hallintovirkoihin aikoville muutos merkitsi opiskelua lainopillisessa tiedekunnassa. Vuoden 1817 asetus teki tiedekunnasta virkamieskorkeakoulun. Yliopiston tehtävä laajeni käytännöllis-ammattilliseen suuntaa ja kelpoisuusvaatimukset määrittivät nyt vahvasti virkaan tuloa ja urakulkua. Virkaan opiskelevilta ei perinteisten tieteellisten oppiarvojen suorittajien tavoin vaadittu pohjaksi täydellistä filosofian kandidaatin tutkintoa. Urasuuntautumiseen vaikutettiin erottamalla tuomarilinja sekä hallintovirkamieslinja toisistaan.⁷⁴ Valtionhallinnon alan tutkinnoista oikeustutkinto pätevoitti senaatin oikeusosaston, hovioikeuksien ja revisio-oikeuden virkoihin. Kameraalitutkinto puolestaan Senaatin talousosastolle, sen alaisten laitosten sekä yleensä kameraali- ja verohallinnon palvelukseen. Molemmat sisälsivät juridisen tutkinnon (ks. **T2**). Erityinen korkeamman asteen tutkinto sisälsi kummankin tutkinnon kompetenssit.⁷⁵

---

⁷⁰ Letto-Vanamo 1989, 158, 221, 258-259.

⁷¹ Kontinen 1991b, 500–501, Tarvainen 1991, 19.

⁷² Klinge 1989, 333–334. Jo aiemmin oli juridisia opintoja ja yliopisto osallistui oikeusvirkamiehistön valmistukseen. Hovioikeuteen pyrkivät opiskelijat opiskelivat kuitenkin filosofisessa perustiedekunnassa, jossa opintojen luonne oli yleissivistävä, ei niinkään juridinen.

⁷³ Ibid. 350.

⁷⁴ Tarvainen 1991, 25–26. Teoreettisten oikeustieteellisten opintojen ja käytännön juristiuralle tähtäävien opintojen välinen ero oli jyrkkä. Oikeustiede oli yleisempää tiedettä. Molempien oikeuksien kandidaatiksi aikovan tuli suorittaa filosofian kandidaatin tutkinto. Tältä osin ks. esim. Klami 1977, 17.

⁷⁵ Klinge 1989, 336–339, 343. Korkean asteen tutkinto pätevoitti Keisarin Suomen asiain komitean palvelukseen.

T2. Oikeus- ja kameraalitutkintojen yhtäläisyyksistä vuoden 1817 asetuksessa⁷⁶

Oikeustutkinnon ja kameraalitutkinnon julkisesti kuulusteltavat osat	
Filosofinen tutkinto	Juridinen tutkinto
Logiikan tentti, maantiedon, tilaston ja historian oppimäärä sekä aritmetiikan ja geometrian tuntemus.	Rikos-, siviili- ja talousoikeus sekä kuulustelu luonnonoikeudessa ja moraalissa.
- Kameraalitutkintoon kuului lisäksi yleisen sekä kihlakunnan- ja lääninkirjanpidon hallinta	- Kameraalitutkintoon ei kuulunut luonnonoikeuden ja moraalin kuulustelua eikä rikosoikeutta.

Liberaaleista uudistuksistaan tunnetun Aleksanteri II:n nousua valtaistuimelle pidetään keskeisenä ilmiönä juristikunnan ammatillisen identiteetin omaksumisen osalta. Uudistuskauden myötä virkamiesaateli alkoi menettää traditionaalista säätyluonnettaan.⁷⁷ Juristikunnan ammatillisen erikoistumisen alkua ilmentää Juridiska Föreningen i Finland -yhdistyksen perustaminen vuonna 1856 (säännöt vahvistettiin v. 1862). Ajan myötä yhdistys keskittyi lainsäädäntöä koskeneisiin teoreettisiin ja käytännöllisiin kysymyksiin. Lainopilliselle yhdistykselle oli liberaalisen uudistusohjelman ja valtiopäivillä käynnistyneen lainsäädäntötyön myötä myös voimakas sosiaalinen tilaus, joka loi juristeille ammatillisia kehitystarpeita ja -paineita.⁷⁸

Esimerkiksi tutkijat luopuivat vanhojen lakien tutkimisesta ja alkoivat osallistua lainsäädännön käytännölliseen uudistustyöhön.⁷⁹ Oikeustieteen alalla alkoi modernisaatio, jonka myötä oikeustieteen tehtäväksi tuli entistä selkeämmin voimassaolevan säädännäisnormiston sisällön selvittäminen ja systematisointi⁸⁰ Pihlajamäen mukaan syntyi suomalainen oikeustiede. Väitöskirjojen ja muun oikeudellisen tutkimuksen määrä kasvoi selvästi. Lisäksi suomalainen oikeuspositivismi muotoutui kansainvälisten esikuvien mukaisesti.⁸¹ Suomi tarvitsi muiden maiden tavoin modernin oikeuden tunteneita oikeusoppineita, joiden tehtävänä oli kansallisen oikeuden systematisointi ja tulkinta. Juristiprofession muodostuminen alkoi, ja ammatti-identiteetti alkoi hiljalleen korvata säätyjakoon perustuneen yhteiskunnallisen identiteetin.⁸²

⁷⁶ Ibid. 338–339, 341. Vuoden 1828 yliopistostatuuttien yhteydessä annettu uusi asetus vahvisti vuoden 1817 virkatutkintojärjestelmän. Samalla yliopisto siirrettiin Helsinkiin. Filosofinen osa oli yleissivistyksellinen ja juridinen osa ammatillinen.

⁷⁷ Konttinen 1991a, 180–181, 226–227.

⁷⁸ Ks. Nybergh 1952, 155–157 sekä Pajujoja – Ervasti 1994, 15. Yhdistys oli Suomen toiseksi vanhin akateemisten alojen valtakunnallinen yhteenliittymä. Ks. myös Konttinen 1991a, 227.

⁷⁹ Klami 1977, 66.

⁸⁰ Letto-Vanamo – Pihlajamäki 1998, 184–185.

⁸¹ Pihlajamäki 2009, 128–129.

⁸² Pihlajamäki 1996, 146–147.

Vaikka Juridiska Föreningenin jäsenpohja oli laaja ja identifioitui vielä virkamiessäätyyn, virkamieskunnan hallinnossa harjoittama tiukka formalismi edesauttoi oikeudellista erikoistumista koskevan tietoisuuden omaksumista. Yhdistyksen JFT-lehti edisti tuon identiteetin ja erikoistumisen vahvistamista keskustelua lisäämällä. Tiedeperusteista asiantuntijuutta vahvistivat myös järjestöjen johdossa toimineet yliopistoprofessorit.⁸³ Virkamies säilyi juristin perustyyppinä koko Suomen autonomian ajan. Jäljempänä asianajotoimistojen ilmaantumisen tarkastelu kytkeytyy osaksi siihen, miten muotoaan hakevasta juristivirkamieskunnasta alkoi ammattikunnan sisäisen erikoistumisen tuloksena eriytyä asianajajien erillinen ammattikunta. Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan asianajotoiminnan kehitystä 1800-luvun alkupuolella.

2.4 Uudentyyppistä kysyntää asiantuntevalle asianajopalvelulle

Autonomian alkuaikoina asianajotoiminta säilyi pitkälti entisellään ja asianajotoimintaa ammattimaisesti harjoittavia henkilöitä esiintyi aina silloin tällöin. Useimmiten oikeudenkäyntiasiamiehenä toimiminen oli kuitenkin virkamiesten ja raatimiesten lisäansioita tuonut sivutoimi. Lisäksi maaseutujen ”asioitsijat” saattoivat saada suuren osan tuloistaan asianajosta. Anna Kuisminin mukaan nurkkasihteeri–asioitsijat olivat henkilöitä, jotka hankkivat toimeentulonsa laatimalla velkakirjoja ja muita asiakirjoja sekä toimimalla oikeudenkäyntiavustajina. He olivat taustaltaan itseoppineita tai opintonsa kesken jättäneitä.⁸⁴ Niin virkamiesasianajokuin asioitsijakulttuuri säilyivät vahvoina vielä 1900-luvun puolellekin.

Asioitsijoiden lisäksi maaseudulla turvauduttiin ennen kaikkea pitäjänkirjureihin, jotka auttoivat talonpoikia ja pitäjäläisiä käräjöinnissä, kauppakirjojen laadinnassa sekä perinnönjaoissa. Kun maaseudulle yritettiin vuosina 1817–1823 perustaa notaarilaitos, käräjäyleisö perusteli vastustavaa kantaansa nimenomaan itse valitsemansa ja käräjäyleisön luottamuksen hankkineen pitäjänkirjurin olemassaololla.⁸⁵ Kaupunkeihin notaarilaitosta ei suunniteltu, koska niiden oikeudenhoito ei kuulunut valtiovallalle. Myöskään tarvetta ei niissä ollut samoissa määrin, koska asianajajatehtäviä säännöllisesti hoitaneet henkilöt asuivat pitkälti kaupungeissa. Kaupunkilaiset kääntyivät myös virastohenkilökunnan puoleen oikeusasioissaan.⁸⁶

---

⁸³ Konttinen 1991b, 226, 512–514. Yhdistyksen keskusosaston jäsenistön vuoden 1862 kokoonpanon osalta ks. Konttinen 1991a, 223.

⁸⁴ Ks. Kuismin 2019, etenkin 164. Tutkimisessa hyödynnettiin vuosina 1840–1952 kirjoitettuja fiktiivisiä tekstejä.

⁸⁵ Ahmas 2001, 49. Kihlakunnannotaarien tehtäviksi suunniteltiin kiinteästä ja irtaimesta omaisuudesta tehtyjen asiakirjojen ja sitoumusten laatimista, perunkirjoitus- ja perinnönjakotehtäviä sekä katselmusmiehen tointa.

⁸⁶ Ahmas 2005, 28.

Mia Korpiola on kirjoittanut ”kuolinpesäkamreerina” tunnetusta Johan Fredrik Heldtistä, joka vaikutti Turussa 1800-luvun alkupuoliskolla. Heldt on hyvä esimerkki siitä, ettei asianajotehtävät olleet yksin akateemisesti kouluttautuneiden elinkeino edes yhdessä oikeuselämän keskeisimmistä kaupungeista. Verkostoitumalla itsestään Turun seurapiirien tunnetuimman hautajaisasiantuntijan tehnyt Heldt oppi liiketoimintaa huutokauppa-apulaisena. Kirjoitus- ja laskutaidonkin kotiopetuksessa hankkinut Heldt hoiti pian myös perunkirjoitusten toimittamisen, kuolinpesien selvittämisen sekä perintöriidat. Etenkin naisten suosiman kuolinpesäkamreerin erikoisalaa olivat hyväntekeväisyyslegaatteja sisältäneet testamentit. Vaikka toiminta painottui asiakirjoihin ja neuvontaan, Heldt hoiti myös pienempiä tuomioistuinjuttuja.⁸⁷

Edes Helsinkiin, josta tuli Suomen pääkaupunki vuonna 1816, ei Heikki Pihlajamäen keräämän raastuvanoikeuden tapausaineiston perusteella muodostunut ammattimaista asianajajakuntaa vuosisadan alkupuoliskolla. Vuonna 1820 ainoastaan kolmella asiamiehellä oli enemmän kuin kaksi toimeksiantoa. Heidänkin toiminta oli sivutoimista. Vuonna 1840 asiamiestehtävät keskittyivät enemmän yksittäisille asiamiehille, mutta hekin harjoittivat sivutoimista asianajotoimintaa virkansa ohella.⁸⁸ Tilanne vastasi siis hovioikeuskaupunkeja eikä kaupungille vuodeksi 1847 laaditusta osoitekalenterista löydy yhtään *asianajaja*-tittelin käyttäjää.⁸⁹

Professori Johan Philip Palménin asianajajakuntaa koskeva kirjoitus vuodelta 1856 tiivistää ajan henkeä. Palmén kehuu oikeudenkäyntitehtävien tuottamaa käytännöllistä ajattelu- ja kirjoitustaitoa. Ne, kun olivat hyödyllisiä tuomarintaitojen kouluttamiseksi. Professori kuitenkin murehti asianajajien mainetta yleisön keskuudessa. Heidän vakaumuksensa kyseenalaistettiin, koska asiamiehet vetivät kohtuuttomia palkkioita, viivyttivät asian ratkaisemista lisäpalkkioita toivoen sekä houkuttelivat asianosaisia haitallisiin oikeudenkäynteihin. Etenkin viimeisestä olivat vastuussa asioitsijat. Palménin mukaan juristien oli palautettava asianajajakunta kunniaan ja maineeseen. Hänelle ylempien oikeuksien virkakunta edusti lähes ainoata asianajotoimeen kykenevää tahoja eikä virkauraansa aloittelevia siksi tullut syyttää sivutoimisesta asianajosta.⁹⁰

---

⁸⁷ Korpiola 2021b.

⁸⁸ Pihlajamäki 2009, 90–97. Vuonna 1820 asiamiehenä seitsemässä toimeksiannossa toimi varatuomari ja pankin sihteeri Carl Friman, kuudessa kaupunginviskaali Math. Cronholm ja viidessä raastuvanaktuaari Sven Borgenklinga. Vuoden 1840 alkupuolella vähintään viisi toimeksiantoa hoitivat kaupunginviskaali Berndt Sohlberg (15), poliisikamarinotaari Gustaf Bergman (9), senaatin kamarikirjuri Gustaf Adolf Åkerberg (7), hovioikeudenauskulantti C. E. Björklund (5) sekä maakanslisti Bengt Blomqvist (5).

⁸⁹ Ks. Bergman 1847. Osoitekalenteri on ruotsinkielinen. *Advokat*- tai *sakförare*-nimikkeitä ei käytetty.

⁹⁰ Palmén 1856, 225–232.

Robert von Trappin lakiasian käsikirjan ”*Unge juristen*”⁹¹ ensimmäinen suomenkielinen käännös ”*Asian-ajaja eli Lain-opillinen Käsi-kirja Suomen kansalle*” vuodelta 1847 kuvaa *asianajaja*-määritelmiensä puolesta ajanjaksoaan. Ensimmäinen *asianajaja*-määritelmä koskee OK 15 luvun mukaista asiamiestä ja selvittää kelpoisuusvaatimuksia. Sen ohessa on kolme valtakirjakaavaa lainkäymisen varalle. Jälkimmäinen määritelmä, ”*Toimitusmies eli asianajaja*” puolestaan sisältää KK 18 luvun⁹² asiamies-määritelmän. Sen mukaan *toimitusmies-asianajaja* toimi valtakirjalla ja teki luvun toimestansa. Hänen päättämänsä piti kuin valtuuttajan itse tekemä. Ensimmäinen valtakirjamalli valtuuttaa talonpojan tilan myyntiin. Toisessa, avoimessa asianajovaltakirjassa suostutaan kaikkeen mitä ”asianajaja” valtakirjalla tekee.⁹³

Asianajaja-sanon käyttö *asiamies*-sanaa muistuttavassa merkityksessä kuvaa suomen lakikielen kehitystasoa. Silti *asianajaja* ei ollut vakiintunut tarkoittamaan edes oikeudellista neuvontaa tarjoavaa henkilöä.⁹⁴ Puhtaasti kaupallista toimeksiantoa hoitanut asiamies saattoi olla asianajaja, mikä ilmentää sanon merkityssisällön monitulkintaisuutta. Mikäli asianajan ammatti olisi ollut selkeärajainen, myös suomenkielisellä termillä olisi ollut *tuomari*-sanon tavoin selkeä merkityssisältö. 1800-luvun alkupuolella asianajotehtävien parissa työskentelivät kuitenkin eritaustaiset henkilöt kukin omin painoituksin. Osa hoiti toimeksiantoja aktiivisemmin ja osa sivutoimenaan. Osa painotti oikeudenkäyntitehtäviä, kun toiset keskittyivät juridisiin asiakirjoihin.

Asianajotoimeksiantoja ei laissa eroteltu muista toimeksiantoista kauppakaarta säädettäessä tai myöhemminkään.⁹⁵ Silti ero tunnettiin ja jäljempänä käy ilmi, että 1800-luvun jälkipuolella asianajotoimeksiantoja ja kaupallisia toimeksiantoja eroteltiin jo siitä käytännön syystä, että palveluntarjoajat pyrkivät tiedottamaan asiakkaitaan tarjoamistaan palveluista kuvaavasti.⁹⁶ Suomalaisessa oikeustieteessä kysymys oikeudenkäyntitehtävien ja oikeudenkäynnin ulkopuolisen oikeudellisen neuvonnan välisestä erosta asianajotoiminnassa puolestaan ajankohtaistui vasta Suomen Asianajajaliitto ry:n perustamisen aikoihin 1900-luvulla.⁹⁷

---

⁹¹ Trapp 1833. Lainopin ylioppilaat käyttivät kirjaa oppikirjanaan. Ks. Alkio 1948, 153.

⁹² Vuoden 1734 laissa asianajo- ja muita toimeksiantoja säänneltiin KK 18 luvussa. Ks. Sveriges Rikes Lag Gillad och antagen på Riksdagen Åhr 1734 1736, 196–199. Luku otsikoitiin ”*Om sysloman eller ombudsmän*”.

⁹³ Trapp, Hannikainen 1847, 14–16, 392–393. Pietari Hannikainen kehitti suomen oikeuskieltä omin päin. Ks. Tyynilä 2010, 139–140.

⁹⁴ Myös Merikoski on päätenyt samankaltaiseen päätelmään. Ks. Merikoski 1939, 444–445.

⁹⁵ Toimeksiantosopimus määritellään KK 18 luvun 1 §:n nojautuen. Ks. Yläkö 1985, 3–8.

⁹⁶ Palménin käsikirjan mukaan oikeudenkäymiskaaren mukaiseen asiamiehen soveltuivat samat yleiset lainmääräykset, jotka koskivat kauppakaaren asiamiehiä. Ks. Palmén 1859, 179–180, 231–233. Suomenoksesta Palmén, Lönnrot 1863, ks. 129–130, 174–175. Suomenoksessa oikeudenkäyntiasiamies on ”oikeus-edusmies”.

⁹⁷ Ks. Kivimäki 1924, 28–37 alaviitteinen. Kivimäen väitöskirja koskee asianajajan siviilioikeudellista vastuuta.

Palménin asianajajakunnan merkittävää roolia oikeudenhoidossa korostanut kirjoitus kuvaa edellisessä jaksossa käsitellyn tutkintokehityksen vaikutusta asianajotoimintaan. Siinä korostettiin nimenomaan yliopistossa kouluttautuneen juristivirkamiehistön merkitystä asianajotoiminnalle. Virkamiesasianajon vahvistumisen ohella virkatutkinnot vaikuttivat kuitenkin hiljalleen myös asianajotoiminnan ammatillistumiseen. Aune Innalan mukaan ensimmäiset virkatutkinnolliset ammattiasianajajat ilmaantuivat Tampereen seudulle 1830-luvulla.

Ensimmäinen Innalan tutkimista asianajajista, oikeus- ja kameraalitutkinnon suorittanut Samuel Anders Wigren, ryhtyi päätoimiseksi asianajajaksi jätettyään kaupunginviskaalin tehtävän 1830-luvun lopulla. Wigrenin palveluita kysyttiin niin kaupungissa kuin maalaiskäräjilläkin. 1850-luvulla toimeksiannot raastuvanoikeudessa keskittyivät saatavajuttuihin, perhe- ja jäämistöasioihin sekä taloudellisiin ja lieviin rikosasioihin, kuten petosjuttuihin solvauksiin ja hevostarkauksiin. Maalla hoidettiin saatava- ja vahingonkorvausjuttuja, tilus- ja torppariitoja, metsänhaaskaus-, tappelu- ja salavuoteusjuttuja sekä luvatonta maakaupan harjoittamista koskevia juttuja. Asiakaskunta ulottui torppareista, apteekkareihin ja virkamiessäätyläisiin.⁹⁸

Kangasalla 1830- ja 1840-luvuilla asunut ja maaseutukäräjiä painottanut varatuomari Gustaf Adolf Finne puolestaan vastaanotti toimeksiantoja tamperelaisesta majatalosta vuokraamastaan huoneesta. Hän muutti Tampereelle vuonna 1849 yhä laajemmaksi käyvän asianajotoiminnan vuoksi. Innalan mukaan Finnen ostama talo jakautui yksityisasuntoon sekä asiakkaiden vastaanottamiseen tarkoitettuun työhuoneeseen tai kotivastaanottoon. Vaikka Finne käräjäi edelleen maaseudulla, 1850- ja 1860-luvuilla raastuvanoikeudessa ja maistraatissa hoidettujen toimeksiantojen merkitys kasvoi. Asiakaskunta oli silti laaja niin maalla kuin kaupungissa.⁹⁹

1850- ja 1860-luvuilla Finnelle alkoi muodostua asiakaskuntaa, jonka saatavia, takauksia, sekä vahingonkorvausta koskevissa toimeksiannoissa oli kysymys huomattavan luokan taloudellisesta edusta sekä monimutkaisemmista oikeudellisista kysymyksistä. Teollisuudenharjoittajien, insinöörien, raatimiesten, kauppiaiden, Tampereen Pellava ja Rautateollisuus Oy:n, Suomen Yhdyspankin sekä Helsingin yliopiston kaltaisten tahojen edustaminen tekivät Finnestä rikkaan

---

⁹⁸ Innala 1949, 51–55. Opintotaustan ja virkamiesvaiheiden osalta ks. myös YOM 1640–1852: Wigren, S. A.

⁹⁹ Ibid., 55–61. Vuonna 1850 Finne esiintyi raastuvanoikeudessa 44 kertaa, ja vuonna 1861 jo 94 kertaa. Innala puhuu asianajotoimistosta. Vrt. kuitenkin Aamulehti 6.2.1932 nro 36, 4, jossa kerrotaan Tampereen ensimmäisen asianajotoimiston perustajasta. Todennäköisesti Finnen kohdalla oli kyse kodissa pidetystä vastaanotosta. Mikäli ajanjakson aikaan olisi ollut tavanomaista perustaa asianajotoimisto, niin Finne olisi sellaisen varmasti perustanut. Toiminnassa vaikuttaisi olleen kyse henkilökohtaisesta elinkeinosta asianajoliikkeen sijaan.

miehen, jonka kuolinpesän säästö oli yli 280 000 markkaa. Uudenlaisten toimeksiantojen myötä Finnen ei enää täytynyt tehdä raskaita kärjämatkoja maaseudulle toimeksiantojen perässä.¹⁰⁰

Tampereen seudun asianajajakaksikko oli esimakua sellaisesta päätoimisesta ja ammattimaisesta asianajotoiminnasta, joka ei virkamiesmäisen prokuraattorikunnan tapaan ollut sidottu raastuvanoikeuden päätöksellä taattuun toimeentuloon. Kumpikaan ei myöskään ollut riippuvainen yksittäisestä asiakkaasta vaan enemmänkin osaavan oikeudellisen neuvonnan tarpeessa olleen kasvavan asiakaskunnan ympäröimä ja lähestymä. Wigren hoiti vielä paljolti maaseudulla perinteisesti tavattuja juttuja. Finnen asianajotoiminnassa puhalsivat kuitenkin uudet tuulet, jotka käyvät ymmärrettäviksi, kun ne liitetään osaksi aikaa ja paikkaa.

Tampere oli saanut vapaakaupunkioikeudet vuonna 1821 John Patersonin ja James Finlaysonin kiinnostuttua Tammerkoskesta teollisuuspaikkana. Vapaakauppa-oikeuksiin perustunut teollistumiskehitys alkoi Finlaysonin puuvillakehräämön myötä, ja näkyi myös kaupungin oikeudenhoidon vaatimusten kasvuna. Kun raastuvanoikeus perustettiin vuonna 1830, kaupungin oikeudenhoito erotettiin ympäröivien tuomiokuntien valtapiiristä eivätkä kihlakunnanoikeudet enää käsitelleet kaupunkilaisten asioita. Teollisuus kasvoi ja tullivapauden siivittämään kaupunkiin nousi savupiippuja.¹⁰¹ Uuden mittaluokan liiketoiminta ja sen mukaiset velka- ja luottosuhteet puolestaan edellyttivät osaavaa oikeudellista neuvontaa, jota sai Finnen kotivastaanotolta.

2.5 Yhteenveto asianajotoimistoja edeltävästä ajasta

Ruotsi-Suomessa siirryttiin siis 1600-luvulla valtiolliseen riidanratkaisumenettelyyn, joka sisälsi kiinteän oikeudenkäyntijärjestyksen ja keskittyi aineellisen totuuden selvittämiseen. Myös asianajoa harjoittavien henkilöiden toimintaa ryhdyttiin sääntelemään. Asianajajalaitos syntyi instituutiona ja ammattimaisesti asianajoa harjoittavien tuli saada lupa toimeensa. Suomalaisen oikeuselämän keskuksen eli Turkuun syntyi kaupunkioikeuksien ja hovioikeuden tasolle auktorisoitua asianajajakuntaa. Ammattimaisesti hoidetut asianajotehtävät puolestaan yhdistyivät maalla ja kaupungeissa usein porvariston saamis-oikeuksiin luotto- ja kauppasuhteissa.

Vuoden 1734 lain oikeudenkäymiskaassa oikeudenkäyntivaltuutetulle kuitenkin vahvistettiin kevyet kelpoisuusehdot. Uuden sääntelyn myötä auktorisoitu prokuraattori- ja advokaattikunta alkoi hävitä. Vuosisadan jälkipuoliskolla ammattimainen asianajotoiminta olikin mahdollisista

---

¹⁰⁰ Ibid. Pitkien kärjämatkojen raskauden osatekijöinä Innala mainitsee muun muassa kehnot tiet ja hevoskyydit.

¹⁰¹ Aarnio 2012, 30–35, 44. Tampereen teollisen ja kaupallisen kehityksen osalta ks. 46–48.

yksittäisistä ammattiasianajajista huolimatta harvinaista. Jopa hovioikeustasolla asianajotehtävät olivat hovioikeuden oman alemman virkakunnan, kaupungin- ja lääninhallinnon virkamiesten sekä raatimiesten varassa. Useat tahot, kuten hovioikeuden auskultantit sekä notaarit hankkivat lisäansioita oikeudenkäyntiasiamiehen tehtävissä.

Suomalainen asianajajakunta oli 1800-luvulla kirjava ja piti sisällään asioitsijoita ja sivutoimista asianajotoimintaa harjoittavia tuomioistuinten ja muiden viranomaisten virkamiehiä. Asianajotoimintaa myös harjoitettiin erilaisin painotuksin. Suomen siirryttyä Venäjän alaisuuteen vuonna 1809 siitä oli kuitenkin tullut oma autonominen hallintoalueensa, jolle täytyi rakentaa keskushallinto. Juristikunnan nousu alkoi, kun lainopillisesta tiedekunnasta tehtiin virkamieskorkeakoulu. Virkatutkintojen myötä juridiikan opetus sai käytännöllis-ammattillisia painotuksia. Juristiprofession muotoutumiseen liittyneen ammatillisen identiteetin omaksuminen puolestaan alkoi Aleksanteri II:n käynnistämän uudistuskauden myötä. Perustettiin julkaisutoimintaa harjoittava lainopillinen yhdistys, tutkimus lisääntyi ja niin oikeustieteen kuin oikeusoppien tehtäväksi tuli entistä selvemmin säädännäisnormiston tulkinta ja systematisointi.

Myös asianajotoiminnan pariin siirtyi ensi kerran yksittäisiä, puhtaasti juridisen koulutuksen saaneita päätoimisia asianajajia, joiden palveluille syntyi uudentyypistä kysyntää. Esimerkiksi Gustaf Adolf Finne palveli tamperelaisia teollisuudenharjoittajia, jotka harjoittivat uuden mitaluokan liiketoimintaa ja luottosuhteita vapaakauppaoikeuskaupungissa. Tampereen osalta kysymys oli paljolti paikallisista, vapaakauppaoikeuksiin sidotuista liberaaleista tuulista.

1800-luvun jälkipuolella alkoivat kuitenkin vaikuttaa myös yleisemmät liberaalien uudistusten tuulet, joita käsittelem seuraavan luvun ensimmäisessä alaluvussa. Tutkimuksen painotuksien vuoksi keskityn taloudellisiin kysymyksiin, jotka puolsivat taloudellisen liberalismien mukaisia uudistuksia. Huomioin myös yhteiskuntapolitiikan muita liberaalisia painotuksia. Muut alaluvut käsittelevät ensimmäisten asianajotoimistojen ilmaantumista eri puolille Suomea.

3 ENSIMMÄISET ASIANAJOTOIMISTOT (TALOUDELLISEN LAINSÄÄDÄNNÖN LIBERALISOINTI V. 1855–1879)

3.1 *Uudet tuulet: Merkantilismista liberalismiin*

1800-luvun alkaessa Suomi oli privilegioiden varaan rakennettu sääty-yhteiskunta, jota jäseni merkantilismina tunnettu oikeudellisten ja hallinnollisten järjestelyjen oppikokonaisuus. Tavoitteena oli valtion vaurauden kartuttaminen arvometallien määrää lisäämällä ja pyrkimällä vientiylijäämäiseen kauppataaseeseen. Yhteiskunta organisoitiin palvelemaan perustavoitetta, ja taloudellisen toiminnan harjoittaminen rajattiin johtavien yhteiskuntaryhmien yksinoikeudeksi. Virkamiesvaltiokehitys ylläpiti järjestelmää aatelipainotteisen senaatin etujen mukaisesti.¹⁰²

Kaupankäynti keskitettiin rangaistuksen uhalla kaupunkeihin porvariston yksinoikeudeksi. Tappuli kaupunkien porvaristolla oli oikeus tavaroiden vientiin ja tuontiin. Maakaupunkien porvaristo kävi kauppaa kotimaassa ja huolehti maaseudun tavaravaihdosta. Käsityö organisoitiin jäsenmääräisesti rajoitettuihin ammattikuntiin, joilla oli yksinoikeus tiettyjen tavaroiden valmistamiseen ja myyntiin. Teollisen toiminnan harjoittaminen, kuten vuori- ja sahateollisuus, oli sekin privilegio- ja lupajärjestelyjen varassa. Palkollislainsäädäntö sitoi maalaisväestöä kotipaikkaan ja palveluksettomia irtolaisia suljettiin työlaitoksiin. Normisto valjasti heitä privilegioista nauttineen aatelin, suurporvariston ja osin myös talonpoikien palvelukseen.¹⁰³

1800-luvun puolivälissä liberaalisille uudistuksille alkoi kuitenkin olla sosiaalinen tilaus. Maaseudulle kehittyi väestönkasvun myötä suhteellisen liikkaväestön ongelma eikä kaikille riittänyt töitä. Ammattikuntalaitos esti nyt suurta osaa hankkimasta elantoa ja aiheutti köyhyyttä. Merkantilistiset rajoitukset estivät myös teollisen kehityksen perusehtojen toteutumista, kuten pääoman riittävyttä, työvoiman saatavuutta sekä markkinoiden olemassaoloa. Englannin liberalisoidessa tullipolitiikkaansa puuntuonnin kannattavuusraja alkoi kuitenkin ulottua Suomeen ja kysyntä nosti hintoja. Merkantilistiset rajoitukset näyttäytyivät entistä selvemmin ulkomaankaupan laajenemisen ja vaihdannan esteinä. Taloudellinen liberalismi sopimusvapauteen, elinkeinovapauteen ja yksityisen omistusoikeuden loukkaamattomuuden käsitykseen nojaavine peruseriaatteineen tarjosi välineet oikeuden uudistamiseksi.¹⁰⁴

---

¹⁰² Kekkonen 1986, 75–76, 82.

¹⁰³ Ibid. 1986, 77–79, 86. 1700-luvun lopun esikapitalistisista uudistuksista ks. 80–81.

¹⁰⁴ Ibid. 1986, 85–87.

Aleksanteri II:n hallintokauden alkamisen myötä Suomen senaatissa toteutettiin henkilövaihdoksia. Taloudellisen ja poliittisen sektorin liberaali muutosprosessi käynnistettiin hallitsijan poliittisella päätöksellä vuonna 1856.¹⁰⁵ Markkinatalouden pystyttämässä oli kyse yhteiskunnallisen valtarakenteen muutoksesta. Nousevat yhteiskuntaryhmät, teollisuudenharjoittajat eli liikemiesaateli ja ei-privilegioitu porvaristo, tukeutuivat keisariin ja liberalismiin aatteelliseen justifikaatioon vaatimalla merkantilististen kauppaa ja teollisuutta rajoittaneen lainsäädännön kumoamista. Uuden hallitsijan tuoma poliittinen käänne mahdollisti muutoksen.¹⁰⁶

Vaikka ensivaiheessa uudistukset toteutettiin hallinnollisessa järjestyksessä, uudistuskausi ja uusi lainsäädäntö edellytti valtiotyön päättämistä ja valtiopäivätoiminnan käynnistämistä. Uudistukset eivät rajoittuneet taloudelliseen lainsäädäntöön vaan yhteiskuntapolitiikka sai liberaaleja painotuksia laajemminkin. Sääty-yhteiskunnasta ryhdyttiin hiljattain siirtymään kansalaisyhteiskuntaa kohti, mikä näkyi yhdistystoiminnan vapautumisen myötä esimerkiksi järjestö- ja kansalaistoiminnan voimistumisena. Myös kielitaistelu alkoi fennomaanisen liikkeen voimistuessa, ja liberaalin kieliohjelman tavoitteeksi tuli suomenkielisen rahvaan vapauttaminen kielellisestä, koulutuksellisesta ja sosiaalisesta sorrosta.¹⁰⁷

Kansakouluista annettiinkin asetus heti vuonna 1858.¹⁰⁸ Suomen kielen aseman nousu puolestaan alkoi vuonna 1860, jolloin Aleksanteri II kumosi suomenkielisiä painokirjoituksia rajoittaneen painomääräyksen.¹⁰⁹ Vuoden 1863 kieliasetuksella suomen kieli asetettiin ruotsin kielen kanssa samaan asemaan kaikissa suomenkielistä väestöä välittömästi koskeneissa asioissa. Kyseiset suomen virkakielen tasavertaista asemaa tavoitelleet oikeudet tuli saattaa täyteen voimaan tuomioistuimista ja virastoista annettavien asiakirjojen osalta vuoteen 1883 mennessä.¹¹⁰

Uudistukset ulottuivat myös oikeudelliseen opetukseen. Lainopin ylioppilaita silmällä pitäen laadittu Johan Philip Palménin lainopillinen käsikirja käännettiin suomen kielelle.¹¹¹ Lisäksi lainopilliseen tiedekuntaan asetettiin ylimääräinen professori harjaannuttamaan opiskelijoita suomen kielen käyttöön lainopillisissa aiheissa. Vuodesta 1872 alkaen myös tiedekunnan

---

¹⁰⁵ Ylikangas 2007, 148–149.

¹⁰⁶ Kekkonen 1986, 87–88, 110.

¹⁰⁷ Konttinen 1991a, 180–181, 185. Vahva taloudellinen liberalismi ei kuitenkaan suoraan tarkoittanut vahvaa poliittista liberalismia. Esimerkiksi kansalaisyhteiskunnan edistyminen oli hidasta, mikä näkyi esimerkiksi valtiosta vapaan yhdistystoiminnan hitaina edistysaskelina. Tältä osin ks. Nousiainen 1993, 430–431.

¹⁰⁸ Ylikangas 2007, 151.

¹⁰⁹ Ks. Alkio 1948, 117–119.

¹¹⁰ Tyynilä 2010, 142. Kieliasetusta koskeneesta täytäntöönpanoasetuksesta (20.2.1865) ks. Pajula 1960, 178.

¹¹¹ Ks. Palmén 1859 sekä Palmén, Lönnrot 1863. Elias Lönnrotin käännös uudisti perusteellisesti lakialan kielenkäytön, ks. Alkio 1948, 153 ja Pajula 1960, 156–161.

opettajilta vaadittiin, ainakin teoriassa, kykyä antaa opetusta suomen kielellä. Kieliasetus asetti kielitaitovaatimuksia myös kihlakunnantuomarin sekä laamannin virkoja hakeville. Suomenkielisten toimituskirjojen antamisen tuli puolestaan alkaa asteittain vuodesta 1875 alkaen.¹¹²

Seuraavissa alaluvuissa tarkastelen liberaalisen lainsäädäntökauden vaikutusta asianajopalveluiden kysyntään, asianajotoimintaan sekä asianajaja-ammatin muotoutumiseen. Jukka Kekkonen on hahmottanut taloudellisen lainsäädännön liberalisoimisessa kolme vaihetta elinkeinoasetuksen säätämiseen mennessä: Liberaalien reformien käynnistäminen vuosina 1855–1862, reformien toteutusvaihe vuosina 1863–1869 sekä reformien loppuun saattaminen vuosina 1870–1879.¹¹³ Alaluvut 3.2–3.5 heijastelevat kyseisiä vaiheita. Aloitan tarkastelun hallinnollisessa järjestyksessä toteutetuina uudistuksina läpi viedystä käynnistämistä vaiheesta. Se toimi välitömänä virikkeenä mahdollisesti Suomen ensimmäisen juridisen toimiston perustamiselle.

3.2 Puutako pitäisi viedä? Lönegrenin toimistossa tunnetaan vekselit!

Karl Johan Lönegren ilmoitti porilaislehdessä 4.9.1863 vastaavansa yleisön kysyntään perustamalla komisioni- ja perintätoimiston, jonka yhteydessä toimi juridinen toimisto. Toimisto palveli yleisöä vastaanottaen erilaisia toimeksiantoja, kuten oikeudenkäyntejä ylemmissä ja alemmissä tuomioistuimissa, lainhakuja, perintää, laina-asioita, omaisuudenmyyntejä, tavaroiden ostoa ja lähettämistä, kaikenlaisten hakemusten ja kirjelmien laadintaa sekä yksityishenkilöiden välisiä liiketoimia. Se oli avoinna arkisin klo 9–12 ja 16–18. Yhteyden sai myös kirjeitse.¹¹⁴

Tarjotuilla palveluilla on välitön yhteys vaihdantaan eikä esimerkiksi rikosasioita mainita lainkaan. 1860-luvulla oikeudenkäyntiasiamiesten hoitamien toimeksiantojen tyyppitapauksia raastuvanoikeudessa olivat juuri maksukykyisten henkilöiden velkomusasiat, joiden määrä tuomioistuimissa kasvoi muiden asioiden tavoin.¹¹⁵ Myös kihlakunnanoikeuksien oikeudenkäynteissä korostuivat 1860- ja 1870-luvuilla velkasuhteisiin liittyvät riita-asiat.¹¹⁶ Lainhauissa sekä perinnässä oli kysymys velkomisesta, ja eri tavoin tapahtuvan velkomisen lisäksi toimiston palvelut liittyivät keskeisesti omistuksen vaihtumiseen yksityisten välisissä liiketoimissa – olipa kyse omaisuuden myynnistä tai irtainten tavaroiden ostamisesta ja lähettämisestä.

---

¹¹² Alkio 1948, 116–117.

¹¹³ Kekkonen 1991, 189.

¹¹⁴ Björneborgs Tidning 4.9.1863 nro 36, 4.

¹¹⁵ Ks. esim. Pihlajamäki 2009, 97. Pihlajamäki tutki Helsingin raastuvanoikeuden tapausaineistoa keskittyen juttuihin, joissa käytettiin asianajotoimintaa ammattimaisesti harjoittaneita asiamiehiä.

¹¹⁶ Nousiainen 1991, 290.

Myös hakemusasiat koskivat usein liiketoiminnan harjoittamista. Liikkeiden perustamista koski monimutkainen hakemusprosessi, johon tahdottiin asiantuntevaa apua. Jukka Kekkonen on nostanut esille konkreettisen esimerkin käsitellessään maakaupasta 19.12.1859 annettua asetusta. Asetuksen mukaan läänin kuvernööri tai senaatin talousosasto sai oikeuden anomuksesta myöntää luvan kauppapuodin perustamiseksi maalaispaikkakunnille. Lupaa haettiin läänin kuvernööriltä, jonka hyväksynnällä asia siirtyi kihlakunnanoikeudelle. Hylkäävällä päätöksellä asia raukesi välittömästi. Kihlakunnanoikeus kuuli kärjäkuntalaisia ennen oman lausuntonsa antamista kuvernöörille. Kuvernöörin puoltaessa kauppaliikkeen perustamista päätös alistettiin vielä erikseen senaatin talousosaston lopullisesti ratkaistavaksi.¹¹⁷

Elinkeinoasioiden ohella läänin kuvernööri saattoi välipäätöksellä vaatia esimerkiksi kunnan ja riitapuolen selitystä tai ulosmittauksen valituksen johdosta annettavaa selitystä, tehdä hakemuksesta päätöksen esimerkiksi takavarikon, velkahakemuksen ja velkavankeuden myöntämiseksi sekä antaa virkamääräyksiä ja asiaankuuluvia kuulutuksia.¹¹⁸ Hakemuksien ja valitusten laatiminen sekä selitysten antaminen puolestaan jäi usein asianosaisia avustaneille.

Miksi ensimmäinen oikeudellista neuvontaa palveluinaan mainostanut toimisto vaikuttaa syntyneen Poriin? Helsinki, Turku ja Viipuri olivat väkiluvultaan suurempia, ja niissä oli alioikeuksien lisäksi myös ylempi oikeusaste. Pori itsessään oli vuonna 1860 Suomen neljänneksi väkirikkain kaupunki.¹¹⁹ Kaupungissa oli sekä kämnerinoikeus¹²⁰ että merkittävä raastuvanoikeus. Lisäksi jokseenkin lähellä Turussa oli hovioikeus. Ennen kaikkea Pori oli kuitenkin perinteikäs tapulikaupunki, joka sijaitsi sahateollisuudelle otollisella paikalla Kokemäenjoen vesistön laskulla. Perustamispaikkaa selittääkin keskeisesti sahateollisuutta sekä puutavaran vientiä pitkälti koskenut lainsäädännön liberalisoinnin ensimmäinen vaihe.¹²¹

Suomalaiselle puulle oli kysyntää lännestä, etenkin Iso-Britanniasta. Viennin kasvu puolestaan mahdollistui, kun 1.9.1857 annettu sahatoimintaa vapauttanut asetusta salli merenrannan jokisuihin rakennettavien höyrysahojen perustamisen. Tukit saatettiin nyt uittaa lähelle satamia eikä lautojen kuljettamisesta sisämaan koskisahoilta muodostunut logistista ongelmaa. Vuoteen

---

¹¹⁷ Kekkonen 1987, 87–88. Mauranen 1980, 447 on todennut, että vuoden 1868 elinkeinoasetus yksinkertaisti lupamenettelyä siten, että luvan myöntäminen jäi kunnanhallituksen mielipidettä kuunnelleelle kuvernöörille.

¹¹⁸ Ks. Strählman 1869, 1, 3, 11, 16, 23, 26.

¹¹⁹ Kallenautio 1985, 12. Väkiluvut: Helsinki (22 228), Turku (16 870), Viipuri (8 421) ja Pori (7 130).

¹²⁰ Ahmas 2005, 73.

¹²¹ Sahateollisuuden epäkohdista annettuja lausuntoja sekä sahateollisuutta rajoittavan lainsäädännön kumoamista ja liberaalimman lainsäädännön etuja on käsitelty kattavasti esimerkiksi Hanho 1915, 151–173.

1860 mennessä Turun ja Porin läänissä oli 40 hienoteräistä sahalaitosta. Määrä oli eniten koko Suomessa ja vastasi lähes 25 prosenttia maan kaikista sahalaitoksista.¹²² Kun sahauskiintiöitä ja muita sahausliikkeen rajoituksia purettiin ja perustamislupaehtoja lievennettiin vielä erikseen vuonna 1861¹²³, sahateollisuudesta tuli talouselämän katalysaattori. Vuoden 1857 tullitariffi oli jo poistanut lukuisia ulkomaankaupan esteitä niin viennin kuin tuonnin osalta. Vuonna 1860 sahatavaran osuus viennin kokonaisarvosta oli yli 25 prosenttia.¹²⁴

Mikä sitten liitti oikeudellisen osaamisen ja neuvonnan kiinteästi puun vientiin? Vastaus on suomalaisen vekselijärjestelmän kansainvälisiä standardeja vastaavaksi muokannut vuoden 1858 vekselisääntö, joka edesauttoi ulkomaan kaupan harjoittamista. Vekselit toimivat käteismaksun ulkomaankaupassa korvanneena kansainvälisenä rahana, joka mahdollisti maksun suorittamisen osapuolen kotimaan valuutalla ja lähettämättä käteistä kuljetuksen mukana. Vekseliä vastasi tietty lasti tai tavanaerä, jonka myytyään ostaja pystyi lunastamaan vekselin eli maksamaan tavaranylähettäjälle. Toinen osapuoli sai nostaa kauppasumman vekselinvälittäjältä.¹²⁵

Ulkomaisen vekselikaupan käyttöön ottamista pidetään Suomen Pankin tuon ajanjakson tärkeimpänä toimena.¹²⁶ Lönegrenin toimisto puolestaan avusti moderniin vekselioikeuteen liittyvässä tavaroiden lähettämässä ja ostossa, mikä ilmentää uudistuneen vekselioikeuden merkitystä toimiston tarjoamien palveluiden kasvaneelle kysynnälle. Toisaalta myös kotimaisten tavaralähetysten merkitys kasvoi samanaikaisesti. Tarpeellisten kauppatavaroiden saannin helpottamiseksi 19.12.1859 annetulla asetuksella vapautettiin maakauppaa ja mahdollistettiin kauppaliikkeiden perustaminen maaseudulle.¹²⁷

Vekseleille kehittyi uuden vekselisäännön myötä myös toisenlainen käyttötapa. 1800-luvun jälkipuoliskolta niitä ryhdyttiin hyödyntämään ulkomaankaupan ohella myös kotimaan sisäisillä luottomarkkinoilla. Kotimaisten pankkien, ensin vuodesta 1842 alkaen Suomen Pankin ja sen jälkeen vuonna 1862 perustetun Suomen Yhdyspankin, diskonttaustoiminnan myötä vekseleistä tuli myös tavarakaupasta riippumattomia yleisiä rahoitusvälineitä. Kun Suomen Pankki ryhtyi vekselien velkojaksi hyväksymällä tarjottuja vekseleitä ennen niiden eräpäivää,

---

¹²² Schybergson 1980, 419. Sahausliikkeen rajoitusten purkamisen osalta ks. myös Kekkonen 1987, 88–89.

¹²³ Kekkonen 1987 90–91.

¹²⁴ Rasila 1982, 22–23. Ks. myös Kekkonen 1991, 192–193.

¹²⁵ Turunen 2019. Myyjä sai oman maksunsa nopeamminkin, kun vekseli voitiin luovuttaa edelleen. Suomessa välittäjiä olivat alkujaan ulkomaalaiset pankkiiriliikkeet ja myöhemmin myös vekselikonttorit.

¹²⁶ Korpisaari 1920, 28.

¹²⁷ Rasila 1982, 89.

vekseleiden rahaksi muuttaminen helpottui. Yhä useammat saattoivat saada vekseliluottoa, mikä puolestaan palveli vaihdannan kehitystä.¹²⁸ Vekselioikeudesta muodostui talousoikeuden tärkeä osa-alue ja vekseliasioiden käsittely keskitettiin nimenomaan raastuvanoikeuksiin.¹²⁹

Sen lisäksi, että Lönegrenin toimisto näyttää avustaneen porvaristoa velkomisasioiden eri vaiheissa perinnästä oikeudenkäynteihin, kaupankäyntiin sekä luotonantoon liittyvän neuvonnan tarve etenkin ulkomaankaupassa vaikuttaisi selittävän kysyntää asiantuntevalle asianajopalvelulle juuri Porissa. Ylioppilasmatrikkelin mukaan Lönegren oli Turun hovioikeudessa notaarina toiminut varatuomari sekä porilainen rautaruukkeja omistanut liikemies.¹³⁰ Hänen omistamansa Porin konepaja työllisti 98 henkilöä ja oli Suomen 25. suurin teollisuusyritys.¹³¹

Lönegren tunsu kaupankäynnin, luotottamisen ja niiden kannalta keskeisen modernin vekselioikeuden. Toimisto saattoi palvella paikallisesti paljon kysytyissä sahatavaran vientiin liittyvissä toimeksiantoissa. Toisaalta tavallisempien oikeudenkäynti-, asiakirja- sekä hakemusasiatoimeksiantojen osalta oikeudellisen osaamisen saatavuus lienee ollut yleisesti vähäisempää kuin virkamiehiä pursuavissa hovioikeuskaupungeissa. Yleisön lupaavasta vastaanotosta huolimatta mahdollisesti rautaruukkeihinsa keskittynyt liikemies kuitenkin luovutti toimiston siellä alusta asti työskennelle varatuomari Westerlingille jo vuoden kuluessa sen perustamisesta.¹³² Westerling ei mainostanut, joten toiminnan jatkuvuudesta ei ole selvää kuvaa.

Liberaalien uudistusten käynnistysvaiheen lainsäädäntöuudisukset yhdessä niiden myötä kasvaneen viennin ja muun vaihdannan kanssa vaikuttivat olennaisesti ensimmäisen juridisen toimiston perustamiseen. Oikeudellista neuvontaa tarjoavan toimiston perustamiseksi syntyi riittävä kysyntä, kun palveluissa yhdisteltiin oikeudenkäyntitoimeksiantoihin oikeudenkäyntien ulkopuolista neuvontaa. Asiantuntija-avulla vastattiin nyt myös asiakkaiden neuvojen tarpeeseen heidän liiketoimiinsa liittyvissä modernin juridiikan lakikoukeroissa. Voisi melkein sanoa, että vekselioikeuden modernisoinnissa oli kysymys suomalaisen liikejuridiikan synnystä. Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan vuosiin 1863–1869 sijoittuvaa reformien toteutusvaihetta.

---

¹²⁸ Ks. Turunen 2019. Suomen Pankin osalta ks. myös Rasila 1982, 105–106. Suomen Yhdyspankki oli Suomen ensimmäinen liikepankki.

¹²⁹ Vekselisäännön (29.3.1856) 81 §:n mukaan forum oli raastuvanoikeus, vaikka vastaaja olisikin asunut maalla.

¹³⁰ Ks. YOM 1640–1852: Lönegren, K. J.

¹³¹ Hjerpe 1979, 166–167.

¹³² Ks. Björneborgs Tidning 06.05.1864 no 16, 4. Westerling oli varatuomari, joka oli tehnyt uraa senaatin talousosastolla, raastuvanoikeudessa sekä yleisessä revisio-oikeudessa. Ks. YOM 1640–1852: Westerling, J. G.

3.3 Menikö konkurssiin? Utter ja Stenberg valvovat ja selvittävät!

Ennen 18.9.1863 käynnistynyttä valtiopäivätoimintaa ainoastaan Lönegren perusti lehti-ilmoitusten perusteella oikeudellista neuvontaa tarjoavan toimiston. Säännölliset valtiopäivät kuitenkin vauhdittivat taloudellisten reformien toteuttamista, ja hakusanahauissa voidaan havaita selvä muutos valtiopäivätoiminnan alkamisen myötä. 1860-luvun loppuun mennessä (ks. **T3**) hakutuloksiin ilmaantuu neljä uutta oikeudellista neuvontaa mainoksissaan tarjoavaa toimistoa, kolme helsinkiläistä ja yksi porvoonlainen.

T3. 1860-luvun loppuun mennessä perustetut asianajotoimistot

Hakusana	Ilmoituspaikka	Toimistonimike	Henkilöt	Paikkakunta
"Juridisk byrå"	Björneborgs Tidning 4.9.1863 nro 36	Kommissions-kontor	K. J. Lönegren	Pori
"Juridisk byrå"	Helsingfors Dagblad 28.9.1864 nro 225, s.4	Speditions- och Kommissionskontor	O. J. Lagerberg & U. B. Rosenborg, Helsingius	Helsinki
"Juridisk byrå"	Helsingfors Dagblad 29.6.1868 nro 147, s. 4	Juridisk Byrå	Gustaf Frithiof Utter	Helsinki
"Juridisk byrå"	Bårgåbladet 5.6.1869 nro 22, s. 4	Juridisk Byrå	A. F. Schrey	Porvoo
"Sakförare kontor"	Hufvudstadsbladet 16.6.1869 nro 136 s. 4	Sakförare-kontor	Seb. Stenberg	Helsinki

Ensimmäinen oikeudellista neuvontaa mainostanut helsinkiläistoimisto perustettiin vuonna 1864. O. J. Lagerbergin ja U. B. Rosenborgin ”speditio- ja kommissionitoimiston” yhteydessä toimi ”juridinen toimisto” tai lakiosasto, jonka toiminnasta vastasi varatuomari August Helsingius. Toimisto keskittyi välitystoimintaan, joka perustui tavaralähetysten vastaanottamiselle ja lähettämislle sekä niiden hankkimiselle ja myynnille asiakkaan puolesta. Se avusti myös omaisuuden myynnissä. Käräjöinti sekä hakemusten laatiminen vaikuttaa päätoimintaa tukeneelta toiminnolta, jota asiakkaat hyödynsivät tavarantoimitusten ongelmatilanteissa.¹³³ Juridiikasta vastannut Helsingius siirtyi kuitenkin Hämeenlinnan maistraatin notaariksi ja oikeusraatimieheksi vuonna 1866.¹³⁴ Hän harjoitti asianajoa sivutoimisesti parikymmentä vuotta.¹³⁵

¹³³ Helsingfors Dagblad 28.9.1864 nro 225, 4. Lagerbergiä ja Rosenborgia ei löydy ylioppilasmatrikelista. Ks. myös Kaitila 1913, 200–201, jonka mukaan speditioliikkeessä *välitettiin* ammattimaisesti *tavaran kuljetusta* toisten laskuun, kuitenkin omilla nimillä ja rahdinkuljettajaa hyödyntäen.

¹³⁴ Hänestä tuli myöhemmin pormestari ja kihlakunnantuomari. Ks. YOM 1640–1852: Helsingius, A. V.

¹³⁵ Hämetär 23.05.1914 nro 56, 2.

Taulukon 3 muut toimistot perustettiin vuosikymmenen lopulla ensimmäisen kaupasta ja elinkeinoista 24.2.1868 annetun asetuksen aikoihin. Ammattimaisen ja pitkäkestoisen asianajotoiminnan kannalta mielenkiintoisimpia ovat Gustaf Frithiof Utterin ja Johan Sebastian Stenbergin Helsinkiin perustamat toimistot. Ennen niiden käsittelemistä kiinnitän kuitenkin lyhyesti huomiota erääseen ilmoittelua koskevaan ilmiöön. Vuosikymmenen lopulla juridiset toimistot olivat nimittäin tulleet helsinkiläisyleisölle siinä määrin tutuiksi, että hakutuloksiin ilmaantui ensimmäinen oikeudellista neuvontaa koskeva pilailuilmoitus (ks. **K1**).

K1. Asianajotoimistoa koskeva pilailuilmoitus¹³⁶

Gustaf Frithiof Utter oli varsin kokenut juristi siirtyessään asianajotoiminnan pariin. Jo 1850-luvun puolella hän suoritti tuomarintutkinnon ja kameraalitutkinnon, auskultoi ja toimi ylimääräisenä notaarina Turun hovioikeudessa, työskenteli senaatin oikeus- ja talousosastoilla ja sai varatuomarinarvon ennen paluutaan Turun hovioikeuteen (kanslisti v. 1857, kirjaaja v. 1858 ja ylimääräinen viskaali v. 1859). 1860-luvulla hän toimi Helsingin kämnerinoikeuden puheenjohtajana, Haminan pormestarina sekä Haminan porvaristoa edustaneena valtiopäivämiehenä. Utter ryhtyi asianajajaksi, kun pormestarinura päättyi kavallustuomioon.¹³⁷

Stenberg puolestaan suoritti tuomarintutkinnon vuonna 1861 ja auskultoi sitten Viipurin hovioikeudessa. Ennen asianajajauraansa Stenberg toimi Haminan maistraatinsihteerinä ja julkisena notaarina. Hän kuitenkin erosi virastaan vuonna 1867. Stenberg aloitti uransa asianajajana

¹³⁶ Pikku: skämtsam jul-tidning 31.5.1869 nro Promotions, 4.

¹³⁷ Ks. YOM 1640–1852: Utter, G. F.

hieman ennen kuin hänestä tuli varatuomari (v. 1869).¹³⁸ Hän vaikuttaa olleen ensimmäinen, joka käytti toimistonimikkeessä sanaa *sakförare*.¹³⁹ Sanan käyttö on kuvaavaa, koska Stenbergiä sekä Utteria on perusteltua kutsua modernin asianajajaprofession suunnannäyttäjiksi.¹⁴⁰

Mikä sitten tekee Utterista ja Stenbergistä mielenkiintoisen parivaljakon? Ensinnäkin Utterin toimiston vastaanottoaika oli jo alusta alkaen pitkä (klo. 8–11, 12–13 ja 16–18). Toiminta oli päätoimista ja toimeksiantoja otettiin vastaan myös maaseudulta. Mainoksen mukaan palveluihin kuuluivat kaikenlaisten hakemus-, valvonta- ja valitusasiakirjojen laadinta, yksityishenkilöiden väliset sopimukset, oikeudenkäynnit sekä muut nimenomaan juridisen toimiston alaan kuuluneet tehtävät, kuten neuvonta sekä tuomio- ja muiden asiakirjojen vastaanottaminen.¹⁴¹

Konkurssivalvomiset ja muut konkurssiasiat vaikuttavat olleen keskeisessä osassa Utterin toimiston toiminnassa. Esimerkiksi yhdessä ilmoituksessa kauppakonttoristi Adolf Fredrik Lönnbergin konkurssipesän velkojia pyydettiin kokoontumaan Utterin asianajotoimistoon päättämään pesän hoitamisesta ja velallisen ylläpidosta.¹⁴² Toisaalta Utterin palveluntarjontaan kuului myös ajanjaksoon nähden varsin erikoistuneita palveluita, kuten patenttihakemusten toimitamista ja välittämistä. Hän oli mahdollisesti Suomen ensimmäinen patenttiasiamies.¹⁴³

Myös Stenbergin toimiston palveluissa korostui oikeudenkäyntitehtävien ohella konkurssipesien hoito ja selvittäminen.¹⁴⁴ Lisäksi hän selvitti kuolinpesiä ja neuvoi yksityisiä varainhoidossa (ks. **K2**). Stenberg ja Utter olivat ensimmäisiä ammattiin omistautuneita modernin asianajajakunnan edustajia, jotka onnistuivat vakiinnuttamaan asianajotoimistojensa toiminnan kauan ennen elinkeinovapauden säätämistä. Vuonna 1889 menehtyneen Stenbergin asianajotoimisto jatkoi toimintaansa ainakin vuoteen 1885 asti.¹⁴⁵ Utterin asianajajanaura oli todella pitkäkestoinen. Tunnetun asianajajan poismeno huomioitiin JFT:ssä vuonna 1911.¹⁴⁶

---

¹³⁸ Ks. YOM 1640–1852: Stenberg, J. S.

¹³⁹ Ks. Hufvudstadsbladet 16.06.1869 nro 136, 4.

¹⁴⁰ Johtopäätöstäni tukee sekin, että molempia luonnehdittiin asianajajaksi melko poikkeuksellisesti jo ensimmäisessä lakimiesmatrikelissa. Esim. Lönegrenin osalta asianajaja ei edes mainita ks. Schauman 1879, 37, 42, 61.

¹⁴¹ Helsingfors Dagblad 29.6.1868 nro 147, 4. Myöhemmin perustettujen toimistojen perustajat, kuten A. F. Schrey käytännössä kopioivat Utterin palvelukuvauksen omaan ilmoitukseensa. Ks. Borgåbladet 05.06.1869 nro 22, 4.

¹⁴² Hufvudstadsbladet 11.11.1871 nro 263, 3.

¹⁴³ Ks. La Mela 2017, 13.

¹⁴⁴ Stenberg esimerkiksi kutsui toimitsijamiehenä velkojat asianajotoimistossaan pidettävään kokoukseen päättämään liikennejohtaja Otto Alfthanin konkurssipesän asioista. Ks. Helsingfors Dagblad 11.11.1872 nro 309, 4.

¹⁴⁵ Adresskalender för Helsingfors Stad 1885–1886, 108.

¹⁴⁶ Utter hoiti Wilhelmina Sofia Stewenin kuolinpesää vielä vuonna 1909, ks. Hufvudstadsbladet 23.08.1909 nro 226, 6. Muistokirjoituksen osalta ks. Gronfelt 1911, 245.

Kaksikon menestyvä asianajotoiminta selittyy jälleen suurelta osin toiminnan laajentamiseen myös oikeudenkäynnin ulkopuolisiin liikejuridiikan toimeksiantoihin. Pitkäaikaisten asianajotoimistojen ilmaantumisen kannalta insolvenssioikeuden modernisoituminen ja sen merkityksen kasvu vaikuttaa oleelliselta. Vuoden 1868 konkurssisääntö¹⁴⁷ oli rahoitustoiminnan kannalta merkittävä uudistus, joka täsmensi velkojien oikeuksia sekä velallisen vastuun rajoja maksukyvyttömyystilanteissa.¹⁴⁸ Nähdäkseni määräyksenvaraiset asianajotehtävät konkurssipesän pesänhoitajana muodostuivat merkittäviksi tehtäviksi heti uuden lainsäädännön myötä. Myös konkurssivelkojat vaikuttavat ryhtyneen turvautumaan enenevässä määrin oikeudelliseen neuvontaan konkurssisäännön ohessa annetun etuoikeusasetuksen myötä.

K2. Stenbergin asianajotoimiston palveluntarjontaa koskeva mainos¹⁴⁹

Stenbergin ja Utterin asianajotoiminta olisi tuskin ollut yhtä kannattavaa, jos kehittyvä suomalainen yritystoiminta olisi yksinomaan menestynyt. Vaikka konkurssiasioiden merkityksen kasvu on varmasti monen tekijän summa¹⁵⁰, kansainvälinen finanssikriisi kytkee muutosta juuri 1860-lukuun. Suomessa kriisiin reagoitiin sitomalla uusi markka-valuutta hopeaan venäläisen ruplan sijasta.¹⁵¹ Muutoksen seurauksena revalvoitunut valuutta kuitenkin heikensi

¹⁴⁷ Konkurssioikeuden tutkimus katsottiin konkurssisäännön aikaan osaksi prosessioikeuden tutkimusta. Nykyinen konkurssilaki vei pesänhoitajan tehtäviä oikeudenhoidon organin tehtävien suuntaan. Aiempaa konkurssisääntöä säädettäessä tämän asema oli tiukemmin sidottu prosessiin. Ks. Smalén 2014, 206–207.

¹⁴⁸ Rasila 1982, 23.

¹⁴⁹ Finlands Allmänna Tidning 9.11.1870 nro 260, 4.

¹⁵⁰ Edellä on esimerkiksi käsitelty luottotoiminnan aktivoitumista, mikä lisäsi luonnollisesti myös konkurssiasioiden määrää. 1860-luvulle, juuri vuosiin 1867–1868, ulottuivat myös nälkävuodet. Ks. esim. Jalanan 1957, 259.

¹⁵¹ Pitkällä aikavälillä uudistus oli hyväksi Suomen taloudelle. Täältä osin ks. Rasila 1982, 103.

suomalaisen vientiteollisuuden kilpailukykyä jo ennestään heikossa suhdannetilanteessa. Kun Suomen Pankin tiukan rahapolitiikan vuoksi myös luottoraha oli tiukassa, 1860-luvun lopulla seurasi konkurssiaalto.¹⁵² Stenbergin ja Utterin palvelujen kysyntä lienee kasvanut samalla.

Valtiopäivätoiminnan alkamisen jälkeen tehdyt lainsäädäntöuudistukset olivat parantaneet yritystoiminnan yleisiä edellytyksiä huomattavasti. Uudistukset näkyivät pitkällä aikavälillä asianajopalveluiden kasvavana kysyntänä. Vuoden 1864 osakeyhtiöasetus edisti pääomien keräämistä, rajoitti omistajien vastuuta sekä helpotti pääoman säilymistä sukupolvenvaihdosten yhteydessä.¹⁵³ Osakeyhtiösääntely näkyikin osakeyhtiöiden perustamisen lisääntymisenä.¹⁵⁴ Vuoden 1866 asetuksella yksityispankkien perustamisesta puolestaan edistettiin pankki- ja luotto-toimintaa. Liikepankkien tehtäväksi tuli lyhytaikaisten uusittavien luottojen antaminen.¹⁵⁵

Asianajoalalla uudistukset näkyivät lähes välittömästi muutamien oikeudellista neuvontaa tarjonneiden toimistojen ilmaantumisena, lähinnä Helsinkiin. Myös Porvooseen perustettiin asianajotoimisto vuonna 1869. Perustaja Axel Fredrik Albert Schrey oli Porvoon raastuvanoikeuden tuomari.¹⁵⁶ Hänelle asianajotoiminta oli virkauran oheinen sivuelinkeino. Toimisto avusti hakemus-, valvonta- ja muutoksenhakua koskevien asiakirjojen laadinnassa, toimitti niitä tuomioistuimeen ja neuvoi oikeudenkäynneissä. Schrey huomioi esteellisyyksymykset kieltäytymällä toimeksiannoista, joita käsiteltiin Porvoon raastuvanoikeudessa tai maistraatissa.¹⁵⁷ Hakemus- ja lupa-asiat kun saattoivat tulla maistraatin kautta Schreyn omalle työpöydälle.

Sivutoimisuudesta huolimatta toimiston perustaminen ilmentää oikeudellisen neuvonnan kysynnän kasvua. Vuoden 1870 kirkollisessa väestönlaskennassa Porvoon kuului 3 478 asukkaalla Suomen kymmenen väkirikkaimman kaupungin joukkoon.¹⁵⁸ Se myös sijaitti lähellä Helsinkiä, Loviisaa ja Haminaa. Schreyn palveluita voitiin siten hyödyntää kihlakunnanoikeuksissa sekä lähikaupunkien tuomioistuimissa ja maistraateissa. Raastuvanoikeudessa käsittely oli usein kirjallista, joten asiakkaat pääsivät prosessissa pitkälle yksin tuomarin laatimin kirjelmin.¹⁵⁹

---

¹⁵² Kuisma 2011, 166–171. 1860-luvun muista ongelmista ks. 159–166.

¹⁵³ Rasila 1982, 23 Samalla kertaa annettiin myös asetus kommandiitti-yhtiöistä.

¹⁵⁴ Kekkonen 1987, 148.

¹⁵⁵ Rasila 1982, 105–108.

¹⁵⁶ Schrey sai varatuomarin arvon vuonna 1866. Ks. YOM 1853–1899: Schrey, A. F. A.

¹⁵⁷ Borgå-bladet 5.6.1869 nro 22, 4.

¹⁵⁸ Kallenautio 1985, 12.

¹⁵⁹ Ks. Pihlajamäki 2009, 94–98.

Ensimmäiseen elinkeinoasetukseen mennessä perustettiin jokunen asianajotoimisto varatuomarien toimesta. Ne tarjosivat oikeudellista asiantuntija-apua niin oikeudenkäynneissä, hakemusasioissa, asiakirjojen laadinnassa kuin talouselämän aktivoitumisen myötä merkitystään kasvattaneiden vekseli- ja konkurssioikeuden aloilla. Asiantuntevaa asianajopalvelua tarvittiin ennen kaikkea velkasuhteiden eri vaiheissa sekä kaupanteon yhteydessä, joten toimeksiannot keskitettiin saatavien perintään, omaisuuden myyntiin sekä tavaroiden kauppaan.

Yhdistäviä tekijöitä asianajotoimistoille perustamispaikkakunnille oli toimistojen ilmaantumisen ensimmäisenä vuosikymmenenä rannikkopainotuksen lisäksi se, että kaupungissa oli kooltaan merkittävä raastuvanoikeus ja maistraatti. Vaihdannalla oli kyseisillä paikkakunnilla korostunut merkitys. Stenbergin ja Utterin menestys kertoo siitä, että pitkäkestoinen päätoiminen asianajotoiminta mahdollistui riittävästi liikejuridiikan kysyntää omaavassa Helsingissä jo ennen elinkeinovapautta yhdistämällä oikeudenkäyntitehtävät, muut asianajotehtävät sekä asiointitehtävät yhdestä toimistosta saatavaksi kokonaisuudeksi. Seuraavissa alaluvuissa keskityn pitkälti muihin paikkakuntiin ja 1870-lukua koskevan reformien loppuunsaattamisen vaiheen aikana perustettuihin asianajotoimistoihin. Samalla huomioin asianajajakunnan kehittämistä koskevan aikalaiskeskustelun, tutkintokehityksen sekä OK 15 luvun muutokset.

3.4 Ollako asianajaja vai eikö olla? Hovioikeuskaupunkien virkamiesasianajajat

Virkamieskoulutuksen saaneet Utter sekä Stenberg alkoivat tehdä uraa asianajajina heti ensimmäisten liberaalien uudistusten myötä. Valtioyön jälkeinen uusi säädännäinen oikeus loi kysyntää juridisille palveluille. Se myös vahvensi juristien identiteettiä lakien tulkitsijoina sekä systematisoijina. Virkamiesvaltaisessa Juridiska Föreningenissä alkoikin nopeasti asianajajakunnan kehittämiseen tähtäävä keskustelu. Asianajajayhdistys katsottiin tarpeelliseksi jo vuonna 1871. Tahto ottaa virkamiehet mukaan yhdistykseen kertoo kuitenkin päätoimisten asianajajien harvinaisuudesta.¹⁶⁰ Osaavien asianajajien vähäisyyden vuoksi keskustelua orkestroinut professori G. Ehrström kannatti myös virkamiesasianajoa edistäviä lainsäädäntömuutoksia.¹⁶¹

Päätoimisten asianajajien vähäisyys ilmenee vuodeksi 1873 laaditussa asianajajayhdistyksen sääntöehdotuksessa, johon hahmoteltiin kolmenlaisia jäseniä. Asianajajat hoitivat kaikkia asianajaja-ammattiin kuuluvia tehtäviä, neuvoa-antavat jäsenet puolestaan neuvoivat

---

¹⁶⁰ Ehrström 1871b, 263–264.

¹⁶¹ Ehrström 1871a, 74–75. Ehrströmin mukaan virkamiehillä, jotka eivät ylös kantaneet kruunun puolesta, samoin kuin vuosipalkkaisilla ylempään oikeusasteeseen virkailijoilla tuli olla oikeus harjoittaa asianajotoimintaa.

lainopillisissa asioissa. Molemmat saattoivat olla virkamiehiä. Jäsenehtona oli juridinen tutkinto (tuomarintutkinto, yleinen oikeustutkinto tai oikeuskandidaatin tutkinto). Paikkakunnilla, joissa oli vähän varsinaisia asianajajia, ylimääräisiksi asianajajiksi voitiin hyväksyä tiedoistaan ja luotettavuudestaan oikeudellisissa tehtävissä tunnettu henkilö, jolla ei ollut vaadittua tutkintoa. Lisäksi jäseniltä vaadittiin kahden vuoden käytännön kokemusta.¹⁶² Valtakunnallista yhdistystä koskevassa kokouksessa ehdotus kuitenkin kaatui vähäisen kiinnostuksen vuoksi.¹⁶³

Hahmoteltu sääntöehdotus heijastelee samanaikaista virkatutkintouudistusta, jossa oikeustutkinto eriytettiin entistä selvemmin hallintotutkinnosta. Vuoden 1871 virkatutkintoasetuksen myötä kaikkien ylempien hallinto- ja oikeusvirkojen vaatimukseksi asetettiin yleinen oikeustutkinto. Alemmista tutkinnoista aineellisen oikeuden osaamista korostava tuomarintutkinto pätevästi spesifisti oikeuslaitoksen palvelukseen. Kameraalitutkinto koulutti nyt vain alempiin hallinnollisiin virkoihin, kuten nimismieheksi ja kruununvoudiksi. Opinnoissa korostui hallinto-oikeus sekä kansantalous, ja tutkinnolla saattoi palvella ylimääräisenä senaatin talousosastolla.¹⁶⁴ Kameraalitutkintoon kuului kuitenkin edelleen siviili- ja rikosoikeuden pääkohdat, joissa pidettiin erityisesti silmällä tuomioiden täytäntöönpanoa ja syyttäjäoikeutta.¹⁶⁵

Vuonna 1879 ensimmäisen kerran julkaistu lakimiesmatrikkeli kuvaa ”juristi-identiteetin” rajautumista vain sellaisten lainopillisen tiedekunnan tutkinnonsuorittajien ammatilliseksi elementiksi, jotka saattoivat tutkintonsa puolesta tulla nimitetyiksi tuomarinvirkoihin.¹⁶⁶ Vastaava ajattelu heijastui myös asianajajakenttään. Pitkällä aikavälillä tahdottiin tuomarintutkinnollisia asianajajia. Muutkin virkatutkinnot kuitenkin kehittivät juridista osaamista ja nimismiesten ja kruununvoudtien mahdollisuuksia asianajoon tahdottiinkin edistää lainsäädäntöteitse. Virkamies katsottiin ”asioitsijaa” kykenevämmiksi asianajotehtävään.¹⁶⁷ Seuraavaksi tarkastelen liberaalien reformien vaikutusta hovioikeuskaupunkien asianajotoimintaan. Akateemikoille hovioikeuden virkakuntaa edusti ainoata asianajajan toimeen kykenevää tahoja. Aineistoni valossa he vastasivatkin edelleen 1870-luvulla asianajotehtävien hoitamisesta hovioikeuskaupungeissa.

---

¹⁶² JFT 1873, 138–141. Jäsenasianajajan avustamisella hankitun kokemuksen huomiointi osoittaa, että asianajajat käyttivät jo avustajia.

¹⁶³ Ibid.

¹⁶⁴ Tarvainen 1991, 27–28 ja Klinge 1989, 344.

¹⁶⁵ Klinge, 1989, 344–345. Tuomarintutkinnossa hallinto-oikeuden opetus jäi sivuosaan.

¹⁶⁶ Ks. Schauman 1879, johdanto. Tarkalleen ottaen Schauman puhuu ”tuomarikunnasta” (*domarekår*) ja niistä, jotka saattoivat tutkintonsa puolesta tulla nimitetyiksi tuomarinvirkoihin.

¹⁶⁷ Tältä osin ks. esim. Ehrström 1871a, 67–78.

Vaikka vuoden 1868 asetus oli välietappi matkalla elinkeinovapautteen, reformien alkuvaiheen uudistusten mukanaan tuoma muutos näkyi 1870-luvulla selvästi asianajotoimistojen asteittaisena leviämisenä uusiin kaupunkeihin (ks. T4). Leviäminen näkyi selvimmin Viipurissa. Vuosina 1872–1874 ilmaantui neljä viipurilaista toimistoa, joista kaksi oli kahden asianajajan toimistoja. Ensimmäisenä toimiston perusti varatuomari Emanuel Berner avustajanaan hovioikeuden ylimääräinen viskaali Willy Calonius. Toimisto tarjosi kaiken asianajoliikkeeseen kuuluvan, kuten oikeudenkäyntipalvelun, asiakirjojen laatimisen sekä velkojen uloshakemisen ja perinnän.¹⁶⁸ Kaksikon asianajokonttori mainosti ensimmäisten joukossa suomeksi.¹⁶⁹

T4. Ennen elinkeinovapautta perustetut asianajotoimistot

Hakusana	Ilmoituspaikka	Toimistonimike	Henkilöt	Paikkakunta
"Advokatkontor"	Handelskalender för Finland 1871, s. xi, 38.	Advokatkontor	J. E. Dahlström	Turku
"Sakförekontor"	Wiborgs Tidning 27.4.1872 nro 32, s. 4	Sakförekontor	EM. Berner, W. Calonius	Viipuri
"Juridisk byrå"	Wiborgs Tidning 13.7.1872 nro 54, s. 4	Juridisk byrå	Alexander Tesche, August Ursin	Viipuri
"Juridisk byrå"	Helsingfors Dagblad 27.5.1873 nro 142, s. 4	Juridisk byrå	Alfred Brander	Loviisa
"Kommissions kontor"	Wiborgs Tidning 20.6.1874 nro 71, s. 3	Advokat- och kommissions-kontor	J. G. Svedman	Viipuri
"Advokat kontor"	Wiborgs Tidning 10.9.1874 nro 106, s. 4	Advokat-kontor	A. J. Nyman, Nils Aug. Perander	Viipuri
"Advokat kontor"	St. Michels Veckoblad 17.2.1877 nro 7, s. 4	Kommissions och advokat kontor	A. E. Landgren	Mikkeli
"Advokatkontor"	Helsingfors Dagblad 27.10.1877 nro 293 s. 4	Advokatkontor	Rudolf Elving	Helsinki
"Asianajaja toimisto"	Päijänne 01.03.1878 nro 18, s. 4	Asianajaja-toimisto	Otto Boije, Frans Alvid Aejmelaeus	Jyväskylä
"Kommissions kontor"	Tapio 20.3.1878 nro 23, s. 4	Sakförare och kommissions kontor	O. Lindegren	Kuopio
"Juridisk byrå"	Helsingfors Dagblad 14.12.1878 nro 341, s. 1	Juridisk byrå	Karl Bergbom	Helsinki

D. W. Åkermanin mukaan kaksikko perusti yhteisen toimiston ystävästytyään hovioikeuden virkaveljinä. Ajanjakson aikaan vähälle huomiolle jäänyt asianajajaetiikka ei saanut asianajokonttorissa suurta sijaa. Calonius hankki käräjäyhteisön suosion lähes häikäilemättömästi ja keinoja kaihtamatta. Åkermanin mukaan Calonius esimerkiksi käyttäti itseään Bernerin päämiehen todistajana, vaikka toiminta hyödytti asianajajien yhteistä toimistoa. Hyvin

¹⁶⁸ Ks. Wiborgs Tidning 27.4.1872 nro 32, 4.

¹⁶⁹ Ks. Uusi Suometar 29.04.1872 nro 50, 4 ja Åkerman 1993, 52, jonka mukaan Berner oli suomenmielinen.

menestyneen ja asiakkailtaan korkeita palkkioita pyytäneen asianajokonttorin toiminta päättyi 1880-luvun puolella, kun Berner erosi hovioikeuden notaarin virasta ja ryhtyi hoitamaan maa-laistuomarin viransijaisuuksia.¹⁷⁰ Kaksikkoa on pidettävä virkamiesasianajajina, mutta muistelmien perusteella asianajotoimi on voinut olla tulojen puolesta päätoimintaa merkittävämpikin.

Varatuomari Alexander Teschen ja hovioikeuden auskultantti August Ursinin juridisen toimiston aukioloajan (klo 9–11 ja 15–17) perusteella kaksikon asianajotoiminta vei työpäivästä vähintään yhtä suuren siivun kuin virat hovioikeudessa. Toimisto erikoistui oikeudenkäyntien ohella kauppasopimuksiin ja kaupantekoon, joskin otti hoitaakseen myös hakemus- ja vaatimusasioita sekä kiinteistöjen välitystä.¹⁷¹ Tesche ja Ursin poikkesivat muista mainostamalla venäjäksi.¹⁷² Pietarin läheinen sijainti ja kasvava Venäjän kauppa selittänee kauppasopimusten korostunutta merkitystä kaksikon asianajotoiminnalle. Asianajotoimisto jäi kuitenkin lyhytikäiseksi, koska ainakin Ursin siirtyi Lappeenrantaan oikeusneuvosmieheksi vuonna 1874.¹⁷³

Kolmanneksi perustetun asianajaja- ja komisionikonttorin perustaja J. G. Svedmania ei löydy matriikkelitiedoista. Svedman toimi lääninkanslistina lääninvirastossa.¹⁷⁴ Vähälukuisten mainosten perusteella Svedman hoiti asianajotehtäviä useita vuosia aina 1880-luvun puolelle asti.¹⁷⁵ Hänen koulutustaustansa on epäselvä, mutta toimiston olemassaolo osoittaa, että Vaasassa 1700-luvun lopulla havaittu trendi jatkui edelleen. Lääninhallinnon alempi virkamiehistö hoiti edelleen asianajotehtäviä myös hovioikeuskaupungeissa. Myös heidän toimintansa oli kehittynyt sille tasolle, että asianajotoimiston perustaminen koettiin kannattavaksi.

Varatuomari A. J. Nymanin ja hovioikeuden auskultanttina toimineen Nils Aug. Peranderin vuonna 1874 perustaman asianajajakonttorin palveluihin kuuluivat oikeudenkäynnit ja niihin liittyvä neuvonta, sopimusten, testamenttien ja muiden asiakirjojen laatiminen sekä muut erinäiset toimitukset. Pitkän aukioloajan (klo 9–12 ja 16–18) ja matriikkelitietojen perusteella Nyman harjoitti asianajoa päätoimisesti perustamisen aikaan.¹⁷⁶ Hän kuitenkin aloitti raastuvanoikeuden notaarina jo seuraavana vuonna.¹⁷⁷ Toimisto mainosti suomeksi ja toimitti myös

---

¹⁷⁰ Åkerman 1993, 52. Ks. myös Holmberg 1959, 195: Berner toimi useissa hoviviroissa toimistoa pitäessään.

¹⁷¹ Wiborgs Tidning 13.7.1872 nro 54, 4. Ks. myös YOM 1853–1899: Tesche, P. A. J.

¹⁷² Ks. Wiborgs Tidning 17.7.1872 nro 55, 4 (venäjänkielinen) ja Tapio 3.8.1872 no 31, 3 (suomenkielinen).

¹⁷³ Ks. Holmberg 1959, 206–207 sekä YOM 1853–1899: Ursin, A. E. Toimiston perustamisen aikaan Tesche oli hovioikeuden kanslisti. Ursin oli juuri suorittanut tuomarintutkinnon.

¹⁷⁴ Ks. Wiborgs Tidning 20.6.1874 nro 71, 3.

¹⁷⁵ Östra Finland 25.2.1881 nro 24, 4.

¹⁷⁶ Wiborgs Tidning 10.09.1874 nro 106, 4.

¹⁷⁷ Ks. YOM 1853–1899: Nyman, A. J.

kiinteistöhuutokauppoja.¹⁷⁸ Perander siirtyi hovioikeudenneuvoksen tehtäviin vuonna 1880, mutta Nyman jatkoi toimiston pitämistä vielä kihlakunnantuomarina toimiessaankin.¹⁷⁹

Myös Turkuun ilmaantui asianajajakonttori viimeistään vuonna 1872. Varatuomari J. E. Dahlströmin toimisto hoiti sekin oikeudenkäyntejä, perintää ja lainhakuja.¹⁸⁰ Kun Dahlström aloitti seuraavana vuonna Turun raastuvanoikeuden oikeusneuvosmiehenä, toimisto jäi jälleen lyhytikäiseksi. Hakutuloksissa Dahlström oli ensimmäinen, joka käytti sanoja *advokat* ja *asianajaja* toimistonimikkeessään.¹⁸¹ Vaikkei Dahlströmin asianajajaura ehtinyt edes kunnolla käynnistyä, sanojen käyttö ilmentää hiljattaista siirtymää kohti ammattimaisesti harjoitettua asianajotoimintaa sekä oikeudelliseen neuvonantoon keskittyvän ammattikunnan muotoutumista.

Kolmesta hovioikeuskaupungista ainoastaan Viipuriin perustettiin 1870-luvulla useampi asianajotoimisto. Toimistojen perustajat olivat pääsääntöisesti hovioikeuden virkaa pitäviä virkamiesasianajajia. Bernerin ja Caloniuksen asianajotoiminta saattoi kuitenkin kannattavuutensa puolesta olla jopa virkaa tärkeämpi. Useat muut hovioikeuskaupunkeihin perustetut asianajotoimistot jäivät kuitenkin lyhytikäisiksi perustajien siirtyessä oikeushallinnon virkatehtäviin. Pääsääntöisesti asianajotoimistot toivat virkamiehille lisäansioita, mutta Turussa ja Viipurissa asianajotoimiston kautta harjoitettu asianajotoiminta ei vielä 1870-luvulla vaikuttanut pitkäaikaisesti harjoitetulta pääelinkeinolta. Hovioikeuskaupungeissa oli Helsingin ohella eniten oikeudellista asiantuntemusta. Siksi niissä riitti virkakuntaa sivutoimisiin asianajotehtäviin. Myös kuvernöörin viraston virkamiehet hoitivat asianajotehtäviä sivutoimisesti.

Esimerkiksi lisäansioita haalineet hovioikeuden auskultantit toimivat asianajotehtävissä, perustivatpa he asianajotoimiston tai eivät. Samanaikaiset lainsäädäntöuudistukset myös edistivät virkamiesasianajon edellytyksiä hovioikeuskaupungeissa. Keisarillinen asetus 24.2.1873 poisti oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 3 §:stä kohdan, joka oli aiemmin kieltänyt ylioikeuden vuosipalkkaisia käskyläisiä toimimasta asiamiehenä hovioikeudessa tai sen alaisuuteen kuuluvassa alioikeudessa sukulaisuuteen liittyviä poikkeuksia lukuun ottamatta.¹⁸² Kun kielto jäi koskemaan ainoastaan hovioikeuden jäseniä, sen muut virkamiehet saattoivat toimia asiamiehenä.

---

¹⁷⁸ Ks. Ilmarinen 02.06.1875 no 22, 4 ja Wiborgs Tidning 01.08.1878 nro 90, 4.

¹⁷⁹ Ks. Peranderin osalta YOM 1853–1899 Perander, N. A., ja Ilmarinen 23.02.1881 nro 15, 4. Nymanin osalta.

¹⁸⁰ Forselius 1871, Annons-afdelning, 38.

¹⁸¹ YOM 1853–1899: Dahlström, J. E. Suomenkielisestä mainoksesta ks. Sanomia Turusta 08.11.1872 nro 45, 4.

¹⁸² Pykälän aiemman muotoilun osalta ks. esim. Ruotsin Waltakunnan Laki, Hyväksytty Ja Wahvistettu Waltiopäivillä Vuonna 1734: Uusi Suomennos 1865, 295.

Vaikka asetus toisaalta madalsi kynnystä sivutoimisen asianajotoimiston perustamiselle, oikeudenkäyntipalveluiden sivutoimisten tarjoajien suuri määrä sekä asianajotoiminnan heikko houkuttelevuus suhteessa turvalliseen oikeushallinnon virkaan hillitsivät päätoimisen asianajotoiminnan vakiintumista hovioikeuskaupungeissa. Kun myöskään liike-elämän kysyntä oikeudenkäynnin ulkopuolisille asianajopalveluille ei ollut Helsingin tasolla, siihen pystyttiin vielä toislaiseksi vastaamaan riittävästi virkamiesasianajolla. Se oli palveluntarjoajan kannalta vähärisempää. Helsingissä liike-elämä tarvitsi muutamia vaihdantaa palvelleita asianajotoimistoja jo varsin säännöllisesti, mikä toimeksiantojen suuremman määrän ohella mahdollisti päätoimisen ammatinharjoittamisen kyseisten toimistojen asianajajille.

Viipurissa asianajotoimistojen toimintaedellytyksiä kokeiltiin huomattavasti yritteliäämmin kuin muissa hovioikeuskaupungeissa. Syy lienee Viipurin kautta Pietariin kulkeneessa vilkkaassa vaihdannassa, sillä ainakaan Vaasassa liike-elämä ei ollut läheskään samalla tasolla. Toimistojen perustaminen oli kuitenkin vähäistä Turussakin. Asianajotoimistojen vähäisyyttä voikin selittää se, ettei vuonna 1873 kumottua lainkohtaa aiemminkaan noudatettu. Virkamiesasianajon perinne oli vahva. Viipurissa virikkeitä asianajaja-ammattin harjoittamiseen kuitenkin saatiin seuraamalla pietarilaisen asianajajakunnan samanaikaista rakentamista.¹⁸³ Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan sisämaata, joka sekin sai ensimmäiset asianajotoimistonsa 1870-luvulla.

3.5 *Voisihan sitä täälläkin kauppaa käydä – Sisämaan varhaiset asianajotoimistot*

Sisämaan syrjäisten kaupunkien taloudelliset olot poikkesivat huomattavasti rannikkokaupungeista. Vielä 1800-luvun alkupuolella sisämaan porvariston käteinen oli niin tiukassa, että Jyväskylässä turvaututtiin toisinaan omatekoisiin seteleihin. Pietarin yhteyden ja meriyhteyden avanneen Saimaan kanavan valmistuminen vuonna 1856 kuitenkin elävöitti sisämaan kaupunkoja. Kanavan ja vuoden 1859 maakauppaa vapauttaneen asetuksen myötä niiden porvaristosta alkoi muodostua maakauppiaan tukkukauppia. Maakauppiaiden maalaistuotteet vietiin Viipurin kautta Pietariin, josta puolestaan tuotiin sisämaahan ylellisyystuotteita.¹⁸⁴

---

¹⁸³ Venäläistä ”advokaturaa” ryhdyttiin rakentamaan vuonna 1861, kun päätettiin uudistaa koko venäläinen oikeusjärjestelmä. Vuodesta 1864 alkaen mahdollistettiin professionaalisten itsenäisten alueellisten asianajajayhdistysten perustaminen. Pietariin perustettiin asianajajayhdistys. Vuonna 1874 uusien yhdistysten perustaminen kuitenkin jäädytettiin lähes 30 vuodeksi, mikä on voinut olla kielteinen signaali myös Suomessa päätoimista asianajaja-ammattia harkinneille. Ks. Pomeranz 1999, 245–248. Venäläisen kehityksen osalta ks. myös Pomeranz 2015, 238–240. Myös Suomen ensimmäinen asianajajapaikallisyhdistys perustettiin lopulta Viipuriin.

¹⁸⁴ Jalanan 1957, 169, 216–217, 256.

Pietariin suuntautunutta vientiä helpottivat tuontikiellon 300 tavaranimikkeestä kahdeksaan laskenut vuoden 1859 tullitariffi, myöhemmät entistä vapaammat tariffit sekä erillinen asetus Suomen ja Venäjän välisestä kaupasta.¹⁸⁵ Vaihdanta kehittyi myös sisämaassa, kun se pääsi hiljalleen osaksi ulkomaankauppaa. Esimerkiksi tapulioikeuksien myöntäminen Savonlinnalle vuonna 1866 edisti Mikkelin läänin kaupallista kehitystä ja sen vesireittien varsille levittäytynyttä kauppiaskuntaa.¹⁸⁶ Maalais- ja metsätuotteiden kauppaa koskeva asetus (1873/26) puolestaan vapautti mainittujen tuotteiden viennin kauppiaiden välityksestä ja antoi kaikille oikeuden niiden ulkomaan vientiin sekä kaupunki- että maa-aluksilla.¹⁸⁷

Kaupasta ja elinkeinoista 24.2.1868 annettu asetus ei ollut toteuttanut elinkeinovapautta. Elinkeinotoiminnan harjoittaminen jäi luvanvaraiseksi ja osittain erityissäätelyn varaan. Merkantilistisen järjestelmän keskeisiä rakenteita kuitenkin murtui, kun elinkeinotoiminnan harjoittamisen edellytykset väljentyivät ja ammattikuntalaitos lakkautettiin. Tapulikaupunkien ja muiden kaupunkien välisen erottelun poistaminen auttoi pienten kaupunkien porvareita. Luvan hakemalla jokainen itseään ja omaisuuttaan hallinnut saattoi nyt periaatteessa harjoittaa kauppa-, tehdasteollisuus- tai käsityöammattia sekä varustaa laivoja meriliikennettä varten.¹⁸⁸ Porvarisäädyn perustuslailliset oikeudet kuitenkin takasivat edelleen elinkeinon harjoittamisoikeuden kaupungin rajojen sisäpuolella ainoastaan porvarisoikeudet hankkimalla ja kaupungille maksettavat verot suorittamalla.¹⁸⁹ Myös päätösvalta säilyi kaupungeissa porvaristolla.

Sisämaan rahankierto pääsi todelliseen vauhtiin 1870-luvun alussa. Ranskan ja Saksan välisen sodan (v. 1870–1871) päätyttyä Keski-Euroopan jälleenrakennus nosti voimakkaasti puutavaran hintaa.¹⁹⁰ Metsiä ostettiin, sahoja perustettiin ja keskisuomalaisille metsiä omistaneille talonpojille rikkaudet synnyttivät sekä ostokyvyn että -halun. Vuoden 1868 elinkeinoasetuksen yksinkertaistettua kauppalupamenettelyä, sisämaassa pyrittiin myös innokkaasti kauppiaksi.¹⁹¹

Jyväskylän kaupungin historian kirjoittaneen O. J. Brummerin mukaan metsänomistajat rikastuivat ”tukkimanian” aikana ja muut kiirehtivät avuksi tukkitöihin. Helsinkiin rantautuneet

---

¹⁸⁵ Rasila 1982, 23.

¹⁸⁶ Jalanan 1957, 265–266, 288. Maakauppiastilasto kasvoi jopa Venäjän kaupan heikompina vuosina 1868–1871. A. E. Landgrenin toimiston perustamisvuonna Mikkelin läänissä oli noin 100 maakauppaa enemmän kuin ensimmäisen elinkeinoasetuksen tullessa voimaan. Määrä oli yli kaksinkertaistunut lähtötilanteesta (83 maakauppaa).

¹⁸⁷ Kekkonen 1987, 204.

¹⁸⁸ Kuusi 1921, 195–196. Ks. myös Kekkonen 1987, 200.

¹⁸⁹ Jalanan 1957, 253.

¹⁹⁰ Heikkinen, Hoffman 1982, 61–63. Sahatuotteiden viennin keskihinta nousi 60 prosenttia vuosina 1871–1874.

¹⁹¹ Jalanan 1957, 261–263. Suomen Pankin setelikanta nousi 28,4 miljoonasta (v. 1868) 73,5 miljoonaan (v. 1874).

ulkomaiset liikemiehet puolestaan lähettivät asiamiehensä keinottelemaan metsäkauppakirjoja talonpojilta. Vuonna 1875 kaupungin asukkaiden suostuntaveroon perustuva keskibruttotulo oli 498 markkaa. Vaurastuminen heijastui myös kulutuskäyttäytymiseen, sillä ravintolat kukoistivat ja ”hevosille juotettiin samppanjaa”. Niin maaseudun kuin kaupungin kauppiailta puolestaan ostettiin kaikki ostettavissa oleva. Lähiympäristöön nousi sahoja, ja tehdasteollisuutta ilmensivät uudet väkijuomatehtaat, tupakkatehdas sekä Lohikosken paperitehdas.¹⁹²

Kulkuyhteyksien, vaihdantaedellytyksien, teollisuuden ja sisämaan taloudellisen kehityksen myötä ilmaantuivat myös asianajotoimistot. Ensimmäisen hakutuloksista ilmenevän¹⁹³ toimiston perusti Anders Erik Landgrén Mikkeliin vuonna 1877. Mikkeliläiset kauppiaat olivat juuri aloittaneet höyrylaivamatkat Viipuriin, ja kaupungista oli muotoutumassa alueen kauppakeskus.¹⁹⁴ Landgrén oli tuomaritutkinnon ja kameraalitutkinnon suorittanut varatuomari, joka oli aiemmin toiminut nimismiehenä ja kruununvoutina.¹⁹⁵ Hänen taustansa näkyy komisioni- ja asianajajakonttorin palveluissa, koska Landgrén selvitti myös tilejä.¹⁹⁶ Lisäksi hän toimi pesänhoitajana konkurssipesissä.¹⁹⁷ Asianajotoimiston pitäminen Mikkelissä päättyi muutaman vuoden kuluttua, kun Landgrén aloitti tuomarin sijaisen tehtävässä.¹⁹⁸

Varatuomarien Otto Boijen ja Frans Alvid Aejmelaesusin asianajajatoimisto aloitti toiminnan Jyväskylässä vuosi Landgrénin toimiston jälkeen. Kaksikko vastaanotti riitatoimeksiantoja, niiden kaltaisia toimia sekä välitti rahanostoja ja -maksuja pankeissa.¹⁹⁹ Pankkitoiminta olikin 1870-luvulla Jyväskylässä aktiivista. Säästöpankin lisäksi kaupungissa oli vekseliliikettä ja kauppaa palvellut Yhdyspankin konttori sekä tukkimanian vilkastamaa liike-elämää palvelemaan perustettu Pohjoismaiden pankin haarakonttori.²⁰⁰ Muiden ilmoitusten perusteella miehet toimivat myös huutokauppiaina sekä konkurssipesien pesänhoitajina.²⁰¹ Pesänhoitotehtäviä oli pian riittämiin, koska toimiston perustamista seuranneena kesänä tukkimania tuli päätökseensä.

---

¹⁹² Brummer 1916, 191–196, 249, 253 ja 259.

¹⁹³ Mikkelissä kuitenkin toimi vuosina 1873–1875 varatuomari Axel Nordenstrengin ja kauppias J. Liukkosen asianajo-, komissio- ja speditiokonttori. Ks. Kuujo 1971, 172.

¹⁹⁴ Kuujo 1971, 109.

¹⁹⁵ YOM 1853–1899: Landgren, A. E. Virka jätettiin ennen toimiston perustamista, ks. Tapio 10.1.1877 nro 2, 2.

¹⁹⁶ St. Michels Veckoblad 17.02.1877 nro 7, 4. Landgrén jatkoi kruununvoudin virkanimikkeeseen käyttöä.

¹⁹⁷ Ks. esim. Suomalainen Wirallinen Lehti 09.10.1880 nro 119, 4. Landgrén jätti ilmoituksen pesänhoitajana.

¹⁹⁸ Nimittämisen osalta ks. Uusi Suometar 24.02.1881 nro 45, 2. Landgrénin kihlakunnanoikeuden puolesta jättämän ilmoituksen osalta ks. Suomalainen Wirallinen Lehti 05.03.1883 nro 53, 4.

¹⁹⁹ Päijänne 01.03.1878 nro 18, 4.

²⁰⁰ Brummer 1916, 204–206.

²⁰¹ Ks. Keski-Suomi 10.4.1878 nro 29, 4 huutokaupasta ja Keski-Suomi 12.3.1879 nro 20, 1 pesänhoitotehtävistä.

Kaupungissa alkoi taloudellisen romahduksen siivittämä konkurssikausi, jonka keulakuvana oli Lohikosken omistajan miljoonavararikko ja höyrysaha-osakeyhtiön konkurssi.²⁰²

Boije ja Aejmelaeus madalsivat pääkaupunkiseudun asiakkaiden yhteydenottokynnystä teknologiaa hyödyntämällä, sillä toimistoon sai yhteyden myös sähkösanomalla.²⁰³ Toiminta jatkui 1880-luvun alkuun, kunnes Aejmelaeus aloitti Jyväskylän pormestarina.²⁰⁴ Boijesta tuli kutsuntapiirin sihteeri ja liikemies. Hän toimi myös tuomarina ja jatkoi konkurssipesien hoitoa.²⁰⁵

Juuri ennen elinkeinovapauden säätämistä Kuopioon perustettiin vielä sisämaan kolmas asianajotoimisto. Oskar Lindegrénin asianajokonttorissa työskenteli kaksi juristia, ja muutaman tunnin aukioloajan perusteella toimintaa harjoitettiin viran ohessa.²⁰⁶ Lindegrén perusti toimiston heti tuomaritutkinnon suorittuaan. Varatuomarin arvon hän sai vuonna 1881.²⁰⁷ Vähäisten mainosten vuoksi Lindegrénin asianajotoimiston toiminnasta on vaikeata luoda tarkkaa kuvaa.

Miksi asianajotoimistoja ilmaantui jo 1870-luvun jälkipuolella juuri Mikkeliin, Jyväskylään ja Kuopioon? Kaksi ensimmäistä olivat vuosina 1837–1848 perustettuja uusia kaupunkeja, joilla tyydytettiin sisämaan markkinapaikkatarpeita ja avattiin toimeentulomahdollisuuksia kasvavalle väestölle. Mikkelistä tehtiin lääninhallinnon keskus, joten hakemusasioita ratkaistiin maistraatin ohella läänin kuvernöörin virastossa.²⁰⁸ Kuopiokin oli läänin pääkaupunki, josta oli kehitetty sisämaan kaupan keskusta 1770-luvulta lähtien.²⁰⁹ Kuopion sijainti rannikkoon oli kuitenkin kaukainen. Huolimatta sen suuresta väkiluvusta (5 639 asukasta v. 1870 ja 6 871 asukasta v. 1880), sisämaan asianajotoimistot perustettiin järjestyksessä etelästä pohjoiseen.²¹⁰

Uusia kaupunkeja kehitettiin niille asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Mikkeliissä raastuvanoikeus ja maistraatti korvasivat järjestysoikeuden vuonna 1864, ja Jyväskylässä vuonna 1861.²¹¹ Porvarisäädyn vetämä maistraatin ja raastuvanoikeuden muodostama raati jäi kuitenkin

---

²⁰² Kymmenen kauppiasta teki saman vuoden aikana konkurssin. Ks. Brummer 1916, 198–199.

²⁰³ Ks. Helsingfors Dagblad 29.03.1878 nro 85, 4. Toimiston mainostettiin Helsingissä. Kaksikko oli ajan hermoilla, koska Jyväskylän sähkösanomayhteys oli vasta pystytetty. Tältä osin ks. Brummer 1916, 344.

²⁰⁴ Aejmelaeus oli toiminut Jyväskylän virkaa tekevänä pormestarina asianajotoimiston perustamista edeltävän vuoden. Ks. Holmberg 1959, 137. Juristin valitseminen oli osa kaupunginhallinnon byrokratisoitumiskehitystä. Myös Oulussa alkoi samaan aikaan ”oikeuspormestareiden aika”. Ks. Wunsch ym. 2010, 107.

²⁰⁵ Ks. YOM 1853–1899: Boije, O. A., Waasan Lehti 31.3.1886 nro 26, 2 ja Keski-Suomi 07.07.1883 nro 54, 4.

²⁰⁶ Tapio 20.3.1878 nro 23, 4. Ks. myös Savo 27.1.1880 nro 7, 1. Ilmoituksen mukaan Tuusniemen kärjäkunnan talvikärjät olivat hovioikeuden auskultantti Lindegrénin vastuulla.

²⁰⁷ YOM 1853–1899: Lindgrén, K. O. A. Seuraavassa, v. 1889 merkinnässä hän oli kutsuntatoimiston sihteeri.

²⁰⁸ Nikula 1981, 169. Aiemmin keskuksena toiminut Heinola sai pitää kaupunkioikeutensa.

²⁰⁹ Nikula 1981, 167.

²¹⁰ Kuopion väkilukujen osalta, ks. Kallentautio 1985, 13–14.

²¹¹ Eskola ym. 1973, 210.

molemmissa kaupungeissa lyhytikäiseksi, koska vuonna 1875 voimaan tulleen kunnallisasetuksen myötä muutkin kuin porvarioikeuden saaneet saattoivat osallistua raatimiesvaaleihin.²¹²

Vaikka Mikkeli ja Jyväskylä olivat vähäväkisiä, niiden väestö puolitoistakertaistui 1870-luvun aikana.²¹³ Kasvu kertoo niiden kehityksestä vaihdantapaikkoina.²¹⁴ Tapulikaupunkien ja niiden porvariston erikoisaseman lakkauttanut vuoden 1868 elinkeinoasetus edisti kilpailukykyä. Mikkelin sijainti olikin ollut otollinen Saimaan kanavan valmistumisesta lähtien. Myös Jyväskylän yhteydet parantuivat ensimmäisen toimiston perustamiseen mennessä oleellisesti. Ensin Jyväsjärven ja Päijänteen välille avautui Tampereelle yltävä laivayhteys, ja sitten Vääksyn kanava avasi toisen merkittävän yhteyden Lahden kauppalaan.²¹⁵ Rautatieyhteyksien tehdessä tuloaan sisävesiliikenteestä kehittyi syöttöliikenne, jonka moottoreina toimivat höyrylaivat.²¹⁶

Maakauppojen määrä kasvoi elinkeinolainsäädännön liberalisoituessa nopeasti, ja velkakauppa oli yleistä esimerkiksi kauppiaiden ja talonpoikien välillä. Kevät Nousiainen on huomionut, että velkakauppa johti niin velkomisjuttuihin kihlakunnanoikeuksissa kuin luottotappioita kärsineiden kauppiaiden konkursseihin.²¹⁷ Paikallisen kauppiaskunnan kysyntä ammattimaista asianajopalvelua tarjoaville asianajotoimistoille kasvoi samalla. Jyväskylän kauppiaskunta olikin varsin leveä. Se oli kasvanut jo 1860-luvulta asti ja menestyi tukkikaupan vuosikymmenellä. Kaupunkiin asettui kauppiaita ja tehtailijoita niin pääkaupungista kuin ulkomailta.²¹⁸

Asianajotoimistojen keskeisistä palveluista oikeudenkäynnit käsiteltiin usein raastuvanoikeudessa ja monet hakemusasiat maistraateissa. Mikkelin ja Jyväskylän tapaukset ilmentävätkin niiden merkitystä ajanjakson ammattimaisimmalle asianajotoiminnalle. Molemmissa kaupungeissa porvaristo oli aikanaan tahtonut raastuvanoikeuden siviiliasioden jouduttamiseksi ja oikeudenkäytön tehostamiseksi, koska järjestysoikeudessa riitoja käsiteltiin vain muutaman keran vuodessa.²¹⁹ Raastuvanoikeudessa elinkeinoelämää häirinneet riidat saatettiin selvittää nopeasti, ja vaihdannan kasvattamat juttumäärät lisäsivät asianajopalvelujen kysyntää. Kun tuomioistuin kokoontui säännöllisesti, asianajotehtäviä voitiin myös hoitaa vuoden ympäri.

---

²¹² Aiemmin vaaleissa noudatettiin 23.8.1731 annettua kuninkaallista määräystä. Ks. Toivanen 2000, 234.

²¹³ Mikkelin väkiluku oli 947 vuonna 1870 ja kasvoi 1 432 vuoteen 1880 mennessä. Jyväskylässä väkiluku nousi samalla aikavälillä 1 331 asukkaasta 2 060 asukkaaseen. Ks. Kallenautio 1985, 12–14.

²¹⁴ Ks. esim. Brummer 1916, 262.

²¹⁵ Vesiliikenteestä ja kanavista ks. esim. Brummer 1916, 270–288.

²¹⁶ Rasila 1982, 118–119.

²¹⁷ Nousiainen 1991, 290–291.

²¹⁸ Ks. Brummer 1916, 220–226.

²¹⁹ Brummer 1916, 453–454 ja Kuujo 1971, 282.

Mikkelin historiikin kirjoittaneen Erkki Kuujon mukaan hallintokeskuksen virastoissa asioivat mikkeliäisten lisäksi myös läänin muut asukkaat. Se mahdollisti 1860-luvun lopulta alkaen asiointia koskevan päätoimisen neuvonannon valtion virastoissa, joiden ohella kaupungissa oli myös säästöpankki ja Suomen Yhdyspankki (myöhemmin Pohjoismaiden Yhdyspankki).²²⁰ Virastoasiointi oli keskeinen osa asianajotoimintaa. Mikkeliin ja Jyväskylään perustetut asianajotoimistot vastasivat kuitenkin pienen paikkakunnan tarpeisiin kokonaisvaltaisemmin tarjoamalla myös kirjanpito- ja pankkiasiointipalvelua. Samalla sähkösanomat toivat toimeksiantoja tehokkaasti myös suuremmilta paikkakunnilta. Asiamiehen lähettäminen kaukaisen paikkakunnan oikeidenkäyntiin olikin kallista ja talvisin jopa mahdotonta.²²¹

Kuopio sai koko matkaltaan tasasyvyisen vesiväylän Viipuriin 1870-luvun aikana. Väkiluku nousi nyt tuhannella henkilöllä viidessä vuodessa, ja teollisuus kehittyi sahoista, laivanrakennukseen sekä tehtaisiin. Elinkeinoelämän ja vaihdannan aktivoituminen näkyi kaupungissa jo ennen 1870-lukua. Talousasioiden määrä viisinkertaistui ja niiden prosentuaalinen määrä kasvoi raastuvanoikeuden kaikissa asioissa 60 prosentista yli 80 prosenttiin vuosien 1838 ja 1865 välillä. Kiinteistöjen lainhuudatuksi liittyvät kiinnekirjeriidat sekä vekseliasiat ilmaantuivat 1860-luvulla lähes tyhjistä. Velkavaateiden määrä kasvoi 29 jutusta 396 juttuun.²²²

Hallintokeskukseksi Kuopio sai laillisen maistraatin verrattain myöhään, vuonna 1816. Raastuvanoikeus myös koostui kaupungin kokoon nähden poikkeuksellisesti vain neljästä raatimiehestä. Vuodesta 1870 alkaen puolet heistä olivat juristeja. Porvarien määrään raatimiehissä vaikutti vuodesta 1875 alkaen kunnallishallintoasetus (8.12.1873), jonka myötä maistraatti ei enää ollut porvariston itsehallintoelin.²²³ Sen päätösvaltaa siirtyi valtuustolle ja rahatoimikamarille. Jatkossa maistraatti toimi kaupungin toimeenpanoviranomaisia valvovana kaupunginhallituksenä sekä talous- ja järjestysasioiden tuomioistuimenä. Raastuvanoikeus myös jaettiin kahteen osastoon. Toisessa puheenjohtaja oli pormestari ja toisessa juristikoulutuksen saanut raatimies. Valtuustovaaleissa äänioikeuden puolestaan saivat kaikki, joiden tuloja verotettiin.²²⁴

Kuopion raastuvanoikeuden tapausaineistoa tutkinut Marianne Vasara-Aaltonen on huomannut raatimiesten harjoittaman ”tuomarien tuolileikin” lähestyneen loppuaan samoihin aikoihin. Tuolileikissä raatimiehet olivat toimineet vuoroin tuomarina ja asianajajina tuomioistuimen

---

²²⁰ Kuujo 1971, 169–170, 171–172, 174.

²²¹ Vepsä on tehnyt vastaavia päätelmiä oikeudenkäyntiasiamiehen palkkaamisen osalta. Ks. Vepsä 2009, 263.

²²² Toivanen 2000, 24–30, 80, 149, 190–194, 209, 227.

²²³ Toivanen 2000, 226, 232–233.

²²⁴ Nummela 1989, 272, 276. Valtuustovaalien osalta ks. tarkemmin 247–253.

kokoonpanoa vähän väliä vaihtelemalla.²²⁵ Tuolileikkiin kuuluva sivutoiminen asianajo oli ollut porvarisäädyn raatimiestuomareille luontevaa, mutta 1870-luvulta alkaen asianajon pariin alkoi nähdäkseni syntyä tilaa, jota asianajotoimiston perustaneet juristit täyttivät.

Jyväskylän raastuvanoikeuden historiikin kirjoittaneen Jussi Kuusanmäen huomiot puoltavat näkemystä. Hänen mukaansa vuoden 1873 asetus kaupunkienhallinnosta ei sinänsä muuttanut maistraatin luonnetta. Valtuuston perustaminen kuitenkin rajoitti sen osallisuutta kaupungin päätösvaltaan. Aiemmat päättävät elimet, raastuvankokous ja kaupunginvanhinten kokous, olivat kokoontuneet maistraatin johdolla, joka teki päätökset niiden kanssa neuvoteltuaan. Tosiassiallisen vaikutusvallan siirryttyä valtuustolle, maistraatille jäi valtionehtävien ohella ainoastaan rooli laillisuuden valvojana. Kun paikallinen kehitys vielä kasvatti raastuvanoikeuden merkitystä, oikeudellisen osaamisen tarve lisääntyi ja valtuusto korosti raastuvanoikeuden varsinaista pöytäkirjaa pitävän oikeusraatimiehen tarvetta kunnallisraatimiesten kustannuksella.²²⁶

Nähdäkseni porvaristo ei enää saavuttanut vaikutusvaltaa maistraatin kautta, joten heidän mielenkiintonsa elintä ja siten myös raatimiesasianajoa kohtaan laski. Vähäisen raatimiesmäärän vuoksi muutos näkyi Kuopiossa nopeasti. Myös Mikkelissä ja Jyväskylässä raatimiehiä oli enintään neljä.²²⁷ Sisämaan kaupungeissa porvariston itsehallinnolla ei muutenkaan ollut yhtä vahvaa perinnettä kuin rannikon perinteisissä kauppakaupungeissa. Ensimmäisissä valtuustovaaleissa porvaristo menettikin rajusti paikallisvaltaa kaikissa kolmessa kaupungissa.²²⁸

Edellä käsitellyn perusteella asianajotoimistoja perustaneet juristit myös haalivat aiemmin porvaristolle kuuluneita virkoja. Sisämaan ensimmäisten asianajotoimistojen lyhytikäisyys viittaa siihen, että elinkeinon ohella ne toimivat myös keinona luoda paikallistunnettavuutta, mikäli omistaja mieli virkauralle byrokratisoituvassa pikkukaupungissa. Sisämaassa oli kaiken lisäksi paremmat mahdollisuudet erottua joukosta omalla tutkinnolla, koska etenkin juristikoulutuksen saanutta virkakuntaa oli entuudestaan vähän. Myös suomen kielen taito oli selvä etu. Oikeudellisen neuvonnan kysyntää kasvattaneiden vaihdantaedellytysten vauhdikkaan kehittymisen ohella myös raatimiesasianajon nopeaan heikkenemiseen johtanut kunnallishallintouudistus selittää asianajotoimistojen varhaista ilmaantumista sisämaan kaupunkeihin.

---

²²⁵ Vasara-Aaltonen 2019.

²²⁶ Kuusanmäki 1862, 8–9, 37–43. Asetuksen mukaan maistraatti toimi edelleen kaupunginhallituksena, julkisena viranomaisena sekä tuomioistuimena talous- ja järjestysasioissa.

²²⁷ Kuujo 1971, 283 ja Brummer 1916, 456–457.

²²⁸ Nummela 1989, 261–263.

Asianajotoimiston perustaminen kolmeen eri sisämaan kaupunkiin kertoo siitä, että elinkeinoelämän liberalisointi vaikutti päätoimisen asianajaja-ammatin edellytysten muotoutumiseen myös pienemmällä vaihdantapaikkakunnilla, vaikkei pitkäaikaisia asianajotoimistoja vielä ilmaantunutkaan. Kasvava vaihdanta ja liiketoiminta mahdollisti jopa päätoimisen asianajotoiminnan esimerkiksi verrattain vähäväkisessä Jyväskylässä, vaikka arvostetumpi ja vakaampi virkaura veikin toimiston perustajat mennessään. Seuraavaksi esittelen lyhyesti Helsingin kehitystä 1870-luvulla. Sitten vedän yhteen ennen elinkeinovapautta perustettujen asianajotoimistojen palveluista sekä oikeudellisen neuvonnan tarpeen kehityksestä tekemiäni huomioita.

3.6 *Vaihdannan varmistajat: Syyt asianajotoimistojen keskeisimmille palveluille*

Myös Helsinki sai uusia asianajotoimistoja ennen elinkeinovapautta. 1870-luvun alussa toimiston perusti Alfred Brander, joka kuitenkin siirsi sen pian tapuli kaupunki Loviisaan.²²⁹ Toimisto palasi Helsinkiin elinkeinovapauden säätämisen aikoihin. Toiminnasta on vaikeata luoda kuvaa, koska Brander ei mainostanut.²³⁰ Matrikkelitietojen perusteella varatuomari Brander toimi Helsingissä maistraatinnotaarina ja asianajajana.²³¹ Hänen asianajouransa kesti 20 vuotta.²³²

Ennen elinkeinovapautta pitkäikäiseksi osoittautuneen asianajotoimiston Helsinkiin perustivat Utterin, Stenbergin ja Branderin lisäksi varatuomarit Rudolf Elving ja Karl Bergbom. Elving ja Bergbom pitivät asianajotoimistojaan vielä 1880-luvun jälkipuoliskolla, kunnes he siirtyivät pankkiuralle ja liike-elämään.²³³ Voikkaan paperitehtaankin perustanut Elving aloitti johtotehtävissä Yhdyspankissa. Bergbomista puolestaan tuli Suomen Pankin johtaja.²³⁴ Asianajajien siirtymiset pankkimaailmaan osoittautuivat hyvin tavanomaisiksi. Nähdäkseni siirtymiset ovat seurausta juristikoulutuksen ylivoimaiseen asemaan liittyneestä arvostuksesta, modernin juridiikan tuntemuksen tarpeesta ja sen sidoksesta luotonantoon sekä arvopapereihin, kauppakorkeakoulutuksen puutteesta sekä pankkimaailman johtotehtävien rahallisista kannustimista.

Mainosten perusteella Elvingin ja Bergbomin asianajotoiminta oli hyvin samanlaista kuin muillakin toimistoilla.²³⁵ Ennen elinkeinovapautta perustettujen asianajotoimistojen palveluiden keskiössä olivat nähdäkseni velka-asiat, elinkeinoasiat, kauppaoikeus, kiinteä omaisuuteen

---

²²⁹ Ks. T7 (Jakso 4.2.). Muuton osalta ks. Helsingfors Dagblad 27.05.1873 nro 142, 4.

²³⁰ Ennen asianajouransa Brander toimi tuomarin viransijaisena. Ks. Helsingin uutiset 14.09.1863 nro 73, 4.

²³¹ YOM 1853–1899: Brander, A.

²³² Toimisto jatkoi toimintaansa vielä 1890-luvun alussa, ks. Adresskalender för Helsingfors Stad 1890–91, 19.

²³³ Ks. Adresskalender för Helsingfors Stad 1886–1887, 167 (Elving) ja 1887–1888, ba. 11 (Bergbom).

²³⁴ Ks. YOM 1853–1899: Elving, R. A. sekä Bergbom, K. Z.

²³⁵ Ks. Helsingfors Dagblad 27.10.1877 nro 293, 4 (Elving) ja 14.12.1878 nro 341, 1 (Bergbom).

liittyvät toimeksiannot, perintöoikeus sekä asiointi viranomaisissa. Johtopäätöstä tukee myös Aatto Mäkisen vuonna 1899 julkaistu neuvo- ja kaavakirja, joka on jaettu lukuihin suku- ja perintöoikeuden, kiinteän omaisuuden, elinkeinoasioiden sekä velka-asioiden mukaan.²³⁶

Luottosuhteiden määrän kasvaessa kahdenvälisen velkasuhteen ohella yleistyi markkinataloudelle ominainen ”teollinen” luottosuhde, jossa luotto perustui osapuolten keskinäisen luottamuksen sijaan maksusitoumuksen muodolliseen luotettavuuteen.²³⁷ Nähdäkseen velka- ja luottosuhteisiin liittyneet toimeksiannot olivatkin asianajotoimistojen palvelujen keskiössä. Ne palvelivat läpi velkomisprosessin perintäkirjeen lähettämisestä aina velkojan puolesta suoritettuun konkurssivalvontaan sekä pesänhoito- ja selvitystehtäviin konkurssipesässä.

Erityisesti liiketoimintaa harjoittavat tahot tahtoivat asiantuntija-apua, koska vekseleihin, velan vanhentumiseen, takauksiin, ulosottokysymyksiin ja konkurssiin liittyvä juridiikka oli kehittyneempää, oikeudelliset kysymykset monimutkaisempia ja toisinaan niihin liittyi myös kansainvälinen ulottuvuus. Kauppoikeudelliset toimeksiannot puolestaan koostuivat erilaisten kaupallisten sopimusten laatimisesta ja yleisestä oikeudellisesta neuvonnasta. Vaihiantaa palvelleiden toimeksiantojen ohella kuolinpesien selvittämiseen, perunkirjoituksiin sekä testamenttien laatimiseen liittyneet perintöoikeudelliset toimeksiannot olivat arkea asianajajille.

Kiinteään omaisuuteen liittyvät toimeksiannot olivat ajanjaksoon nähden keskeisiä, koska Suomi oli maatalousyhteiskunta, jossa pääomat olivat verrattain pieniä. Arvokkain omaisuus oli usein jalkojen alla, ja monet 1860-luvun lainsäädäntöuudistukset pitivät silmällä velkasuhteiden ohella kiinteistöoikeudellisia asioita. Pyrkimyksenä oli oikeussubjektien aseman vahvistaminen sekä vaihdannan ennustettavuuden ja oikeusvarmuuden turvaaminen. Vielä vuosikymmenen alussa kiinteistöjen vaihdantaa rajoittivat esimerkiksi erilaiset syytingit ja takaisinostoehdot. Vaihdannan ongelmiin puututtiin uudella ja osin tarkentavalla lainsäädännöllä sopimattomista kiinteistökauppaehdoista, lainhuudatuksesta, kiinnityksestä ja velan vanhentumisesta.²³⁸ Vuoden 1873 takausasetuksella selkeytettiin myös takaajan vastuuta.²³⁹

Lainsäädäntöuudistuksilla maanomistus saatiin palvelemaan vaihdantaa ja edellytykset hyödyntää kiinteää omaisuutta velan vakuutena paranivat. Lisäksi kiinnitysluottolaitos Suomen

---

²³⁶ Mäkinen 1899, V-VI. Viides luku sisältää kunnallisia ja kirkollisia oloja sekä maanpuolustusta koskevan osion.

²³⁷ Markkinataloudelle ominaisista teollisista luottosuhteista tarkemmin ks. Nousiainen 1993, 484–491.

²³⁸ Tarkemmin, ks. Kekkonen 1987, 151–152.

²³⁹ Ks. Kekkonen 1991, 195

Hypoteekkiyhdistys myönsi pääoman muodostukseen tarvittuja kiinnelainoja tiloille vuodesta 1861 alkaen.²⁴⁰ Kiinteistövaihdanta vilkastui ja omaisuuden vakuusarvoa voitiin hyödyntää entistä paremmin pääomien keräämisessä. Nähdäkseni uudistukset heijastuivat myös asianajotoimistojen palveluihin. Jo ennen uudistuksia Lönegren oli avustanut omaisuuden myynnissä. Uusi lainsäädäntö kuitenkin toi asianajotoimistojen palveluihin yleisesti myös kiinteistöjen ja niiden vuokrausta koskevan välitys- ja huutokauppatoiminnan viimeistään 1870-luvulla.

Elinkeinoasiat liittyivät hakemusten tekemiseen ja asiakirjojen toimittamiseen viranomaisille. Kaupunkiasioissa asiointi kohdistui maistraattiin ja muuten läänin kuvernöörin virastoon. Maistraatista haettiin porvarioikeutta kaupan pitämiseksi, lupaa tehtaan perustamiseksi tai leskelle oikeutta jatkaa puolison liiketoimintaa. Läänin kuvernööriltä haettiin lupaa maakaupan harjoittamiseksi ja asuttamislupaa kruunun uudistaloon siihen liittyvät takaukset tilan viljelys- ja rakennusvelvollisuuden täyttämiseksi mukaan liittämällä. Tavallista liiketoimiin liittyvää ”viranomaisasiointia” oli yhtiösopimuksien toimittaminen kihlakunnan oikeuden kiinnityspöytäkirjaan yhtiön perustamisen jälkeen, verotuspäätöksen tarkastamista koskevien hakemusten tekeminen läänin tarkastuskomitealle ja tavaralähetysilmoitusten tekeminen tullikamarille.²⁴¹

Asianajotoimistojen ydinpalvelut koskivat nähdäkseni keskeisesti vaihdannan edistämistä. Raastuvanoikeus oli ollut elinkeinoelämän oikeusaste jo 1600-luvulta asti. Ne ja niiden kanssa samaan kokonaisuuteen kuuluneet maistraatit olivat keskeisessä osassa myös ammatillistuvan asianajotoiminnan kannalta – olihan vekseliasiatkin keskitetty niihin.²⁴² Sisämaan kaupungeissa havaitsin, kuinka raastuvanoikeuden ja maistraatin ilmaantuminen sekä liikenneyhteyksien ja lainsäädännön liberalisoimisen myötä harppauksin kehittynyt vaihdanta synnyttivät asianajotoimiston pieniinkin kaupunkeihin, joissa oli ennestään vähän oikeudellista osaamista. Muutosta selittää myös raatimiesasianajon heikkenemiseen johtanut kunnallishallintouudistus.

Ennen elinkeinovapautta koko Suomeen perustettiin hakutulosten perusteella ainoastaan 16 oikeudellista neuvontaa tarjonnutta toimistoa. Määrä on ymmärrettävä, koska vuosiin 1855–1879 sijoittuneella lainsäädännön liberalisoineella ”kultakaudella” oli enemmänkin kysymys porttien avaamisesta tulevalle kehitykselle. Vasta elinkeinovapauden säätäminen johti tilanteeseen,

---

²⁴⁰ Rasila 1982, 108–109.

²⁴¹ Ahlman 1875, 114–116, 118–120 ja 126.

²⁴² Kihlakunnanoikeuksista voidaan vastaavasti todeta sen verran, että asianosaiset edustivat 1800-luvulla useimmiten itseään ja kihlakunnantuomareiden prosessinjohto säilyi vahvana. Asiamiesten suhteellinen käyttö yleistyi niissäkin 1860-luvun lopulta alkaen, joskin muutos juontui pääasiassa juttumäärien vähentymisestä. Kihlakunnanoikeuksien osalta ks. Nousiainen 1993, 514–515 viittauksineen.

jossa vapaudesta tehtiin pääsääntö ja rajoituksista poikkeus. Tuolloin merkantilismi väistyi perusteellisesti yksityisomistukseen, sopimusvapauteen, yksilön itsenäisen toimintaan, muuttovapauteen ja yrittäjyyteen perustuvan yksityisoikeuden tieltä.²⁴³

Vuoden 1879 elinkeinoasetus kumosi aatelin viimeiset kaupp-, manufaktuuri- ja laivanvarustelinkeinojen harjoittamista koskevat privilegioluonteiset etuudet.²⁴⁴ Se lakkautti myös lailiseen suojeluun liittyvän palkollisuuteen, jossa maata omistamattoman ja elinkeinottoman miehen oli pestauduttava vuosipalvelukseen. Siinä missä porvaristoa oli sitonut ammattikuntapakko, omistamattomaa väkeä koski vuonna 1865 osittain lievennetty palveluspakko. Elinkeinoasetus määräsi 14 päivän irtisanomisajan. Irtolaisasetus (v. 1883) päätti järjestelmän ja uudisti työntekijän oikeudellisen aseman omaksumalla liberaalin sopimusvapauden periaatteen.²⁴⁵

Havaitsin, että liberaalis-porvarillisen yhteiskunnan peruselementtejä rakentaneet ja yksilöiden välistä vaihdantaa palvelleet asteittaiset uudistukset näkyivät jo elinkeinovapautta edeltäneellä lainsäädäntökaudella ensimmäisten pitkäaikaisten asianajotoimistojen ilmaantumisena Helsinkiin, jossa asianajotoiminnan harjoittamisedellytykset olivat vailla vertaa. Yleensä toimistoja perustettiin tuomarintutkinnon suorittaneiden toimesta, joskin perustajalla oli usein myös kameraalitutkinto. Toimistot avustivat vaihdantaa osallistuvaa henkilöä suhteessa muihin henkilöihin ja viranomaisiin. Useita liikesuhteita omaaville päämiehille asianajotoimistoista muodostui Helsingissä vakinaisia oikeudellisia neuvonantajia, jotka myös huolehtivat määräajoista ja hoitivat oikeudellisten asiakirjojen laatimisen, vastaanottamisen sekä toimittamisen viranomaiseen. Kuvaavaa on se, ettei mainoksissa mainittu rikosasioihin liittyviä toimeksiantoja.²⁴⁶

Käytännössä asianajotoimistojen asianajajat varmistivat ja edistivät vaihdantaa turvaamalla siihen osallistuvien osapuolten odotuksia niin ennalta varautuvasti kuin jälkikäteen oikeudellisin keinoin pakottamalla. Taloudellisesti entistä merkittävämpiin liiketoimiin ja -sopimuksiin annettiin oikeudellista neuvontaa epäselvyyksien välttämiseksi. Osapuolen oikeuksien toteuttaminen perustui oikeusvarmuuteen, kuten kiinteistön lainhuudatukseen, velan vanhentumissääntöihin ja velkojien etusijajärjestyksestä konkurssitilanteessa annettuihin säädöksiin. Kiinteistökaupassa uudet säännökset huomioiva kauppakirja loi oikeusvarmuutta ja asianmukaisesti

---

²⁴³ Ylikangas 2007, 154.

²⁴⁴ Jyränki 1991, 158.

²⁴⁵ Rasila 1982, 20–21.

²⁴⁶ Tavanomaisesti suuri yleisö suhtautui torjuvasti syytetyn puolustamiseen. Yleisö saattoi torjua syytettyä edustavan asianajajan, mikä heijastui asianajajien ja asianajotoimistojen toimintaan. Ks. Kivimäki 1919, 243.

huudatettu kiinteistö säilyi asiakkaan omistuksessa. Mikäli liikesuhteessa syntynyttä velkaa ei maksettu, sen peri modernin säädännäisen oikeuden tunteva asiantuntija, viime kädessä tuomioistuimessa tai valvomalla velkojalle tulevaa osuutta konkurssipesässä.

Vaikkei asia mainoksista ilmenekään, asianajotoimistoissa todennäköisesti myös neuvoteltiin sovintoja.²⁴⁷ Tarvittaessa asiakkaan oikeuksia kuitenkin turvattiin oikeudenkäynnein. Pyrkimys oikeusvarmuuden takaamiseen näkyikin samanaikaisesti tuomioistuinlaitoksen kehittämisenä. Kämnerin- ja laamanninoikeuksien lakkauttamisen taustalla 1860-luvun lopulla oli oikeusasteiden lukuisuus, minkä katsottiin oikeusvarmuuden sijaan hidastavan yksilön mahdollisuutta saavuttaa oikeutensa. Esimerkiksi laamanninoikeudet kokoontuivat harvoin ja viivyttivät lopullisen ratkaisun saamista riita-asioissa. Kämnerin-, laamannin- ja ritarisyynioikeudet tahdottiin lakkauttaa nimenomaan riitaoikeudenkäyntien nopeuttamiseksi.²⁴⁸ Uudistukset palvelivat vaihdantaan osallistuvia ryhmiä eli pääasiassa porvaristoa ja liikemiesaatelia.²⁴⁹

Toisaalta havaitsin, että palvelut tähtäsivät myös elinkeinotoiminnan harjoittamisen mahdollistamiseen. Tällöin neuvonnassa oli kysymys vaihdantaan osalliseksi tahtovan asiakkaan edustamisesta suhteessa viranomaiseen. Viranomaisessa asioimalla hankittiin elinkeinon harjoittamiseen tai liikkeen perustamiseen tarvittu lupa. Kuten edellä on käynyt ilmi, viranomaisasiointi oli kuitenkin hyvin muotosidonnaista. Hallinnossa byrokratiaa pidettiin yllä tietoisesti. Suomessa vallitsi kulttuuri, jossa maata hallittiin byrokratialla senaatin ja virastojen kautta.²⁵⁰

Muotosidonnaisuus näkyi 1860-luvulla myös elinkeinonharjoittamiseen liittyvissä hakemusasioissa. Niiden kysyntä kasvoi, kun elinkeinoelämää vapautettiin privilegioiden piiristä ja yhä useammat saattoivat perustaa esimerkiksi kauppaliikkeen. Hakemuksiin tarvittiin asiantuntija-apua, koska kaavamaisesta menettelytavasta poikkeaminen johti tylyyn lopputulokseen. Yksin Ferdinand Ahlmanin vuoden 1877 asiakirjaoppaassa on seitsemän sivua ohjeistusta eri viranomaisissa vaadituista karttapapereista ja -merkeistä.²⁵¹ Asiantuntija-avun tarve sekä autonomian ajan viranomaisolosuhteet ilmenevät Yrjö Kosken asiakirjaoppaan johdannosta:

Kun ryhdyimme laatimaan tätä kirjeiden kirjoittamisopasta, otimme huomioon ajan virtaukset, jotka ovat osoittautuneet vapaammaksi kaikessa, yksin asiapapereidenkin kirjoittamismuodossa virastoihin. Pari vuotta sitten täytyi virastoihin lähetettävien papereiden olla niin kaavamaisia, että ellei niissä, aina ollut

---

²⁴⁷ Sovintojen edistämisen tavanomaisuudesta ainakin 1900-luvun alussa, ks. Kivimäki 1919, 248.

²⁴⁸ Ahmas 2005, 222–224.

²⁴⁹ Nousiainen 1991, 291.

²⁵⁰ Konttinen 1991a, 102–120. Hallinnon mekaanisuus hankaloitti myös virkakunnan arkea. Ks. Tiihonen, Ylikangas 1992, 208–213.

²⁵¹ Ahlman 1877, 90–96.

sama sanamuoto, kun „tapa” vaati, tulivat huomioonottamattomina takaisin, samoin oli laita silloin, jos ei paperikin ollut eri virastoille eri virallisnumeroista. Arvojärjestys oli myös suurena tekijänä eri virka-as-teikoille kirjoitettaessa, ettei sitä monikaan maallikko tiennyt, kuinka monta riviä sai kirjoittaa kullekin sivulle. Näistä seikoista riippui useasti asioiden ratkaisu.²⁵²

Aiemmin esimodernit instituutiot, kuten ammattikuntalaitos, olivat estäneet vapaan ammatin-harjoittamisen ja yrittäjyyden. Uusi liberaali lainsäädäntö mahdollisti yrittämisen uusille ta-hoille, mutta asiointia koskeva tietotaito oli harvassa. Asianajotoimistot virkataustaisine asian-ajajineen kykenivät vastaamaan tuohon neuvonnan tarpeeseen sekä byrokratialle ominaiseen muotosidonnaisuuden vaatimukseen.²⁵³

Seuraavassa luvussa siirrytään tarkastelemaan asianajotoiminnan lainsäädäntötyön jälkeistä ke-hitystä. Ensimmäinen alaluku sisältää jäljellä olevien hakusanojen perusteella tehdyt havainnot asianajotoiminnan kehityksestä. Kiinnitän huomiota vakinaisemman asianajopalvelun tarpee-seen, virastoasiointipalvelujen kasvaneen kysynnän syihin, tiukentuneen kilpailun muovaa-maan mainontaan sekä heijastusvaikutuksiin, joita suomen kielen aseman parantumisella oli asianajotoimintaan. Toisessa alaluvussa tarkastelen lainsäädännön liberalisoinnin jälkeistä ke-hitystä Helsingissä. Kolmannessa ja neljännessä alaluvussa tarkastelen asianajotoimistojen val-takunnallista levinneisyyttä vuonna 1900. Kiinnitän huomiota asianajotoimistojen perustajien taustojen monipuolistumiseen. Viimeinen alaluku sisältää yhteenvedon ja johtopäätöksiä.

---

²⁵² Koski 1919, johdanto

²⁵³ Elinkeinovapauden myötä lupahakemuksissa siirryttiin kohti ilmoituksenvaraista toimintaa, mikä näkyi myös viranomaisille osoitetuissa asiakirjoissa. Asiakirjojen sisällön osalta ks. esim. Mäkinen 1899, 66–67.

4 AMMATTIMAISET ASIANAJOTOIMISTOT YLEISTYVÄT (ELINKEINOVAPAUDEN TOTEUTUMISEN JÄLKEINEN AIKA V. 1879–1900)

4.1 Kysyntää vakinaisemmalle, arkisemmalle ja suomenkieliselle asianajopalvelulle

Hakusanat, joiden ensimmäinen asianajotoimiston ilmoitusta koskeva hakutulos ilmenee vasta elinkeinovapauden säätämisen jälkeen, eivät tule yhtä kattavasti käsitellyksi kuin edellä. Hakutuloksia tarkastellessani keskityn poikkeavuuksiin suhteessa elinkeinovapautta edeltäneisiin hakutuloksiin. Näin ollen tämän alaluvun tulokset eivät kuvaa asianajotoimistojen määrää.

Taulukosta 5 käy ilmi, että yhtä useammat hakutulokset osuvat Suomen väkikuvultaan suurimpiin kaupunkeihin eli Helsinkiin, Viipuriin ja Turkuun. Niissä asianajopalveluille oli luonnollisesti eniten kysyntää. Vaasa sai asianajotoimiston 1880-luvun alkupuoliskolla, viimeisenä hovioikeuskaupunkina. Asianajotoimistoja perustettiin jälleen kauppakaupunkeihin Kuopioon ja Poriin. Tampereen ensimmäiset asianajopalveluita mainostaneet toimistot puolestaan ilmaantuivat 1880- ja 1890-lukujen taitteessa.²⁵⁴ Tarkastelen ensin uusia kaupunkeja.

T5. Elinkeinovapauden jälkeen ensimmäisen kerran ilmenneet hakusanatulokset

Hakusana	Ilmoituspaikka	Toimistonimike	Henkilöt	Paikkakunta
"Asianajo konttori"	Uusi Suometar 7.2.1881 nro 30, s. 4	Asianajo-konttori	Snellman, Nybergh	Viipuri
"Asioimistoimisto"	Uusi Suometar 7.6.1881 nro 127, s. 4	Oikeudenkäynti- ja asioimistoimisto	Karl Rob. Österlund, Aleksander Träskelin	Turku
"Lakiasiaain toimisto"	Uusi Suometar 6.2.1884 nro 31, s. 1	Lakiasiaain toimisto sekä Agenturi- ja Kommissiointoimisto	Emil af Forselles, H. O. Wrede	Helsinki
"Asianajo toimisto"	Waasan Lehti 22.3.1884 nro 24, s. 1	Asianajo Toimisto	Hugo Holmström	Vaasa
"Juridinen toimisto"	Uusi Suometar 27.1.1885 nro 21, s. 4	Asioimis-, Kommissiointi- ja Juridinen toimisto	Forselles, Sucksdorf	Helsinki
"Lakiasiaaintoimisto"	Wiipurin Sanomat 2.1.1886 nro 1, s. 1	Lakiasiaain-toimisto	Achates Andelin, E. Johnson, Edvard Paldani	Viipuri
"Asianajoliike"	Savo 6.6.1889 nro 65, s. 1	Lakiasiaain Toimisto	Agrillander, Zitting, Heinricius	Kuopio
"Advokat byrå"	Tammerfors Aftonblad 31.3.1891 nro 26, s. 1	Advokat byrå	Hj. Sundel, Johan Strömstén, Arthur Gröndahl	Tampere
"Asianajo liike"	Uusi Aura 18.1.1900 nro 13, s. 1	Lakiasiaain toimisto	Antti Mikkola	Turku

²⁵⁴ Verner Palander perusti Tampereen ensimmäisen asianajotoimiston vuonna 1888. Ks. Forselius 1903, 66 ja Aamulehti 6.2.1932 nro 36, 4, jossa on Palanderia koskeva lehtijuttu.

Vaasa ei 1800-luvun alkupuolella ollut monien muiden rannikkokaupunkien veroinen kaupunki. Kaupungin muutettua 1860-luvulla Nikolainkaupunkiin kaupan edellytykset kuitenkin paranivat ja kauppiaiden määrä alkoi kasvaa.²⁵⁵ Pohjanmeriyhtiö perustettiin seuraavalla vuosikymmenellä palvelemaan kansainvälistä kauppaa, mikä johti Vaasan ja Englannin välisen liikenteen avaamiseen. 1880-luvulla englantilaisalusten kanssa käytiin jo rahtisotaa, ja Pohjanmeriyhtiö oli hetken Suomen suurin höyrylaivarustamo. Ulkomaankaupan vilkastuessa kauppiat ohittivat virkamieskunnan kaupungin suurimpituloisina.²⁵⁶ Kasvun mittakaavaa ilmentää se, että Vaasan markkamääräinen vienti nelinkertaistui välillä 1867–1880.²⁵⁷

Kauppan vilkastuminen ajoittuu jälleen samaan aikaan, jolloin Hugo Holmström perusti kaupungin ensimmäisen asianajotoimiston. Nähdäkseni vaihdannan ja kauppakumppaneiden määrän kasvu alkoi edellyttää vakinaisesta toimipisteestä tarjottua asianajopalvelua. Liikemiehet tarvitsivat avukseen helposti saatavilla olevia asianajajia ja vakinaisempaa palvelua. 1890-luvulla kaupungissa toimikin jo useampi asianajotoimisto.²⁵⁸ Vakinaisempaa palvelua tarjonneiden asianajotoimistojen merkitystä liike-elämälle ilmentää erään vaasalaistoimiston toimesta koottu ”viikko-muistilista”. Se kokosi olennaisen tiedon virallisia lehtiä helpompaan lukumuotoon:

[K]auppiaille ja liikemiehille, jotka ovat kaupp[er]asioissa ja muuten tekemisissä useiden henkilöiden ja toiminimien kanssa, on välttämätöntä että heillä aina on selvä yleiskatsaus tavallisista määräaikaisista asioista, kuten konkurssi-, vuosihaaste- ja muista sellaisista asioista, [...]. Vaasan asianajotoimiston aikomus [...] laatia liikemiehiä ja muita varten koko maata käsittävä aikakautinen, kronologiseen järjestykseen asetettu ja selvästi ryhmitelty viikoittainen muistilista konkurssi-, vuosihaaste- ja pesäeroasioista, kärjään määrääjoista, yhtiö- ja yleisistä kokouksista sekä urakka-, hankinta- ja muista huutokaupoista y.m.²⁵⁹

Tampereen ensimmäisten asianajotoimistojen ilmaantumisaikankohtaa voidaan pitää melko myöhäisenä, sillä kaupungin väkiluku oli Viipurin tasolla jo 1880-luvulle siirryttäessä.²⁶⁰ Todennäköisin selitys lienee se, että Tampereella asianajotoimintaa on Gustaf Adolf Finnen esimerkistä harjoitettu kotivastaanotoilta käsin. Lisäksi Tampereen väestönkasvu perustui teollisuuden sekä tehtaiden heikkopalkkaiseen työväkeen.²⁶¹ Yksin Finlaysonilla työskenteli vuonna 1869 yli neljäsosa (2 000 henkilöä) koko Suomen tehdastyöväestöstä.²⁶² Yksi selittävä

---

²⁵⁵ Kallenautio 2006, 45.

²⁵⁶ Wester 2006, 275–276, 321–324.

²⁵⁷ Hoving 1956, 88, 97. Vuonna 1867 vienti oli 722 293 mk ja vuonna 1880 se oli 3 892 977 mk.

²⁵⁸ Wasa Adressbok 1894–1895, 56 (sakkförelse A. W. Winterbäck), mainososion 14 (Hasselblatt & Boxström) ja 53 (S. R. Jernströms Juridiska Byrå). Ks. Kaiku 8.11.1895 nro 129, 1, kolmen muun toimiston ilmoituksen osalta.

²⁵⁹ Vaasan asianajotoimisto, 17–22.12.1900, 3.

²⁶⁰ Ks. Kallenautio 1985, 14. Toimistojen ilmaantuessa molempien kaupunkien väkiluku oli noin 20 000.

²⁶¹ Rasila 1984, 209–211 ja 264.

²⁶² Aarnio 2012, 47.

tekijä toimistojen hitaalle yleistymiselle voi olla se, että tehdastyöväen kaupungin oikeusasioissa korostuivat asianajotoimistojen asianajajien jokseenkin karttamat rikosoikeudenkäynnit. Tilannetta kuvaa Tampereen raastuvanoikeudessa vuonna 1892 toteutettu rakenteellinen uudistus. Kun raastupa jaettiin kahteen osastoon, molemmat käsittelivät rikosasioita.²⁶³

Hakutulosten perusteella asianajotoimistot pysyivät pääsääntöisesti entisellään ja niitä pidettiin varatuomaritaustalla. Toimistojen koko kuitenkin kasvoi. Viipurissa ja Kuopiossa toimi 1880-luvun jälkipuoliskolla jopa kolmen varatuomarin asianajotoimistoja. Kuopiolaistoimiston ilmoitus kertoo kuitenkin yhteisen toimiston lakkauttamisesta. Jatkossa asianajajiksi nimenomaisesti ilmoittautuneet varatuomarit Axel Agrillander, Johannes Zitting ja A. G. Heinricius aikoiivat vastaanottaa asianajotehtäviä itsenäisesti.²⁶⁴ Myös Tampereelle perustettiin kolmen asianajajan toimisto 1890-luvun alussa.²⁶⁵ Yksi asianajajista oli kameraalitutkinnon suorittanut Johan Strömstén.²⁶⁶ Siten asianajotoimistojen asianajajien taustat monipuolistuivat.

Entä palvelut? Lähes kaikki **taulukon 5** toimistot hoitavat lakiasioita virastoissa, erityisesti läänin kuvernöörin virastossa.²⁶⁷ Kuvernöörin virastossa käsiteltiin yleisiä asioita, kuten velanhakuja, maanimittarin määräämisiä tilarajakiistoihin, kruununtilan omistuksen vahvistamisia, avioliiton purkamisia ja kruununpalvelijan laittomuuksia.²⁶⁸ Tietyissä hallinnollisissa asioissa läänin kuvernöörin virasto toimi myös alioikeuksien jälkeisenä valitusasteena.²⁶⁹ Myös kunnalliselämän aktivoituminen todennäköisesti kasvatti oikeudellisen neuvonnan tarvetta. Vuoden 1873 kunnallisasetuksen mukaan kaupungin yhteisistä asioista tehtyihin valtuuston ja raastuvankokouksen päätöksiin haettiin muutosta läänin kuvernööriltä.²⁷⁰ Nähdäkseni oikeudellista neuvontaa tarjottiin nyt entistä aktiivisemmin myös tavallisten ihmisten arkisiin asioihin.²⁷¹

---

²⁶³ Aarnio 2012, 58.

²⁶⁴ Viipurilaistoimiston osalta ks. Viipurin Sanomat 2.1.1886 nro 1, 1 ja kuopiolaistoimiston osalta ks. Savo 6.6.1889 nro 65, 1. Huomaa myös kaupunginvoudin mainos virastoasianajosta 15 vuoden kokemuksella. Kuopiolaistoimisto oli lakkauttamisen aikaan toiminut ainakin pari vuotta, ks. Savo 17.9.1887 nro 106, 1.

²⁶⁵ Tammerfors Aftonblad 31.3.1891 nro 26, 1.

²⁶⁶ Ks. YOM 1853–1899: Strömstén, J.

²⁶⁷ Ainoastaan kaksi toimistoa eivät maininneet viranomaisasiointia. Forselles ja Wrede mainitsevat ”kunnalliset asiat” kuvernöörinvirastoon viitaten. Holmströmin toimiston osalta ks. Waasan lehti 28.5.1884 nro 43, 1.

²⁶⁸ Ks. Palander 1886, 89–92.

²⁶⁹ Hirvonen 2006, 489–490.

²⁷⁰ Ks. esim. Ahlman 1874, 88 ja Kuusanmäki 1983, 56 ja 58.

²⁷¹ Arkisten asioiden *lisäksi* apua tarjottiin entistä useammin myös heidän oikeudenkäynteihin. Esimerkiksi Lauri Kivekäs, jonka asianajotoiminta vilkastui 1880-luvun lopulla, tahtoi ajaa juuri työläisten ja heikompiosaiten oikeusjuttuja ja avusti myös rikosasioissa. Vaikka ”sosiaalinen asianajotoiminta” muodosti melkoisen osan toimeksiannoista, asianajotoimisto sekaantui myös ”talouselämän kiemuroihin”. Ks. Ylikangas – Pajujoja 1987, 120–128.

Asiointi kuvernöörin virastossa olikin asianajajille niin tärkeä palvelu, että se oli jo vuosikymmen aiemmin tahdottu varata perustamatta jääneen asianajajaliiton jäsenten yksinoikeudeksi.²⁷² Iivar Schröderin asianajajakonttorin ilmoitus on kuvaava. Hakemukset kuvernöörin virastoihin mainitaan yleisyytensä vuoksi ensimmäisenä palveluhinnastossa (ks. **K3**). Ilmoituksesta käy ilmi myös se, että asianajotoimistot hoitivat myös valmiiden hakemusten sisään jättämisen. Palveluun turvauduttiin, jotta sisään jättäminen tapahtui muodollisuuksia noudattaen.²⁷³

K3. Schröderin asianajajakonttorin ilmoitus²⁷⁴

Ajunnoumuutos.

Iivar Schröder'in asianajajakonttori on muutettu Golin'in taloon Esplanadikadun ja Aleksanterin prospektin kulmassa.

Tästä lähin avoimna joka päivä klo 9—2.

Telefoni N:o 41.

Palkkiotaksa, kun erityistä sopimusta ei ole tehty:

Pienemmistä laissa-hakemuksista kuvernöörin virastossa	<i>Smc.</i> 20.
Samaten Wiipurin raastuvan oikeudessa 1:stä istunnosta	" 20.
toisista istunnoista	" 10.
Valmiiksi tehtyjen hakemusten ja astakirjain sisään jättämisestä sekä muista pienemmistä toiminista	" 10.
Yksinkertaisempain astain ajamisesta ja valmistamisesta hovioikeudessa	" 40.

Osassa mainoksia näkyi myös entistä selvemmin pyrkimys erottua nimenomaan palvelujen ja osaamisen laajalla kattavuudella. Emil af Forselles yhdisti talousasioiden osaamisensa ensin varatuomari Henrik O. Wreden ja sitten Gustaf Sucksdorffin juridisen osaamisen kanssa. Helsingiläistoimisto käytti puolen aukeaman kokoisia ilmoituksia, joissa mainittiin lähestulkoon jokainen asianajo- ja asiointitoimeksianto (ks. **K4**). Antti Mikkolan lakiasiaintoimiston perustamisilmoituksessa puolestaan mainitaan apujoukot, joihin kuului tuomareita, maanmittareita, arkkitehtejä, insinöörejä, agronomeja, meriliikkeen harjoittajia ja muita ammattimiehiä. Heidän

²⁷² Ks. Juridiska Föreningenissä asianajaja-ammatin harjoittamisedellytysten kehittämisestä käyty keskustelu, erityisesti JFT 1872, 162. Ehdotus koski kuvernöörin virastoja Helsingissä ja hovioikeuskaupungeissa.

²⁷³ Elinkeinovapauden myötä elinkeinolupahakemuksissa oli siirrytty ilmoituksenvaraista toimintaa, mikä näkyi myös viranomaisille osoitetuissa asiakirjoissa. Asiakirjojen sisällön osalta ks. esim. Mäkinen 1899, 66–67.

²⁷⁴ Ilmarinen 13.10.1883 no 120, 1.

avullaan Mikkola saattoi palvella kaikilla asianajon ja liiketoimien aloilla.²⁷⁵ Ilmoitusten perusteella asianajo- ja asiointipalvelujen tarjoajien välinen kilpailu kiristyi selvästi vuoteen 1900- mennessä. Suurkaupungeissa palveluntarjoajien oli kilpailtava asiakkaista.

K4. Forsellesin & Sucksdorffin mainos²⁷⁶

ASIANAJO- ja ASIOIMISTOIMISTO.

Allekirjoittaneet ovat, *asianajo-, speditioni- ja inkasso asiainmiston* harjoittamiseksi sekä kaikenlaisten *kommissionitoimien ja lainopillisten asiain* suorittamiseksi, avanneet

YHTEISEN
Asianajo- ja asioimistotoimisto,
HELSINGISSÄ KASARMINKATU 28.

Avoinna joka arkipäivä kello 9—11 e. pp. ja 4—6 j. pp.

Toimistolla, jonka toimena ainoastaan on sille uskottujen toimitusten suorittaminen, on kunnia yleisölle tarjota apuansa:

Rahan nostamiseen ja maksamiseen Heleingissä ja maaseuduilla;
Rahain lainaksi antamiseen ja ottamiseen;
Kaikkien sattuvien toimien suorittamiseen pankeissa;
Arvopapereiden ostamiseen ja myymiseen käskyn mukaan sekä selityksiä ja tietojen antamiseen semmoisista papereista;
Eläkkeiden, korkojen, osinkojen ja muiden varain nostamiseen ja sijoittamiseen;
Kaupunkitalojen ja maatilain y. m. ostamiseen ja myymiseen;
Kaikinlaisten asiakirjain antamiseen virastoihin sekä niiden ulosottamiseen;
Tavarain myyntiin ja ostamiseen käskyjen mukaan;
Oikeusasiain toimittamiseen ja ajamiseen kaikkialla Suomessa;
Hakemus- ja anomuskirjain kirjoittamiseen sekä kaikenlaisten kansallisten etuoikeuksien hankkimiseen;
Testamenttien, perintöjakojen, arenti-, vuokra-, yhtiö ja kauppa-
kontrahtien tekemiseen; j. n. e.

Päitsi ylläneteltuja, ottaa toimisto myös toimittakseen *muutakin sen toiminta-alaan kuuluvia asioita*, ja on alituisesti hartaasti kokeva säännöllisyydellä, kohteliaisuudella ja tarkkuudella tyydyttää kaikki oikeutetut vaatimukset, jotka saatetaan sille panna.

Hinta halpa.

Kirjallisia toimia suoritetaan viipymättä, jonka jälkeen vastaus annetaan ensi postissa. Jos asiain toimittamisesta seuraa maksuja ja kulunkeja, on yleisesti niiden suorittamiseen rahaa mukana lähetettävä, ellei siitä muuten sovita.

Puhutaan suomen, ruotsin, saksan, ranskan ja venäjän kieltä.
Helsingissä kesäkuun 2 päivänä 1884.

EMIL af FORSELLES. **GUSTAF SUCKSDORFF.**
Toimittaa talousasiat. varatuomari ja molempain oikeuksien kandidaatti; toimittaa oikeusasiat.

Postiosoite: **FORSELLES & SUCKSDORFF. Helsinki.**
Sähköosoite: **FORSELLES. Helsinki.**

Viimeinen huomio elinkeinovapauden jälkeen ilmenneistä hakusanahauista on se, että useat suomenkieliset hakusanat tuottivat tulosta ensi kerran vasta 1880-luvun puolella.²⁷⁷ Selitys suomen kielellä tarjottujen asianajopalveluiden ottamille edistysaskelille löytyy suomen kielen

²⁷⁵ Uusi Aura 18.1.1900 nro 13, 1.

²⁷⁶ Inkeri 3.5.1885 nro 18, 4.

²⁷⁷ Ks. T5.

aseman parantamiseen tähdänneestä lainsäädännöstä. Edellä todettiin, että suomen kielen tasa-vertaista asemaa ruotsin kanssa tavoitelleet uudistukset tuli saattaa voimaan vuoteen 1883 mennessä. Määräajan lähestyessä kieliuudistuksia toteutettiin vilkkaasti.

Vuonna 1881 annetulla julistuksella tuomioistuimet ja virastot oikeutettiin antamaan toimituskirjoja suomeksi, kun asia pantiin vireille suomen kielellä. Asetuksessa 29.12.1883 puolestaan määrättiin toimituskirjat annettavaksi kielellä, jolla paikkakunnan kunnalliskeskustelujen pöytäkirjat tehtiin. Ylioikeuden toimituskirja taas tuli laatia alioikeuden pöytäkirjan kielellä. Virkakieliasia ratkesi lopullisesti vuosina 1886–1887 keisarin määrättyä, että kaikki viranomaiset saivat asioiden käsittelyssä ja virallisessa kirjeenvaihdossa käyttää sekä ruotsia että suomea.²⁷⁸

Vuoden 1883 asetus laajensi huomattavasti suomalaisen lakikielen virallista käyttöä. Suomenkielinen väestö saattoi viimein asioida tuomioistuimissa ja viranomaisissa omalla kielellään ja saada asiaansa koskevat päätökset suomeksi. Senaatin oikeusosasto sai tosin edelleen käyttää parhaaksi katsomaansa kieltä eli ruotsia. Myös hovioikeudet säilyivät pitkään ruotsinkielisinä.²⁷⁹ Hakutulokset (T5) osoittavat kuitenkin sen, että jo vuoden 1881 julistus vaikutti välittömästi myös asianajopalveluiden tarjoamiseen suomen kielellä.²⁸⁰ Vuosikymmenen lopulla suomen kielestä oli nähdäkseen tullut useimpien asianajotoimistojen ilmoittelun pääkieli.

Vielä 1860-luvulla suomen kielen sydänmailla Jyväskylässä viranomaisia ei velvoitettu käyttämään virkakielenään suomen kieltä heidän osaamisensa heikon laadun vuoksi, vaikka se olisi ollut perusteltua.²⁸¹ Nyt juridisten asioiden hoitaminen kävi valtaväestölle helpommaksi.²⁸² Suomenkielistä palvelua odotettiin ja suomenkielisten palveluntarjoajien toimintaedellytykset paranivat. Suomenkielinen palveluntarjonta myös loi edellytyksiä valtakunnalliselle asianajotoiminnalle. Esimerkiksi Castrén & Snellmanin perustajat tavoittivat heti suuren yleisön mainostamalla palvelujaan aktiivisesti eri seutujen suomenkielisissä paikallislehdissä.²⁸³

---

²⁷⁸ Alkio 1948, 126–127. Ks. myös Tyynilä 2010, 142.

²⁷⁹ Pajula 1960, 181, 201, 221–222. Hovioikeuksien tilannetta kuvaa se, että auskultantiksi pyrkivien oli suoritettava tuomarivala ruotsiksi 1900-luvulle asti. Muodollisen tasa-arvon suomen kieli saavutti lopulta 19.6.1902 annetulla asetuksella, jossa molempien kielten asema sekä toimituskirja- että virkakielenä järjestettiin uudelleen. Kielikysymyksestä Itä-Suomen hovioikeudessa ks. Kekkonen 1992, 129.

²⁸⁰ Myös vain ruotsinkielellä alkujaan mainostaneet toimistot alkoivat mainostamaa suomeksi. Esimerkiksi Rudolf Elvingin asianajotoimiston osalta ks. Uusi Suometar 15.4.1886 nro 87, 1.

²⁸¹ Tommila 1972, 163–167.

²⁸² Talonpoikaissäätö näki kielikysymyksen kihlakunnanoikeuksien suurimpana ongelmana. Oikeudessa asiat ”tulkittiin” suomeksi, mutta kielitaidottomat tuomarit laativat niistä epätarkan, ruotsinkielisen pöytäkirjan. Kielikysymyksestä tarkemmin, ks. esim. Nousiainen 1993, 440–443.

²⁸³ Kaupunkitoimistot alkoivat myös räätälöidä paikallismainoksia esimerkiksi maaseudun asiakkaiden tarpeiden mukaisesti. Tällöin mainoksissa painotettiin esimerkiksi maariita-asioiden osaamista. Tältä osin ks. Korpiola 2018.

Suomen kielen edistämiseksi julkaistiin vuonna 1877 myös ensimmäinen täydellinen ja virallinen²⁸⁴ suomenkielinen lakiteos, joka säilyi suomalaisen lakikirjan pohjana itsenäistymiseen saakka.²⁸⁵ Siinä oikeudenkäymiskaaren 15 luku sai otsikon ”*Asianajajasta eli waltamiehestä*”, kun taas kauppakaaren 18 luvun otsikoksi tuli ”*Toimitus- eli asiamiehistä*”. Otsikkojen käännökset vastaavat jo vuonna 1865 julkaistua lakikirjan ”koeversiota”, jossa ryhdyttiin myös käyttämään kauppakaaren toimitusmiehen yhteydessä ”*asioitsemaan*” sanaa.²⁸⁶ Lain tasolla asianajajalla viitattiin nyt ennen kaikkea oikeudenkäyntiasiamieheen. Yleiskielessä sanan merkitysisältö oli kuitenkin edelleen laaja. Laaja merkitysisältö säilyi myös lakiasian käsikirjoissa.²⁸⁷

1880-luvulta alkaen asianajajakunta huomioitiin kuitenkin ensi kerran laki- ja virkakielen sanakirjoissa (ks. T6). Samalla *advokat* ja *sakförare* -sanoille vakiintui *fullmäktig* ja *ombud* -sanoista erillinen merkitys. Muutokset kulkevat käsikädessä edellä käsitellyn kanssa. Asianajajaan viittaavat sanat *sakförare* ja *advokat* vakiintuivat 1860-luvun jälkeen myös toimistonimikkeisiin alun perin käytetyn *juridisk byrå* rinnalle. *Juridisk byrå* viittasi oikeudellisen neuvonnan antamiseen ja oli luonnollinen valinta ensimmäiseksi toimistonimikkeeksi. *Sakförare* ja *advokat* sen sijaan kiinnittyivät selkeästi muotoutumaisillaan olleeseen ammattikuntaan. Kyse ei ollut ”pelkistä” valtuutetuista tai oikeudenkäyntiasiamiehistä.

Seuraavassa alaluvussa siirryn tarkastelemaan Helsinkiä. Helsinki oli suomalaisen juridiikan keskus, joten elinkeinovapauteen huipentuneen lainsäädännön liberalisointikauden vaikutukset näkyvät selvimmin siellä. Kuvaan muutosta seuraamalla asianajotoimistojen määrän kehitystä vuosittain julkaistussa helsinkiläisessä osoitekalenterissa. Tarkoituksena on hahmottaa ja elävöittää siirtymää kohti päätoimista asianajaja-ammattia. Hyödynnän ajanjakson analyysissä esimerkiksi asianajotoimistojen historiikkeja.

---

²⁸⁴ Rintala 2010, xviii–xix. Kyse oli ensimmäisestä ”valtiollisesta” lakikirjasta. Suomalaisen kirjallisuuden seura aloitti työn kenraalikuvernöörin aloitteesta vuonna 1861. Koepainokset julkaistiin vuosina 1865 ja 1867.

²⁸⁵ Ruotsin Waltakunnan Laki, Hyväksytty Ja Noudatettawaksi Otettu Waltiopäiwillä Wuonna 1734: Ynnä Niiden Lisäysten, Muutosten Ja Selitysten Kanssa, Jotka Owat Woimassa Suomen Suuriruhtinaanmaassa 1877, 238, 442. Ks. myös Alkio 1948, 151.

²⁸⁶ Ruotsin Waltakunnan Laki, Hyväksytty Ja Wahvistettu Waltiopäivillä Wuonna 1734. Uusi Suomennos 1865, 167, 294.

²⁸⁷ Ks. esim. Saraste 1914, 14. Vuoden 1877 lakikirjan tavoin käsikirjassa *asianajajalla* tarkoitetaan ensisijaisesti oikeudenkäyntiasiamiestä. Määritelmä sisälsi myös ”*Asianajaja muissa toimissa paitsi oikeudenkäynnissä*” -määritelmän. Sen mukaan toisten puolesta asioitsevia tai jotakin toimittavia kauppakaaren 18 luvun 1 §:n toimitsija- ja asiamiehiä koskivat soveltuvin osin ”asianajajaa” oikeudenkäynnissä koskevat säännökset. Oikeudenkäynnin ulkopuolisia ”asiamiehiä” olivat esimerkiksi prokuristit, agentit, toimitusjohtajat ja muut enimmäkseen taloudellisissa tehtävissä toimineet. Uskottuna miehenä toimimista ja siten toisen henkilön taikka yhteisön omaisuuden hoitamista koskevat säännökset sijoittuivat tietysti oikeudenkäynnin ulkopuolisen asianajajan määritelmän alle.

T6. Asianajosanaston kehittyminen virka- ja lakikielen sanakirjoissa²⁸⁸

Ruotsalais-suomalainen luettelo tavallisista virka- ja lakisanoista (v. 1866)	Ruotsalais-Suomalainen Laki- ja Virkakielen sanasto (v. 1883)	Ruotsalais-Suomalainen Laki- ja Virkakielen sanasto (v. 1903)	
Advocera , ajaa asiata.	Advocera , ajaa asiaa, olla asianajajana	Advocera , ajaa asioita, olla asian-ajajana; a. för, emot ngn, asianajajana puolustaa, vastustaa jtuta.	Sakförekall , se Sakföreyrke.
Advokat , asianajaja.	Advokat , asianajaja	Advokat , asian-ajaja.	Sakförekontor , asianajo-toimisto
Sakförare , se fullmäktig och ombud.	Advokatkår , asianajajakunta Advokatur , asianajaminen 1. ajo	Advokatbyrå , asianajo-toimisto. Advokatkontor , se Advokatbyrå.	Sakförekår , asianajajakunta Sakföreråd , asianajaja-neuvosto.
Fullmäktig , waltamies. Ombud , asianajaja, asiamies, asianwalwoja.	Sakförare , asianajaja	Advokatkår , asianajaja-kunta. Advokatsånd , asianajaja-sääty. Advokaty , asianajaminen 1. -ajo; drifva a., toimittaa asian-ajoa. Sakförare , asian-ajaja; offentlig s., julkinen asianajaja. Sakförebefattning , asianajajan-toimi Sakföreförening , asianajaja-yhdistys.	Sakförestånd , asianajajasääty. Sakföretvång , asianajaja-pakko. Sakföreyrke , asianajajan-ammatti. Sakföreuppdrag , asianajo-toimi. Sakföreväsende , asianajaja-laitos 1. -toimi.

4.2 Ammattimainen suhtautuminen asianajotoimintaa kohtaan yleistyä Helsingissä

Ennen 1870-luvun loppua asianajotoimistoja pitivät Helsingissä lähinnä modernin asianajajakunnan pioneerit, Utter ja Stenberg. Heidän toimistonsa muodostivat helsinkiläisten toimistojen ensimmäisen harvalukuisen sukupolven. **Taulukosta 7** ilmenee, että toinen sukupolvi ilmaantui elinkeinovapauden säätämisen aikoihin. Suomessa elinkeinovapautta odotettiin innolla, koska sen vaikutukset Ruotsin elinkeinoelämään tunnettiin hyvin.²⁸⁹ Asianajotoimistoja perustettiin samalta tietopohjalta eli luottaen elinkeinoelämän aktivoitumisen myötä kasvavaan kysyntään. Elinkeinovapauden säätämisen vuonna asianajotoimistojen määrä lähes kaksinkertaistui neljästä seitsemään. Pian määrä vakiintui kymmenen toimiston tuntumaan. Myös kahden juristin toimistot yleistyivät. Taulukko osoittaa, että elinkeinovapautteen huipentuneiden uudistusten vaikutukset olivat kiistattomat asianajaja-ammattin muotoutumisen kannalta.

²⁸⁸ Ks. Stråhlman 1866, 2, 28, 72, 84; Ruotsalais-suomalainen Laki- ja Virkakielen Sanasto 1883, 1, 2, 66; Sonck 1903, 3, 305–306. Merkittävin muutos sanastossa tapahtuu 1900-luvulle siirryttäessä, jolloin Suomeen hahmoteltiin lailla järjestettyä asianajajalaitosta.

²⁸⁹ Helander 1904, 31–32.

T7. Adresskalender för Helsingfors stad -osoitekalenterin asianajotoimistot-osastoilla v. 1862–1884 ilmoitetut toimistot²⁹⁰

Julkaisuvuosi	Asianajotoimisto-otsikon alla ilmoitetut toimistot	Yhteensä
1862	Ei asianajotoimistoja / asianajajia koskevaa otsikointia	0
....	...	0
1868–1869	Ei asianajotoimistoja / asianajajia koskevaa otsikointia	0
1869–1870	G. F. Utter, Seb. Stenberg	2
1870–1871	Ei muutosta	2
1871–1872	Edelliset ja A. Brander	3
1872–1873	Ei muutosta	3
1873–1874	Seb. Stenberg	1
1874–1875	Seb. Stenberg	1
1875–1876	G. F. Utter, Seb. Stenb[e]rg	2
1878–1879	Rudolf Elving, K. Bergbom, G. F. Utter, Seb. Stenb[e]rg	4
1879–1880	K. Bergbom, Å. Brander, R. Elving, E. J. Ingman, W. Spoof, Seb. Stenberg, G. F. Utter	7
1880–1881	Edelliset ja N. Herlin, Lars Homén	9
1882–1883	Ei muutosta	9
1883	Edelliset ja O.F. Gylling, Alfred Normén	11
1884–1885	<u>Yhden hengen toimistoja:</u> K. Bergbom, A. Brander, Rudolf Elving, N. Herlin, Lars Holmen, Seb. Stenberg, G. F. Utter <u>Kahden hengen toimistoja:</u> Emil af Forselles ja G. Sucksdorff, Granström & Timgren, W. Spoof ja Alfred Normén	10

Kuten **taulukosta 8** nähdään, asianajotoimistojen määrä kaksinkertaistui uudelleen 20 toimistoon vuoteen 1896 mennessä.²⁹¹ Koska määrä nousi yli 30 toimistoon vielä ennen vuosisadan vaihdetta, 1890-lukua on syytä pitää asianajotoiminnan kehityksen kannalta olennaisena.²⁹² Lainsäädännöllisten uudistusten jälkeen asianajopalveluiden kysynnän kasvuun vaikutti erityisesti 1890-lukuun sijoittunut taloudellinen nousukausi. Teollisuuden suurnousun vuosikymmenen aikana Suomen taloudelliset olot kehittyivät eurooppalaisen kasvun imussa.²⁹³ Kyse oli myös väestönkasvusta. Helsingin väkiluku kaksinkertaistui samanaikaisesti toimistojen määrän kaksinkertaistumisen kanssa.²⁹⁴

²⁹⁰ Adresskalender för Helsingfors Stad 1862; 1863; 1865–1866; 1867–1868; 1868–1869; 1869–1870, 7, 23; 1870–1871, 11, 29; 1871–1872, 11, 30; 1872–1873, 12, 28; 1873–1874, 28; 1874–1875, 28; 1875–1876, 13, 29; 1878–1879, 6, 16, 52; 1879–1880, 18; 1880–1881, 19; 1882–1883 I. Bostadsadresser, 6, 10, 18, 33, 36, 38, 81, 88, 90; 1883, 16; ja 1884–1885, V. Allmänna Adresser, 1. Otsikoinnit: *advokatkontor*, *advokatbyrå*, *juridisk byrå* sekä *sakförarekontor*. Vuoden 1882 kalenterin tiedot kerättiin Bostadsadresser-listauksesta. Bergbom mainittiin todellisuudessa vasta v. 1879 kalenterissa. Hänen edellä käsitellyt mainoksensa ovat silti ajalta ennen elinkeinovapautta.

²⁹¹ Kasvu on samaa luokkaa kuin mitä aiempi tutkimus on hahmottanut tuomarinvirkaan oikeuttavan tutkinnon suorittaneiden asianajajien määrän kasvusta samalla ajanjaksolla. Ks. Pihlajamäki 2009, 101.

²⁹² Määrän osalta ks. Adress- och yrkeskalender för Helsingfors jämte förorter 1899, Afd. 4, 25–26.

²⁹³ Kuisma 2009, 136–137.

²⁹⁴ Kallentautio 1985, 12–14. Helsingin väkiluku: v. 1880: 43 334, v. 1890: 61 530 ja v. 1900: 93 576.

T8. Asianajotoimistot helsinkiläisessä osoitekalenterissa vuonna 1896²⁹⁵

Advokater.

Anthoni, Blåfield & Groundstroem, V. Henriksg. 14; kl. 9—10; 5—6. T. 19 08.
 Carlsson & Hällfors, S. Esplanadg. 2; kl. 9—11; 5—6. T. 18 45.
 Castrén, Jonas, Skilnaden 4; kl. 1—2, 5—7. T. 12 85.
 Castrén & Snellman, Alexandersg. 42; kl. 10—2, 5—6. T. 7 35.
 Conradt, K., Alexandersg. 6; kl. 8½—2; 5—7. T. 20 34.
 Hjelt, Gunnar, Unionsg. 32; kl. 9—2, 5—7. T. 8 99.
 Jansson & Sundman, Alexandersg. 16. T. 4 90.
 Jacobsen, Chr. & Söner, Fabiansg. 4; kl. 8—8. T. 6 11.
 Jefremoff, N., N. Esplanadg. 35, tr. D. T. 20 41.
 Jägerhorn, G., S. Esplanadg. 8; kl. 9—10, 4—5. T. 19 59.
 Keinänen, J. K., Konstanting. 21; kl. 10—11, 4—5. T. 19 00.
 Palmros, G., Alexandersg. 24; kl. 11—2, 5—6. T. 14 95.
 Pesonius, O. Hj., fattigsakförare, Kasärng. 25; 9—10. T. 14 36.
 Nordlund, Valter, Kasärng. 25. T. 18 11.
 Polón, Eduard, Alexandersg. 40; kl. 9—11½, 5—6. T. 14 00.
 Swahn, O. V., Alexandersg. 6; kl. 9—12, 5—6. T. 9 99.
 Swanljung, John, Alexandersg. 52; kl. 10—2, 5—6. T. 7 13 o. 13 40.
 Tollander, A., Andreg. 22; kl. 9½—10½, 5—6. T. 5 48.
 Utter, G. F., Ö. Henriksg. 15. T. 779.
 Vallin & Vahlroos, N. Esplanadg. 35; kl. 9—11, 5—6½. T. 20 10.

T9. Oikeustutkinnon vuosittain suorittaneiden määrä 1871–1893²⁹⁶

Sådana examina hafva aflagts:

År 1871 af 27 personer	}	År 1881 af 28 personer	}
> 1872 > 20 >	} 110.	> 1882 > 18 >	} 129.
> 1873 > 30 >		> 1883 > 24 >	
> 1874 > 14 >		> 1884 > 44 >	
> 1875 > 19 >		> 1885 > 15 >	
> 1876 > 31 >		> 1886 > 61 >	
> 1877 > 22 >	} 129.	> 1887 > 39 >	} 245.
> 1878 > 20 >		> 1888 > 33 >	
> 1879 > 26 >		> 1889 > 58 >	
> 1880 > 30 >		> 1890 > 54 >	
År 1891 af 45 personer		} 171.	
> 1893 > 58 >			

Kolmas 1890-luvun asianajo-oloihin vaikuttava ilmiö liittyi tuomarintutkinnon suorittaneiden henkilöiden määrän kiihtyvään kasvuun. Lainopillisesta tiedekunnasta oikeustutkinnolla valmistuneiden määrä lähes kaksinkertaistui vertailujaksolla 1881–1885 ja 1886–1890. 1890-luvulla kasvu jatkui (ks. T9). Juristiuralle hakeuduttiin siis huomattavasti aktiivisemmin, ja

²⁹⁵ Adresskalender för Helsingfors Stad 1896–1897, 292.

²⁹⁶ Wilskman 1894, 310–311, 315. Wilskmanin mukaan 131 asianajotoimintaa harjoittavaa juristia kirjautui hovioikeusmatrikkeleihin vuosina 1874–1893. Heistä 26 olivat päätoimisia ja 105 sivutoimisia virkamiehiä. Juristeista 31 oli Helsingissä, 13 Turussa, 16 Vaasassa, 19 Viipurissa, 34 muissa kaupungeissa ja loput 18 maaseudulla. Koska 367 juristilta ei saatu tietoja, Wilskman arvioi, että vuonna 1894 jopa 200 juristia harjoitti asianajotoimintaa.

valmistuneita oli vuosittain 25 juristin sijaan vähintään 50. Myös auskultointipaikat alkoivatkin olla kiven alla.²⁹⁷ Yhä useammat nuoren juristit päätyivät kokeilemaan rahkeitaan asianajojalalla. Opiskelupaikkakuntana toiminut Helsinki tarjosi siihen parhaat puitteet.²⁹⁸

Vuosisadan lopulla voidaan puhua helsinkiläisten asianajotoimistojen kolmannesta sukupolvesta (ks. **T8**). Asianajotoimistot olivat tuolloin vakiintuneet Helsingin katukuvan kiinteäksi osaksi. Osasta muodostui stabiileja asianajopalveluiden tarjoajia, pitäytyivätpä yksittäiset asianajajat asianajotoiminnassa tai eivät. Siten lainsäätämisen kultakausi oli kullannarvoinen myös asianajotoiminnan harjoittajille. Helsingissä siirryttiin pysyvästi aikaan, jossa kaupungissa oli monia oikeudellisen asiantuntija-avun tarjoamiseen vihkiytyneitä asianajotoimistoja. Kuten Iivar Ahava virkamiesmuistelmissaan totesi, hovioikeuden nuoret auskultantit alkoivat hiljalleen haaveilla omasta kannattavasta asianajotoimistosta oman tuomiokunnan sijaan.²⁹⁹

Miten asianajotoiminta käytännössä muuttui liberaalien uudistusten myötä? Ennen elinkeinovapautta asianajotoiminta oli usein hetkellinen, virka- tai muuta uraa edeltävä vaihe tai virkamiehen sivutoimi. Nyt tilanne alkoi muuttua Helsingissä yksittäisten poikkeusten lisäksi myös laajemmassa mittakaavassa. Hahmotan muutosta asianajotoimistojen historiikkeja tarkastelemalla. Vaikka Castrén & Snellmanin sekä Dittmar & Indreniuksen (D&I) alkuvaiheet mukailivat pitkälti edellä käsiteltyjen toimistojen kautta muotoutunutta kuvaa, historiikit ilmentävät myös asianajotoiminnan yleistä ammattimaistumista ja siirtymää päätoimisuutta kohti.

Ruotsin ja Suomen vanhimpien yhä toimivien asianajotoimistojen perustamisajankohtien väliset yhtäläisyydet ilmentävät mainiosti liberaalien uudistusten merkitystä asianajotoiminnan jatkuvuudelle. Ruotsissa elinkeinovapaus toteutui vuonna 1864 ja maan vanhin vielä toimiva asianajotoimisto Setterwalls perustettiin seuraavalla vuosikymmenellä (v. 1878).³⁰⁰ Suomen vanhin asianajotoimisto C&S perustettiin Ruotsin tyyliin pian elinkeinovapauden säätämisen jälkeen vuonna 1888. Asianajotoiminnan ohella C&S harjoitti ajan tyyliin asioimisliikettä kiinteistökauppoja sekä rahojen sijoittamista välittämällä. Molemmat perustajat, Kaarlo Castrén ja Frans Emil Snellman, siirtyivätkin pankkimaailmaan vietettyään ensin kymmenen vuotta

---

²⁹⁷ Ks. Wilskman 1894, 310–311.

²⁹⁸ **Taulukossa 8** esiintyvistä asianajajista esimerkiksi Jonas Castrén, Gunnar Hjelt, Johan Keinänen, Gustaf Palmros ja Walter Nordlund vaikuttavat perustaneen asianajotoimiston lähes heti suoritettuaan joko oikeustutkimnon tai molempien oikeuksien kandidaatin tutkinnon tai saatuaan varatuomarin arvon.

²⁹⁹ Ahava 1918, 14–15.

³⁰⁰ Setterwalls 2021.

asianajoalalla. Castrén kuitenkin palasi alalle perustamalla Kaarlo Castrénin asianajotoimiston Castrén & Snellmanin luovutuksen yhteydessä sovitun 10 vuoden kilpailukiellon päätyttyä.³⁰¹

Merkittävän pitkä kilpailukiello kieli siitä harkitusta, pitkäkestoista ja ammattimaisesta suhtautumisesta asianajotoiminnan harjoittamiseen, joka yleistyi Helsingissä viimeistään 1800-luvun lopulla. Juristin perustyyppistä, virkamiehestä, eriytyi juristikunnan sisäisen erikoistumisen myötä asianajajien ammattikunta. Samalla tunnetut asianajotoimistot alkoivat saavuttaa myös itsenäistä, yksittäisestä asianajajasta erillistä arvonantoa.

C&S luovutettiin Allan Serlachiukselle vuonna 1897. Serlachius poikkesi aiemmista omistajista siinä, että pian asianajotoimintaan siirryttyään hänet nimitettiin Aleksanterin yliopiston professoriksi. Ensimmäisen sortokauden myötä Serlachius sai avustajakseen Turun hovioikeuden asessorinvirasta erotetun P. E. Svinhufvudin. Siinä missä lakitieteiden kandidaatti Castrén ja varatuomari Snellman olivat nuoria juristeja, jotka työskentelivät senaatin ylimääräisinä kopisteina toimiston perustaessaan, Serlachius ja Svinhufvud olivat meritoituneita oikeusoppineita.³⁰² Asianajotoiminnan pariin siirtyi nyt kokeneita juristeja, osa omasta tahdosta ja osa pakon sanelemana.³⁰³ Asianajotoiminta ei ollut enää vain virka- tai pankkiuraa edeltävä välivaihe, vaikka siirtymiset olivatkin yleisiä ja ala tunnettiin nuorten juristien koulijana.³⁰⁴

C&S:n historiikin perusteella myös osakkaiden yhtiösopimukset alkoivat osoittaa ammattimaisesta suhtautumisesta asianajotoimintaan. 1900-luvun alussa osakkaat sitoutuivat käyttämään kaiken aikansa liikkeen hyväksi ja pidättäytymään toimiston asioiden hoitamista mahdollisesti haittaavista sivutoimista. Serlachius sai hoitaa professuuriaan vain palkkaamalla omalla kustannuksellaan toimistoapulaisen. Jatkossa toimisto olikin avoinna koko päivän.³⁰⁵ Asianajotoiminta oli osakkaille täysipäiväinen asiantuntija-ammatti. Vastaavia sopimuksia tehtiin varmasti muissakin asianajotoimistoissa, koska 2.5.1895 kaupparekisteristä, toiminimestä ja prokurasta annetun asetuksen myötä yhtiösopimukset tuli laatia kirjallisesti. Yhtiösopimukset kuvaavat myös sitä, ettei asianajotoiminta ollut enää harvojen yksittäisten henkilöjen elinkeino. Siitä oli tullut asianajajien yhdessä harjoittamaa kilpailtua ja kannattavaa liiketoimintaa.

---

³⁰¹ Relas 1988, 9–17.

³⁰² Ibid. 9, 17–19.

³⁰³ Sortovuosina tuomareita ja muita virkamiehiä siirtyi asianajoalalle niin paljon, että T. M. Kivimäki huomioi ilmiön asianajajaliiton perustamista koskevassa kirjoituksessaan. Ks. Kivimäki 1919, 238–239.

³⁰⁴ Asianajoalan sopivuudesta nimenomaan nuorille juristeille, ks. esim. Sadeniemi 1930, 76–77.

³⁰⁵ Relas 1988, 21.

Dittmar & Indreniuksen historiikista käy ilmi varsin samankaltainen perustamisvaihe. Toimiston edeltäjä, Granfelt & Indrenius perustettiin vuonna 1899, kun Föreningsbanken i Finland oli myöntänyt perustamista varten tarvittun lainan. Granfeltin siirryttyä pankkiuralle, Emanuel Indrenius ja John Dittmar yhdistivät toimistonsa Dittmar & Indrenius – Asianajo- ja Inkassotoimistoksi. Palveluihin kuuluivat laajasti erilaiset oikeudenkäynti-, asiointi- ja välitystoimeksiannot. Alkuaikoina merkittävimmät palvelut liittyivät konkurssiasioihin. Myös D&I sai venäläistämistoimien myötä palvelukseensa kokeneen Gustaf Langenskiöldin.³⁰⁶

Vuoteen 1908 mennessä D&I:lla työskenteli kahden osakkaiden lisäksi neljä avustavaa juristia ja toimeksiantoja kertyi vuosikymmenen aikana yli 8 000 kappaletta. Asiakaskuntaan kuului kotimaisia teollisuusyhtiöitä, pankkeja ja ruukkeja. Ulkomaalaisia asiakkaita olivat esimerkiksi yhdysvaltalainen öljy-yhtiö sekä norjalainen metsäteollisuusyhtiö. Menestyvää liiketoimintaa kuvaa myös D&I:n juristien tulospalkkausjärjestelmä. Avustavien juristien lisäksi toimistossa työskenteli lyhytaikaisia harjoittelijoita, konttoristeja ja puhtaaksikirjoittajia.³⁰⁷ Nähdäkseni kaupparekisteristä, toiminimestä ja prokurasta 2.5.1895 annetun asetuksen prokurasäännökset selkeyttivät avustavien juristien palkkaamista.

D&I:n historiikista käy ilmi myös eri paikkakunnilla sijainneiden asianajotoimistojen välinen yhteistyö. Vuonna 1906 D&I:lla oli vakituinen yhteistyökumppanitoimisto Tampereella, Turussa, Mikkelissä, Sortavalassa sekä Vaasassa.³⁰⁸ Kumppanuudet olivat pitkien etäisyyksien, infrastruktuurirajoitteiden ja oikeusproessin jäykkyyden vuoksi välttämättömiä.³⁰⁹ Maaseudun kihlakunnanoikeudet kokoontuivat kahdesti vuodessa, ja usein asianajajan oli odotettava juttunsa käsittelyä pitkään. Toimistojen osakkaat eivät voineet olla kauan poissa toimistostaan. Niinpä valtakunnallisesti toimivan asianajotoimiston oli tehtävä yhteistyötä muiden toimistojen kanssa. Ne, joiden resurssit eivät syystä tai toisesta riittäneet, tyytyivät paikalliseen toimintaan.

Heikki Ritavuoren lakiasiaintoimistossa avustavana asianajajana työskennelleen Sulo Wuolijoen muistelmista käy ilmi, että juuri avustajat lähetettiin usein aikaa vieville maalaiskäräjille osakkaan pysyessä kaupungissa. Niin kävi myös kokeneelle, laittomasti hovioikeuden tuomarinvirasta erotetulle Torsten Boismanille, joka Jonas Castrénin toimistosta paikan saatuaan joutui kiirehtimään lukuisilla maalaiskäräjillä. Useimmille avustajille odottelua sisältäneet matkat

---

³⁰⁶ Kolbe 2009, 16–23, 38–39.

³⁰⁷ Ibid. 39, 42, 52–53.

³⁰⁸ Ibid. 38.

³⁰⁹ Esimerkiksi C&S mainosti valtakunnallisia asiamiesverkostojaan. Ks. Savo-Karjala 7.3.1900 nro 14, 1.

olivat kuitenkin mieleen. Palkka juoksi osakkaan pussista, olipa työ millaista tahansa. Maaseutukäräjien lisäksi Wuolijoen tehtäviin avustajana kuuluivat ainakin maksuositusten rahaksi muuttaminen asiakkaan puolesta, virastoasiointi sekä kiireellisten kirjelmien laatiminen.³¹⁰

Wuolijoki alleviivaa ”konttorineidin” merkitystä asianajotoimiston menestykselle. Konttoristit huolehtivat kassavaroista, välttämättömistä päivittäistehtävistä, postista ja laskujen karhuamisesta. He kirjoittivat myös haastehakemuksia ja muita oikeuksiin meneviä supliikkeja.³¹¹ Suomalaisen naisasianajajien ensivaiheita kartoittaneen Mia Korpiolan mukaan Iiwar Schröderin asianajajakonttorissa 1880-luvulla työskennellyt konttoristi Anna Åkesson oli todellisuudessa Suomen ensimmäinen naisasianajaja. Schröderin ollessa kärjämatkoilla Åkesson otti vastaan ja hoiti asianajotoimeksiantoja paikan päällä toimistossa. Hän ja Signe Fischer ehtivät toimia myös oikeudenkäyntiavustajina ennen vuotta 1897. Tuolloin senaatin oikeusosasto piti voimassa ratkaisun, jolla Åkessonilta evättiin sukupuolensa vuoksi oikeus toimia avustajana.³¹²

Wuolijoen muistelmien perusteella konttoristit jatkoivat oikeudellisten tehtävien hoitamista taikaiskusta huolimatta, vaikka myös avustavien juristien käyttäminen yleistyi entisestään 1900-luvun myötä. Korpiolan mukaan asianajotoimistoille oli edullisempaa palkata naisia tiettyihin tehtäviin, sillä heille maksettiin ajalle ominaiseen tyyliin miehiä selvästi heikompaa palkkaa.³¹³ Heidän ja avustavien juristien yleistyessä asianajotoimistot eivät enää vain ”yhden miehen toimistoja” vaan niihin muodostui hierarkia. Toiminnan laajentaminen helpottui, kun osaavaa työvoimaa löytyi niin konttoristeista kuin määrällisesti kasvavasta nuoresta juristikunnastakin.

Vaikka ainakin asianajotoimistojen osakkaat pysyivät asianajotoimistoissa useita vuosia, vaikiintuminen ja toiminnan jatkuvuus toteutui paljolti asianajotoimistojen kautta. Sitä ilmentää edellä kuvattu asianajotoimistojen sisäisen hierarkian rakentuminen ja se, etteivät omistajanvaihdokset enää 1900-luvulle siirryttäessä helpostikaan aiheuttaneet nimenvaihdoksia tunnetuksi tulleissa asianajotoimistoissa. Hierarkia mahdollisti työtehtävien ja -matkojen tehokkaan kohdentamisen ja antoi asianajajalle mielekkään mahdollisuuden edetä uralla virkamiestyylisiin. Nimekkäällä toimistolla puolestaan riitti vuodesta toiseen toimeksiantoja.

---

³¹⁰ Wuolijoki 1945, 14–21, 34, 60. Wuolijoki ei suorittanut juristitutkintoa, vaikka hän suoritti opintoja myös lakitieteellisessä tiedekunnassa. Hän työskenteli Ritavuoren toimistossa 1910-luvulla.

³¹¹ Wuolijoki 1945, 61.

³¹² Korpiola 2017a, 298–302.

³¹³ Ibid. 2017, 298.

Asianajotoiminnan historian kirjoittanut Heikki Pihlajamäki pitää Helsingin raastuvanoikeuden vuoden 1900 tapausaineistoaan ammattimaisen asianajotoiminnan kannalta käänteen tekevänä. Hänen mukaansa asianajajakunta oli tuolloin vakiintunut Helsinkiin, asiamiesten käyttö oli yleistynyt tuomioistuimissa, asiamiehet työskentelivät asianajotoimistoissa ja hoitivat myös riita-asioita muistuttavia rikosoikeudenkäyntejä. Lisäksi oli siirrytty aikaan, jolloin kaikki asianajotoiminta ei näkynyt yksin tuomioistuinpöytäkirjoista.³¹⁴

Tutkimukseni osoittaa, että asianajotoiminta oli jo pitkään sisältänyt muutakin kuin oikeudenkäyntitehtäviä. Esimerkiksi virastoasioinnissa oli usein hallintomenettelyyn ja -lainkäyttöön liittyvien lakiasioiden hoitamisesta. Asianajotoimistot, joiden ympärille asianajajaprofessio lopulta alkoi muodostua, ovat aina avustaneet esimerkiksi elinkeino-oikeudellisissa hakemusasioissa ja kiinteistövaihdannassa. Ne olivat osa ajanjakson käytännön asianajotoimintaa.³¹⁵ Oikeudellinen asiantuntemus oli eduksi myös niiden kohdalla, koska aikalaisille moderni juridiikka, muotosidonnainen asiointi sekä erilaiset prosessit olivat monimutkaisia. Oikeudellinen asiantuntemus itsessään oli osaksi muotosidonnaisuuden tuntemusta.

Rikosasioita koskevia palveluita ei edelleenkään mainostettu 1900-luvulle siirryttäessä. Vaikka uusi rikoslaki (39/1889) ja muut saman ajanjakson rikoslainsäädännön uudistukset³¹⁶ varmasti edistivätkin asianajajien käyttöä rikosasioissa, suuri yleisö suhtautui edelleen negatiivisesti syytetyn puolustamiseen.³¹⁷ Syy siihen, ettei rikosasioita edelleenkään mainostettu, lienee halussa suojella asianajotoimiston julkisuuskuvaa. Seuraavissa alaluvuissa suoritan tiiviin katsauksen asianajotoimistojen ja päätoimisen asianajotoiminnan valtakunnalliseen tilanteeseen vuonna 1900. Tuomarinvirkaan oikeuttavan tutkinnon hankkineiden asianajajien osalta tarkastelu painottuu pääkaupungin ulkopuolelle. Asianajotoimistojen perustajien taustat kuitenkin monipuolistuivat vuosisadanvaihteeseen mennessä. Uusien toimijoiden osalta käsitellään koko Suomea.

4.3 Suomen ympäri levittäytyvät asianajotoimistot (v. 1900)

1800-luvun viimeisinä vuosikymmeninä pääkaupungin ulkopuolella oli tapahtunut selvää kehitystä. Suuntaa-antavan toiminimikalenterin ammattiluettelossa esiintyy 46 asianajotoimistoa

---

³¹⁴ Pihlajamäki 2009, 104–109, 128. Rikosoikeudenkäyntiä uudistivat samoihin aikoihin vuoden 1889 rikoslaki ja rangaistusten täytäntöönpanoasetus.

³¹⁵ Myös asianajajaoikeuden pioneeri Matti Ylöstalo vaikuttaa ajatelleen samoin. Ks. Ylöstalo 1988, 35.

³¹⁶ Wrede 1934, 62. Asetus 7.9.1901 toi vastaajalle oikeuden käyttää asiamiestä myös vähäisemmissä rikoksissa.

³¹⁷ Rikosasioihin keskittyneitä asianajajia kuitenkin oli, esimerkiksi Jonas Castrén. Ks. Vares 2009, 144–145.

(ks. **T10**).³¹⁸ Ainakin Helsingin ja hovioikeuskaupunkien osalta määrät ovat kuitenkin alakanttiin. Helsinkiläistoimistojen määrää olen käsitellyt edellä. Hovioikeuskaupunkien paikallisleh-
tien yksittäisissä numeroissa puolestaan esiintyy samoihin aikoihin Viipurin osalta neljä sekä Turun ja Vaasan osalta kaksi sellaista asianajotoimistoa, jota ei löydy osoitekalenterista.³¹⁹

T10. Toiminimikalenterin asianajotoimistot paikkakunnittain v. 1900³²⁰

Kaupunki	Toimistojen määrä
Helsinki	17
Tampere	5
Oulu	4
Viipuri	3
Jyväskylä	2
Lappeenranta	
Turku	
Hanko, Hämeenlinna, Kaskinen, Kotka, Kristiinankaupunki, Kuopio, Lahti (kauppala), Pori, Uusikaarlepyy, Uusi- kaupunki, Vaasa	1

Elinkeinovapauden jälkeen hovioikeuskaupungit kehittyivät Helsingin tyyliin, ja 1890-luvulla niissä oli joitakin asianajotoimistoja.³²¹ Kun kaupungeissa alkoi olla osaavaa asianajajakuntaa, 23.11.1898 annetussa keisarillisessa asetuksessa oikeudenkäyntiasiamiehenä toimimisen edellytykseksi ylemmissä tuomioistuimissa asetettiin tuomarinviran toimittamiseen oikeuttavan lainopillisen tutkinnon suorittaminen.³²² Uudistus vaikuttaisi lisänsäen hovioikeuskaupunkien houkuttelevuutta tuomarintutkinnollisten silmissä, ja vuonna 1900 niissä kaikissa vaikuttaa olleen päätoimisten asianajajien asianajotoimistoja (ks. **T11**).

³¹⁸ W&G 1900, xxxi–xxxiii. Asioimisliikkeille ja asioimistoimistoille oli omat otsikkonsa. Kalenterissa on myös osoite- ja toiminimiluettelo (iii–xxvii), josta käy ilmi asianajotoimiston nimeä tarkemmat tiedot. Samaisesta luettelosta käy ilmi myös toimiston mainoksen sivunumero, mikäli sellainen löytyy.

³¹⁹ Viipurin Sanomat 13.1.1900 no 11, 1–4 esiintyy seuraavat asianajotoimistot: Lindberg & Rosenqvist, Cajander & Hellström, Rautian & Frisk sekä T. Kurikka. Turun Lehti 3.2.1900 nro 14, 1 esiintyy sekä varatuomari Georg Segerstrålenin lakiasiaintoimisto että köyhäinasianajajaksi ilmoittautunut varatuomari Alfred Meurman. Pohjalainen 12.1.1900 nro 6, 1. ilmoittavat Th. af Reethin ja A. V. Heikkilän toimistot.

³²⁰ W&G 1900, iii–xxxiii.

³²¹ Esimerkiksi Viipurissa asianajajaksi ryhtyneestä Hjalmar Magnus Hellströmistä. Ks. Raevuori 1968, 31.

³²² Tulenheimo – Heimonkoski 1914, 261. Ks. myös Castrén 1934, 140–141, jonka mukaan osaava asianajajakunta piti sisällään niin ammattiasianajajia kuin asianajoja harjoittavia virkamiehiäkin.

T11. Hovioikeuskaupunkien tuomarintutkinnolliset asianajajat v. 1900 kalenterissa³²³

Asianajaja	Paikkakunta	Ilmoitetut tittelit	Matriikkelitiedot
Holmström, Alfred	Turku	Varatuomari	Kamt 1894, Asianajaja
Mikkola, Antti	Turku	Lakit. Kand	Asianajaja
Suuronen, J. F.	Vaasa	Asianajaja	Oikt, VT
Falck, G. E. ja Rosberg, A. W.	Viipuri	Varatuomari(t)	
Rothe, Wilhelm	Viipuri	Varatuomari	Asianajaja
Wiik, Fritz	Viipuri	Varatuomari	Asianajaja ja liikejuristi

Hovioikeuskaupunkien asianajotoimistot tarjosivat tuttuun tyyliin oikeudenkäynti-, perintä-, virasto- ja pankkiasiointi- sekä liikevälityspalveluita. Alfred Holmströmin ilmoituksessa mainostetaan edullisia vuosisopimuksia, mikä viittaa jatkuvaan palveluntarjontaan tietyille asiakkaille.³²⁴ Maininta vahvistaa edellä tehtyjä huomioita jatkuvien asiakassuhteiden kytköksestä jatkuvaan asianajotoimintaan. Liike-elämän aktivoituminen johti sellaisten asiakassuhteiden syntymiseen hovioikeuskaupungeissa viimeistään 1800-luvun lopulla.

Vuoden 1894 virkatutkintoasetus teki lopullisen eron oikeus- ja hallintovirkojen välille. Yksinomaaisesti kaikkiin oikeuslaitoksen virkoihin pätevä oikoustutkinto painotti siviili-, rikos- ja prosessioikeuden tietämystä. Ylempi hallintotutkinto taas pätevoitti virkoihin hallinnollisissa virastoissa. Opinnoissa painotettiin kansantaloustiedettä, talousoikeutta ja muita hallinto-oikeuden alaan luettuja opintoja. Alempi hallintotutkinto vastasi aiempaa kameraalitutkintoa.³²⁵

Taulukko 12 kuvaa ylioikeuskaupunkien ulkopuolelle asianajotoimiston perustaneita ja viimeistään vuonna 1900 tuomarin viran toimittamiseen vaaditun tutkinnon suorittaneita asianajajia.

Pää- ja hovioikeuskaupunkien ulkopuolella asianajotoimistojen sijaintipaikkakuntina korostuvat Tampere ja Oulu. Tampere oli Suomen kolmanneksi väkirikkein ja Oulu pohjoisen suurkaupunki.³²⁶ Vilkaissa vaihdantakaupungeissa riitti asianajotehtäviä. Läänikeskuksena

³²³ W&G 1900, iii–xxxiii. Taulukossa huomioitiin mainokset, ks. 1, 88, 116, 208, 512. Ylioppilasmatrikelikenttään kerättiin olennaiset tiedot vuoteen 1900 mennessä. Kalenterista ilmi käyviä tietoja ei toistettu. Taulukon henkilöiden ylioppilasmatrikelitietojen osalta ks. tämän tutkimuksen Lähteet – Ylioppilasmatrikelitiedot.

³²⁴ W&G 1900, 1.

³²⁵ Klinge 1989, 345–346 sekä Tarvainen 1991, 27–28. Oikoustutkintoon liitettiin myös käytännöllinen harjoittelu. Opintoihin ilmoittautuvan tuli osoittaa seuranneensa alituomaria maalaiskäräjillä vähintään lukuvuoden ajan.

³²⁶ Kallentautio 1985, 14. Tampereen kauppiaiden määrä kasvoi nopeasti elinkeinovapauden myötä. Ks. Rasila 1984, 333–334. Oulussa vienti otti samanaikaisesti harppauksia. Ks. Hautala 1976, 93.

Oulussa oli myös virastoasiointimahdollisuuksia. Mikkeli olikin huomionarvoisesti ainoa läänin pääkaupunki, jossa ei kalenteritietojen perusteella ollut asianajotoimistoa vuonna 1900.³²⁷

T12. Muiden kaupunkien tuomarintutkinnolliset asianajajat v. 1900 kalenterissa³²⁸

Asianajaja	Paikkakunta	Ilmoitetut titelit	Matrikkelitiedot
Rydman, Arthur	Hanko	Varatuomari, Asianajaja	Kaupunginvouti / -viskaali
Olsoni, Ilion	Jyväskylä	Varatuomari	Vaasan läänin kutsuntapiirin sihteeri
Lilius, Theodor	Jyväskylä	Varatuomari, Kruununnimismies, Asianajaja	Kamt 1888
AfReeth, Theodor	Kaskinen	Pormestari	Kamt 1891, Tuomt 1894, VT 1897, Pormestari 1900-
Nordgrén, Gösta	Kotka	Varatuomari	Kamt ja Oikt 1892, VT 1899, kaupunginvirkamies
Guseff, Leodor (Heliódorus)	Kuopio	Varatuomari	
Nordenstreng, Arvid	Lahden kauppala	Varatuomari	Asianajaja Lahdessa 1897-1902
Hallonblad, [L.] J.	Lappeenranta		Oikt 1893, HA
Poropudas, Vihtori	Oulu	Asianajaja	Oikt 1894, VT 1897, Lääninvankilan kirjanpitäjä 1899-, Asianajaja
Seppänen, Antti	Oulu		Oikt 1892, VT 1896, virkaa toimittava tuomari ja asianajaja Oulussa
Stolt, Frans L.	Pori		Oikt 1887, VT 1890, Asianajaja Porissa ja Helsingissä
Estlander, Hans	Kristiinankaupunki	Varatuomari	Pankkimies
Brander, Paavo	Tampere	Varatuomari, Kaupunginvouti, Asianajaja	Kaupunginvouti 1897-
Gummerus, Johannes ja Björkstén, Walter	Tampere	Varatuomari(t)	Gummerus: YHt 1895, Asianajaja Björkstén: YHt 1896, Asianajaja
Palander, Verner	Tampere	Varatuomari, Asianajaja	Kaupunginviskaali 1888-
Åkesson, Axel	Tampere	Asianajaja, Nimituomari, Juriskand.	MOK 1890, Ylimääräinen oikeusneuvosmies
Oldenburg, Isidor	Uusikaupunki	Asianajaja	Oikt 1894, HA, Kaupunginviskaali 1898-

Päätoiminen asianajotoiminta ei ollut itsestäänselvyys muualla. Kolmannes taulukon asianajajista harjoitti asianajotoimintaa joko kruununnimismiehen, kaupunginvoudin tai -viskaalin tehtävän ohella.³²⁹ Määrä on mittava ja ilmiö itsessään mielenkiintoinen, sillä ainoastaan yhdellä kyseisistä asianajajista oli nimismiehen ja voudin tehtäville tyypillisenä pohjakoulutuksena

³²⁷ Uusi virastoasiointiin keskittynyt asianajotoimisto perustettiin v. 1904. Ks. Keski-Savo 26.4.1904 nro 46, 1.

³²⁸ W&G 1900, iii–xxxiii. Taulukossa huomioitiin mainokset, ks. 88, 92, 96, 128, 172, 208, 248, 328, 388. Ylioppilasmatrikkelikenttään kerättiin olennaiset tiedot vuoteen 1900 mennessä. Kalenteritietoja ei toistettu. Taulukon henkilöiden ylioppilasmatrikkelitietojen osalta ks. tämän tutkimuksen Lähteet: YOM 1853–1899.

³²⁹ Tähän ryhmään kuului myös L. J. Hallonblad, vaikkei se käy ilmi matrikkelitiedoista. Nimismies Hallonbladin vastuulla olevista kolmoismurhaa koskevista poliisitutkinnoista ks. Uusi Suometar 17.10.1900 nro 260, 4.

pidetty kameraalitutkinto.³³⁰ Kameraalitutkinto oli jäämässä sivuosaan ja oikeustutkinnon suorittaneet ottivat vahvemmin haltuunsa juristitehtävinä myöhemmin tunnettuja positioita.³³¹

Kruununnimismiehet työskentelivät lääninhallituksen alaisuudessa poliisiviranomaisena sekä kihlakuntien yleisinä syyttäjinä. Kaupunginviskaali oli kaupunginvirkamies, joka valvoi oikeutta ja toimi syyttäjänä. Kaupunginvouti puolestaan edusti kaupungin ulosottoviranomaista.³³² Virkatehtävät voitiin yhdistää oikeudellisen perinnän harjoittamiseen vaivatta, kun asianosainen edustaminen ei ollut vastoin virkavelvollisuutta.³³³ Mikäli esimerkiksi nimismies oli virkansa puolesta käräjillä, hän saattoi hoitaa ohessa myös riitajuttuja.³³⁴ Viroissa työskennelleet pitivätkin perintäliikettä harjoittavia asianajotoimistoja. Nimismiesten ja kaupunginviskaalien osalta sivutoimista asianajotoimintaa onkin havaittu jo 1600-luvulta lähtien.³³⁵

Ulosottolaki 3.12.1895 sisälsi nimenomaisen säännöksen kruununvoudin ulosottotehtävän siirtämisestä nimismiehelle, joskin käytäntö vakiintui jo aiemmin. Lisäksi ulosotonhaltija saattoi määrätä nimismiehen toimimaan ulosottomiehenä määrätyllä alueella tai määrättyissä asioissa. Ulosottolain myötä toimintatavasta tuli pääsääntö.³³⁶ Ulosotosta vastuussa olleille nimismiehille vaikuttaa sopineen myös siihen johtavan tuomioistuinprosessin hoitaminen.

Kaiken kaikkiaan kahdella kolmasosalla taulukon asianajajista oli päävirka, jonka sivussa harjoitettiin asianajotoimintaa. Kaskisen pormestari Theodor Af Reeth perusti sivutoimisen asianajotoimiston pikkukaupunkiin. Gösta Nordgrénin Kotkassa sijainnutta asianajotoimistoa pidettiin viran ohella. Kutsuntapiirin sihteerin Ilion Olsonin jyvaskyläläinen lakiasiaintoimisto tuli tiensä päähän Olsonin muutettua seuraavana vuonna kihlakunnan henkikirjoittajan viran perässä.³³⁷ Myös oululainen asianajaja Vihtori Poropudas tuurasi vielä vuonna 1900 paljon Kemin tuomiokunnan tuomaria.³³⁸ Lahden kauppalassa Arvid Nordenstreng piti asianajotoimistoaan lääninagronomin tehtävien sekä kihlakunnanoikeuden viran ohessa.³³⁹

---

³³⁰ Tarvainen 1991, 27–28 ja Klinge 1989, 344.

³³¹ Vuosisadan vaihteessa nimismiehet olivat vielä usein käytännön tietä edenneitä viranhaltijoita ilman juridista koulutusta. Ks. Pajuoja – Ervasti 1994, 19.

³³² Hallintohistorian sanakirja 2022a–c.

³³³ OK 15 luvun 2 §:n sisällön osalta kyseisenä ajanjaksona, ks. Tulenheimo – Heinonkoski 1914, 261.

³³⁴ Samanlaiseen päätelmään on päädytty myös aiemmassa tutkimuksessa. Ks. Korpiola 2021a, 36.

³³⁵ Toiminnan yleisyys ilmenee myös Pälkäneen kihlakunnanoikeuden aineistosta. Ks. Pihlajamäki 2009, 109–112

³³⁶ Oksanen 1946, 2–3.

³³⁷ Ks. YOM 1853–1899: Olsoni, I.

³³⁸ Ks. esim. Kaiku 28.12.1900 nro 154, 2 ja Kaiku 30.8.1901 nro 100, 2. Poropudakseen palataan jäljempänä.

³³⁹ Ks. Keski-Suomi 8.2.1900 nro 16, 1 lääninagronomin tehtävien osalta. Kihlakunnanoikeuden viran puolesta tehdyn ilmoituksen osalta ks. Finland Allmänna Tidning 9.4.1900 nro 83, 2.

Hovioikeuskaupunkien ulkopuolella havaitsin muutaman päätoimisuutta lähellä olevan asianajajan. Lakiasioiden ajamisesta ahkerasti ilmoitellut oululainen asianajaja Antti Seppänen vaikuttaisi hoitaneen tuomarin viransijaisuuksia asianajotoiminnan ohessa.³⁴⁰ Samanlaisen ratkaisuun päätyi mainostamisen perusteella myös asianajaja ja ylimääräinen oikeusneuvosmies Axel Åkesson, joka perusti Tampereen Asianajotoimiston yhdessä Berndt Procopén kanssa pian vuoden 1900 kalenterin julkaisemisen jälkeen.³⁴¹

Kristiinankaupungissa vaikuttanut Hans Estlander oli lähes päätoiminen asianajaja. Hän mainosti toimintaansa ahkerasti, piti toimistonsa ovet avoinna kello 10–14 ja hoiti ajanjaksolle tyyppilliseen tapaan konkurssiasioita sekä kiinteistönvälitystoimeksiantoja.³⁴² Estlander toimi myös Pohjoismaisen osakepankin sivukonttorin johtajana.³⁴³ Ahavan muistelmien perusteella toiminta oli yleistä aikana ennen asianajajaliiton perustamista. Ahava toteaa, että asianajotoimisto saattoi tuottaa pörssi- ja kiinteistökeinottelevälle omistajalleen sievoiset voitot.³⁴⁴

Kuopiossa, Porissa sekä Tampereella oli vuonna 1900 päätoimisten asianajajien toimistoja. Leodor Guseff on havaittu ammattiasianajajaksi jo aiemmassa tutkimuksessa. Myös Ukko Andersin harjoitti hänen ohellaan ammattimaista asianajoa Kuopiossa.³⁴⁵ Guseffin kahdeksan vuotias toimisto tarjosi palveluitaan helsinkiläistoimistojen tyyliin kaikkialla Suomessa.³⁴⁶ Myös Frans L. Stolt mainosti aktiivisesti ja valtakunnallisesti porilaisen toimistonsa palveluita.³⁴⁷ Todennäköisesti myös Gummerus & Björksténin asianajajat olivat päätoimisia.³⁴⁸

Näin ollen pää- ja hovioikeuskaupunkien ulkopuolella vain kolmannes asianajajista harjoitti päätoimista tai lähes päätoimista asianajotoimintaa vuonna 1900. Päätoimisuuden lähelle päästiin lähinnä Tampereella, Kuopiossa, Porissa sekä Oulussa eli väkirikkaissa ja vaihdannan

---

³⁴⁰ Asianajotoimintaa koskevien mainosten osalta ks. esim. Kokkola 3.1.1900 nro 1, 1. Asiamiehenä toimimisesta ks. esim. Perä-Pohjalainen 9.1.1900 nro 3, 3. Virkamääräyksestä ks. esim. Päivälehti 3.3.1900 nro 52, 2.

³⁴¹ Ks. Tammerfors Nyheter 5.1.1900 nro 2, 1. Lehdessä on myös Ossian Procopén asianajotoimiston mainos.

³⁴² Ks. Kristinestads Tidning 3.1.1900 nro 1, 1 ja Kristinestads Tidning 24.1.1900 nro 7, 4. Kiinteistönvälityksen ja konkurssiasioiden osalta ks. talon myymistä koskeva ilmoitus. Suupohjan Kaiku 22.2.1900 nro 22, 1.

³⁴³ Ks. esim. Suomalainen Wirallinen Lehti 29.1.1900 nro 23, 4

³⁴⁴ Ahava 1918, 14–15.

³⁴⁵ Ks. Vasara-Aaltonen 2019. Myös blogin kuvituksessa esiintyvä Axel Argillander saattoi olla ammattiasianajaja.

³⁴⁶ Ks. W&G 1900, 328. Mainoksessaan Guseff ilmoittaa toimittavansa asianajoa kaikkialla Suomessa.

³⁴⁷ Stolt mainosti aktiivisesti Nya Pressen, Aftonposten, Björneborgs Tidning sekä Hufvudstadsbladet -lehdissä. Myös aukioloajat (klo 10–13 ja 16–18) olivat pitkät, ks. Björneborgs Tidning 27.1.1900 nro 11, 1.

³⁴⁸ Gummerus toimi usein asiamiehenä (ks. Aamulehti 17.3.1901 nro 65, 2) ja pesänhoitajana konkurssissa (ks. Tampereen Uutiset 6.12.1901 nro 236, 4). Björkstén harjoitti kiinteistönvälitystä (ks. Tampereen Uutiset 30.8.1901 nro 166, 2) ja toimi pesänhoitajana (ks. Tampereen Uutiset 18.3.1902 nro 53, 3).

kannalta merkittävässä suurkaupungeissa. Pienemmissä kaupungeissa asianajotoimintaa harjoitettiin lähinnä silloin, kun sen harjoittaminen sopi pääviran oheen.

Tuomarintutkinnollisten toimistoissa palvelut säilyivät entisellään. Huomiotta jääneessä Helsingissä patenttitoimistopalvelut ja krediittiselvityspalvelut tosin mainittiin oheispalveluina.³⁴⁹ Aiemmin patenttiasiat olivat pitkälti olleet insinöörien käsissä. Lainsäädännön modernisoinnin myötä ruotsalaiset patenttitoimistot käyttivät myös asianajajia asiamiehinään hakemusasioissa. Maiden patentti-instituutioiden yhtäläisyyksien vuoksi teknistä osaamista ei vaadittu. 1800-luvun lopulla patenttipalveluita tarjosivat ainakin Granström & Timgren asianajotoimiston juristit, joista Timgren oli alan keskeisiä toimijoita, Rudolf Elving sekä John Svaljung.³⁵⁰

Huomionarvoista on se, että kalenterin 46 toimistosta kymmenen eli yli 20 prosenttia oli tuomarintutkinnottomien henkilöiden pitämiä. Tuomarintutkinnollisten asianajotoimistot kilpailivat nyt myös tuomarintutkinnottomien asianajotoimistojen kanssa. Kalenteritietojen perusteella ne aloittivat toimintansa 1880-luvun lopulta alkaen. Tarkastelen seuraavaksi tulokkaiden asianajotoimintaa, ensin Helsingin ulkopuolella ja sitten Helsingissä.³⁵¹

4.4 *Asianajotoimistojen perustajien taustat monipuolistuvat (v. 1900)*

Taulukko 13 ilmentää asianajotoimistojen perustajien monipuolistuneita taustoja. Sekä hallintotutkinnon suorittaneet että ylioppilaat ja muut tutkinnottomat olivat ryhtyneet perustamaan oikeudellista palvelua tarjoavia toimistoja. Hovioikeuskaupungeissa heitä ei tavattu, mutta pääkaupungissa sekä muissa kaupungeissa heidän palveluilleen vaikuttaisi olleen kysyntää.

Pietari Jaakko Helsingiuksen sekä Verner Ossian Juveliuksen oululaiset asianajotoimistot harjoittivat asianajotoimintaa tavalliseen tyyliin. Molemmat miehet ilmoittautuivat asianajajiksi eivätkä muista poiketen maininneet muita toimialoja. Pian kalenterin julkaisemisen jälkeen he perustivat toimiston yhdessä edellä mainitun Vihtori Poropudaksen kanssa. Uuden, kaikkia asianajotehtäviä vastaanottaneen toimiston nimeksi tuli lakiasiaintoyisto Helsingius & Poropudas. Helsingius jatkoi samalla rahatoimikamreerin ja Juvelius vankilanjohtajan tointa.³⁵² Toimisto kuvaa hyvin sitä, että vielä 1900-luvun alkaessa yhteistyö ylitti tutkintorajat.

---

³⁴⁹ W&G 1900, xxxi, xliii, li. Ks. myös Adress- och yrkeskalender för Helsingfors jämte förorter 1899, Afd. 4, 133–134.

³⁵⁰ Ks. La Mela 2017, 10, 13–17, 19–20. Ulkomailta patenttia hakevan tuli nimetä edustaja ja toimittaa valtakirja.

³⁵¹ Käytetty aineisto on rajallinen eikä tutkimuksen laajuus mahdollista kattavampaa tarkastelua. Tuomarintutkinnottomien asianajajien asianajotoimistojen tarkastelemisessa riittää sijaa jatkotutkimukselle.

³⁵² Kaiku 24.8.1900 nro 101, 1.

T13. Tuomarintutkinottomien asianajotoimistot v. 1900 kalenterissa³⁵³

Toimiston nimitiedot	Paikkakunta	Ilmoitetut päätiedot	Ylioppilasmatrikkeli	Muut toimialat
Aksel Alanderin Asianajotoimisto	Helsinki	Varatuomari. Lainain ja kauppojen sekä kiinteistöjen myynnin välittäminen.	Kamt, Asianajaja Helsingissä	Asioimistoimisto, Arvopaperinmyyntijä, Kiinteistönvälitystoimisto, Lainanvälitysliike, Patenttitoimisto, Rahainperimisliike
Ekström & Granit Metsätoimisto	Helsinki	Omist.: Metsäkanslisti <i>J. E. Ekström</i> ja Metsänarvaaja <i>A. W. Granit</i> . Metsäasioita (lainoillisia ja teknisiä) ja metsätoimituksia. <i>Erikois.</i> : Toimia Metsähallituksessa.	Molemmilla Mht	Asioimistoimisto Metsätoimisto
Suomen Krediittiselvitystoimisto (Schildt, Wilh.)	Helsinki	Asianajaja. <i>Erikois.</i> : Krediittiselvitystoimisto.	Jur. yo	Krediittiselvitystoimisto
Weckman & Stenberg	Helsinki	Omist.: Senaatin ylim. Kopisti Elis Alfr. Stenberg. Asianajaja. <i>Erikois.</i> : Rahainperiminen.	Stenberg: YHt	Rahainperimisliike
Lääninregistraattori Verner Breitholtz	Hämeenlinna	Rahain periminen. Lainavälitystä y.m.	Kamt	Lainanvälitysliike, Rahainperimisliike
Senaatin ylimääräinen kopisti, kaupunginkamreeri Auk. J. E. Gestrin	Lappeenranta	Asianajotoimisto ja rahainperimisliike.	AHt, Asianajaja Lappeenrannassa	Henkivakuutuslaitos, Rahainperimisliike, Tapaturmavakuutuslaitos
P. J. Helsingius	Oulu	Asianajaja.	HK-yo, kaupunginkamreeri	
V. O. Juvelius	Oulu	Asianajaja.	Kamt, YHt, Asianajaja	
Tampereen Uusi Asioimistoimisto (A. Levin)	Tampere	Asioimistoimisto. <i>Erikois.</i> : Välittää kiinteistön kauppooja. Hoitaja: John Levin. [...] Välittää <i>maatilojen ja kaupunkitalojen</i> ostoa ja myyntiä: myytävänä yli 200 maatilaa.	Ei löydy / tutkinnoton	Asioimisliike
Asianajotoimisto E. O. Söderström	Uusikaarlepyy	Kruununnimismies, Asianajokonttori.	Ei löydy / nimismies	Rahainperimisliike

Uusikaarlepyyssä asianajotoimistoa pitänyt nimismies E. O. Söderström toimitti lakiasioita lähialueen raastuvanoikeuksissa ja kihlakunnanoikeuksissa. Lisäksi toimintaan kuului perintä-, kiinteistönvälitys- sekä arvopaperin myyntiä koskevat toimeksiannot.³⁵⁴ Myös August Johan Edvard Gestrin, joka toimi senaatin ylimääräisenä kopistina ja kaupunginkamreerina, ennätti

³⁵³ W&G 1900, 76, 96, 240, 252, 276, 482, iii–lxvii. Taulukossa on huomioitu mahdolliset mainokset. Ylioppilasmatrikkelikenttään kerättiin olennaiset tiedot vuoteen 1900 mennessä. Kalenteritietoja ei toistettu. Taulukon henkilöiden ylioppilasmatrikkelitietojen osalta ks. tämän tutkimuksen Lähteet: YOM 1853–1899.

³⁵⁴ W&G 1900, 482.

pyörittää varsin tavallista asianajotoimistoa Lappeenrannassa. Ylemmän kameraalitutkinnon suorittanut Gestrin tosin toimi myös kolmen eri vakuutusyhtiön asiamiehenä.³⁵⁵

Läänikeskus Hämeenlinnassa toiminut lääninregistraattori Verner Breitholtz keskittyi erityisesti asiointiin niin virastoissa, pankeissa kuin kassoissakin. Palveluihin kuuluivat velkomiseen liittyvät toimeksiannot, lainhuudatus- ja kiinnitysasiat, lainanvälitys sekä erilaisten asiakirjojen, kuten velkakirjojen, sopimusten, aviohtokirjojen sekä valvontakirjojen, laatiminen.³⁵⁶ Toimintaa oli luonnollista harjoittaa pääviran ohessa, koska Breitholtzin virkaan kuului vastaan ottaa lääninhallitukseen saapuvia asiakirjoja ja luovuttaa lähtevät asiakirjat kohdehenkilöille. Tehtävät olivat muutenkin lähellä kameraalitutkinnon suorittaneen kirjaajan koulutusta.

Helsingin ulkopuolisista toimistoista Tampereen Uusi Asioimistoimisto poikkeaa muista. Sen toiminnan keskiössä oli maatalojen, kaupungintalojen ja muiden kiinteistöjen välittäminen. Levinin toimisto olikin ajanjaksolle tyypillinen välitykseen keskittyvä asioimistoimisto. Toimialojen sekoittuneisuuden takia niissä hoidettiin asianajotehtäviä ja asianajotoimistoissa puolestaan välitystoimeksiantoja. Levinille oli luonnollista ilmoittaa myös asianajotoimiala.³⁵⁷

Lyhyen tarkastelun perusteella Helsingin ulkopuolisista kuudesta tuomarintutkinnottomien asianajajien toimistoista neljä ensimmäistä harjoitti toimintaa samaan tyyliin kuin tuomarintutkinnolliset asianajajat. Gestrin tosin poikkesi hieman hoitamalla vakuutusyhtiön asiamiehen tehtäviä. Tamperetta ja Oulua lukuun ottamatta toimistoja pidettiin kooltaan maltillisemmissä kaupungeissa. Kun sekä palvelujen kysyntä että kilpailu oli vähäisempää, asianajoa harjoitettiin kätevästi viran ohessa ja paikallisempaan tyyliin.³⁵⁸ Toimistoa piti usein hallintotutkinnon suorittanut henkilö. Breitholtzin asianajotoimisto on kuvaava, koska palvelut liittyivät läheisesti Breitholtzin kirjaajan virkaan. Levinin toimisto puolestaan kuvaa toimialojen sekoittuneisuutta.

Helsinkiin sen sijaan perustettiin tuomarintutkinnottomien henkilöiden toimesta usein erikoistuneita toimistoja. Vilhelm Schildtiä on kuitenkin vaikea lukea tähän ryhmään. Suomen Krediittiselvitystoimiston perustanut Schildt oli lainopillisen tiedekunnan ylioppilas, joka ilmoitti toimivansa asianajajana. Toimiston nimen ja erikoisalan perusteella asianajotoiminta oli

---

³⁵⁵ W&G 1900, 240.

³⁵⁶ Tampereen Sanomat 27.2.1897 nro 32, 1.

³⁵⁷ Asioimis- ja juridisten palvelujen sekoittumisesta ks. Frans Hannilaa koskeva blogikirjoitus (Korpiola 2018).

³⁵⁸ Sijoittumista pikkukaupunkeihin voi selittää sekin, että vuonna 1897 annetussa, toteutumatta jääneessä keisarillisessa esityksessä tavoiteltiin asianajajaliittoa, jonka jäsenillä olisi ollut yksinoikeus toimia asiamiehinä senaatin oikeusosaston ja hovioikeuksien lisäksi myös tärkeimmissä raastuvanoikeuksissa. Ks. Pihlajamäki 2009, 137.

kuitenkin sivutoimista. Myös erikoistuminen kohdistui oikeudenalan sijaan luottotietojen selvittämiseen. Kyseinen palvelu poiki mahdollisesti velkomistoimeksiantoja.

Metsätoimisto Ekström & Granit sen sijaan yhdisteli metsätoimituksien ja muiden metsäasioiden hoitamisessa lainopillista sekä teknistä osaamista. Sitä voi perustellusti pitää erikoistuneena asioimis- ja asianajotoimistona. Omistajilla oli metsänhoitajatutkinto ja he toimivat metsähallituksen viroissa. Perustamisilmoituksen (ks. **K5**) mukaan tarkoituksena oli tarjota yleisölle kaikkea metsänhoitoon kuuluvaa, kuten mittauksia, metsänjakoja, metsä- ja hirsiarviointeja sekä piirustuksia ja kustannusehdotuksia metsäteknologiaa varten. Lisäksi toimisto tarjosi oikeudellista näkemystä metsäasioihin ja suoritti metsään liittyviä juridisia tehtäviä tuomioistuimissa ja viranomaisissa. Osaltaan toiminta oli erikoistunutta asianajotoimintaa.

K5. Asianajopalveluita tarjonneen metsätoimiston perustamisilmoitus³⁵⁹

Härmed få vi värdsamt underätta att, på grund af det stora intresse den privata skogshushållningen på senare tider ådragit sig, vi denna dag under firma

Ekström & Granit, SKOGSBYRÅ,

i Helsingfors, Wladimirgatan 17, Tel. 24 94,

öppnat ett kontor i afsikt att tillhandagå den ärade allmänheten i allt hvad till en praktisk skogshushållning hörer.

Skogsbyrån värkställer nymätningar och skogsindelningar, skogsvärdering för, afsalu, timmertaxering, virkesutstämpling, skogskulturer; anskaffar skogsfrö m. m.

Skogsbyrån uppgör ritningar och kostnadsförslag för skogsteknologiska ändamål.

Skogsbyrån ombesörjer judiciella syner och utför till branchen hörande juridiska uppdrag vid landets samtliga domstolar och ämbetsverk

Skogsbyrån meddelar råd och upplysningar i hithörande frågor med största noggrannhet och skyndsamhet.

Anförtrodda uppdrag utföras af fackmän och till moderata pris.

Kontoret öppet 8–10½ f. m. och 4–6 e. m. Tel. 24 94.

Helsingfors den 15 November 1897.

Högaktningsfullt

J. E. Ekström.
Kansliet i Forststyrelsen.

A. W. Granit.
Skogstaxator.

Ekström ja Granit eivät olleet lainopillisen tiedekunnan kasvatteja, mutta heillä oli silti oman alansa oikeudellista asiantuntemusta. Kaksikko opiskeli Evon metsäopistossa, joka valmisti virkamiehiä metsähallinnon palvelukseen. Opetukseen kuului paljon teoriaa ja siten virassa tarvittua lakioppia.³⁶⁰ Lakioppi piti sisällään seuraavat osiot: Maa- ja rakennuskaaret, Kiinteistöjen maaluonnot, oikeudet ja velvollisuudet, Metsiä, metsästystä ja kalastusta koskevat säädökset, Suomen mittajärjestelmä sekä Kansantalous ja metsätilastot.³⁶¹ Virkamieskaksikko hallitsi oikeudellisia asioita Metsähallituksessa koskevan asioinnin ja kykeni aineellisen oikeuden

³⁵⁹ Vårt Land 19.11.1897 nro 1, 6.

³⁶⁰ Evon metsäopistosta tarkemmin, ks. Halonen 2010, 64–67. Opiston pääsyvaatimukseen kuului ylioppilastutkinto sekä tiettyjen siviilivirkamiehille tarkoitettujen oppiainekurssien suorittaminen.

³⁶¹ Tasanen 2004, 287.

osaamisensa puolesta myös prosessaamaan metsäoikeudellisissa asioissa. Aikakautensa mittareilla heillä oli verrattain paljon erikoisalansa juridista osaamista. Vaikka asiakaskunta varmasti poikkesi tavallisesta, toimisto menestyi ilmeisen hyvin ja jatkoi toimintaa vielä vuonna 1925.³⁶²

Asianajotoimisto Weckman & Stenberg puolestaan keskittyi perintään ja velkomisasioihin.³⁶³ Toimiston omistaneella Elis Alfred Stenbergillä oli ylempi hallintotutkinto. Hän on ainoa osoitetkirjassa mainituissa neljässä tuomarintutkinnottomien asianajajien perustamissa asianajotoimistoissa työskennellyt, joka esiintyy Heikki Pihlajamäen Helsingin raastuvanoikeutta koskevassa tapausaineistossa vuonna 1900. Stenberg siis käräjäi tavalliseen tyyliin.³⁶⁴

Ammattimaisen asianajotoiminnan kannalta mielenkiintoisin **taulukossa 13** esiintyvistä helsinkiläistoimistoista on Aksel Alanderin Asianajotoimisto. Se poikkesi toiminnan mittakaavan puolesta selvästi muista tuomarintutkinnottomien asianajajien toimistoista. Vaikka Alander ilmoitetaan ammattikalenterissa varatuomariksi, ylioppilasmatrikkelin perusteella hän suoritti kameraalitutkinnon. Tiedoissa ei mainita myöskään auskultoinnista tai varatuomarinvuoronsaamisesta.³⁶⁵ Ilmoitustensakaan perusteella Alander ei suorittanut mainittua tutkintoa.

Alanderin ura alkoi 1890-luvun alussa senaatin ylimääräisenä kopistina, todennäköisesti taloudellisella osastolla. Vuonna 1893 Alander ilmoitti olevansa helsinkiläinen asioitsija, joka toimittaa kaikenlaisia asioimistehtäviä esimerkiksi virastoissa ja pankeissa.³⁶⁶ Pian toiminta laajeni lakiasioden hoitamiseen kaikissa oikeuksissa, kesäasuntojen ja meijerien vuokranvälitykseen sekä lainojen välitykseen.³⁶⁷ Vuoden 1894 lopulla Alander alkoi käyttää toimistostaan nimitystä Aksel Alanderin Asianajotoimisto.³⁶⁸

1890-luvun mainosten perusteella Alander keskittyi oikeudellisissa toimeksiannoissa oikeudenkäyntejä enemmän virastoasiointiin.³⁶⁹ Mainonta ulottui sanomalehtiin aina Oulusta Viipuriin asti. Vuoteen 1900 mennessä menestyvä, nyt kiinteistönvälitystoimintaan panostava

---

³⁶² Ks. Helsingin uusi liikekalenteri ynnä maaseutukaupungit ja maakauppiat 1925, 154.

³⁶³ Ks. Hufvudstadsbladet 19.2.1899 nro 49, 2.

³⁶⁴ Ks. YOM 1853–1899: Stenberg E. A. sekä Pihlajamäki 2009, 105. Matrikkelin mukaan hänestä tuli liikemies, ja toimiston toiminta lopetettiin seuraavana vuonna. Ks. Hufvudstadsbladet 25.9.1901 nro 259, 3.

³⁶⁵ Ks. YOM 1853–1899: Alander, A. W.

³⁶⁶ Oulun ilmoituslehti 5.3.1893 nro 27, 1.

³⁶⁷ Ks. Uusi Savo 18.10.1894 nro 122, 1 toiminnan laajenemisen, Päivälehti 10.5.1894 nro 106, 4 ja Hufvudstadsbladet 22.8.1894 nro 226, 4 välitystoiminnan sekä Uusi Suometar 6.5.1896 nro 104, 2 lainanvälityksen osalta.

³⁶⁸ Wiipuri 22.11.1894, nro 272, 1. Toimisto hoiti kaikkia laki ja muita asioita senaatissa, virastoissa, oikeuksissa, kassoissa, pankeissa ja muualla. Lisäksi se velkoi, hankki lainoja ja harjoitti välitystoimintaa. Ks. myös Hämeen Sanomat 6.12.1894 nro 141, 1, jossa Alander käytti ensi kerran asianajaja-nimikettä ”asioitsijan” sijasta.

³⁶⁹ Virastoasiointi myös mainitaan ennen oikeudenkäyntejä. Ks. esim. Wiipuri 8.1.1897 nro 5, 1.

toimisto ilmoitti harjoittavansa asianajoa ympäri Suomen.³⁷⁰ Tampereen ja Turun haarakonttorit avattiin vuonna 1901 nimenomaan kiinteistönvälitystä silmällä pitäen.³⁷¹ Turun toimiston toisena omistajana toimi hetken aikaa Suomen Asianajajaliitto ry:n ensimmäiseksi puheenjohtajaksi myöhemmin valittu Alfred Holmström.³⁷² Hän perusti myöhemmin uudelleen oman lakiasiantoimistonsa, jonka palveluissa korostuivat juridisemmat asiat.³⁷³

Taulukosta 13 ilmenee, että Alanderin toimisto hoiti 1900-luvun alussa monenlaisia toimeksiantoja. Välitystoiminnan painotuksesta huolimatta oikeudellisten toimeksiantojen merkitys kasvoi vuosien mittaan. Toimisto hoiti esimerkiksi konkurssiasioita³⁷⁴ ja lisäksi Vinter & Fägerström lakiasiantoimisto toimi sen viipurilaisena haaraosastona.³⁷⁵ Menestyksen myötä pääkonttori siirtyi Mikonkadulle, jossa käytössä oli suuren kivitalon toinen kerros kokonaisuudessaan.³⁷⁶ Aksel Alanderin Asianajotoimisto oli 1910-luvulla välityksen ohella mahdollisesti Helsingin tunnetuimpia asianajotoimistoja. Kansainvälisiin asiakkaisiin viittaa se, että vuosina 1910 ja 1914 toimisto esiintyy solicitors-osastolla yhdessä tuomarintutkinnollisten asianajajien tunnettujen toimistojen kanssa englantilaiselle liike-elämälle suunnatussa Mercator-aikakausilehdessä.³⁷⁷ Asianajotoiminta kuitenkin hiipui palveluista 1920-luvulla.³⁷⁸

Tuomarintutkinnottomien asianajajien toimistot harjoittivat usein pienimuotoisempaa tai tiettyyn oikeudenalaan erikoistunutta toimintaa. Alanderin toimisto kuitenkin osoittaa, että ne saattoivat olla hyvinkin menestyneitä. Vaikka tuomarintutkinnottomien toimistot harjoittivat usein samantyylistä toimintaa kuin tuomarintutkinnolliset asianajajat, monesti palveluiden pääpainoksessa oli eroavaisuuksia. Tuomarintutkinnottomien palveluissa korostui oikeudellisten palveluiden puolella enemmän virastoasiointi. Välitystoimeksiannoilla ja muulla asioinnilla näyttäisi puolestaan usein olleen enemmän painoarvoa kuin oikeudellisilla toimeksiannoilla.

---

³⁷⁰ Ks. Uusi Suometar 10.1.1900 nro 7, 2. Lainojen ja kiinteistöjen välitys oli edelleen palveluiden keskiössä. Valtavien lainojen välittämisestä ks. Uusi Suometar 3.4.1900 nro 87, 8 sekä 4.4.1900 nro 88, 7.

³⁷¹ Kauppalehti 20.11.1901 nro 47, 1. Ks. myös ilmoitukset Hufvudstadsbladet 5.10.1901 nro 269, 6.

³⁷² Åbo Tidning 15.11.1901 nro 251, 1. Holmströmillä oli kameraali- ja oikeustutkinto, ks. YOM 1853–1899: Holmström, A. A.

³⁷³ Ks. esim. Turun Lehti 13.1.1900 nro 5, 1 sekä Åbo Underrättelser 1.10.1903 nro 266, 5.

³⁷⁴ Ks. esim. Suomen Teollisuuslehti 1.11.1904 nro 21, 15, jossa oikeudellisia palveluja korostetaan välitystoimeksiantojen edellä. Konkurssiasioiden osalta ks. esim. Suomen Wirallinen Lehti 17.11.1904 nro 268, 2.

³⁷⁵ Ks. Karjala 1.11.1904 nro 254, 1.

³⁷⁶ Aksel Alanderin Asianajotoimiston julkisivu vuonna 1909 näkyy D&I:n historiikissa. Ks. Kolbe 2009, 45.

³⁷⁷ Mercator 1910 nro 1–2, 3 ja 1914 nro 1, 19. Muita ilmoittajia: Jonas Castrén, C&S, D&I ja Heikki Ritavuori.

³⁷⁸ Ks. Lindholm 1928, 12. Alanderin toimiston toimialasta on poistettu asianajotoiminta. Jäljelle on kiinteistönvälitysliike ja huutokauppatoimisto. Vrt. Lindholm 1925, 12–13.

4.5 Kirjavasta asianajajakunnasta ponnistava ”moderni asianajajakunta”

Hakusanahaun viimeiset tulokset osoittivat, että hovioikeus- ja suurkaupunkeihin ilmaantui asianajotoimistoja elinkeinovapauden vilkastaman vaihdannan myötä. Liike-elämä odotti nyt vakinaisempaa asianajopalvelua. Toimistojen koko kasvoi ja tavallisten ihmisten asioiden hoitaminen kuvernöörin virastossa yleistyi. Asianajotoimistot myös vastasivat kiristyvään kilpailuun mainostamalla vilkkaasti kattavaa palveluntarjontaansa. Suomen virkakielen aseman parantuminen puolestaan näkyi välittömästi suomenkielisen asianajopalvelun valtakunnallisena läpilyöntinä. Asianajotoimistoilta odotettiin suomenkielistä palvelua ja useimpien toimistojen ilmoittelun pääkieli vaihtuikin nopeasti. Osa asianajotoimistoista alkoi myös tavoitella mainonnallaan koko suomalaista väestöä sekä valtakunnallisesti harjoitettua asianajotoimintaa.

Helsingin tarkasteleminen osoitti, että asianajotoimistojen määrä kasvoi 1880-luvulta alkaen nopeasti vapautuneen elinkeinoelämän, väestönkasvun, suotuisan taloudellisen kehityksen sekä lisääntyvän nuoren juristikunnan myötä. Oikeudellisen neuvonnan kysynnän kasvaessa helsinkiläinen asianajotoiminta alkoi muuttua ammattimaiseksi ja päätoimiseksi, vaikka aloittelevien toimistojen nuoret asianajajat toimivatkin aluksi virkatehtävissä senaatin oikeudellisen osaston kopisteina. Asianajotoiminnasta kehittyi osaavien juristien kilpailtu ala. Vakavoituvaa suhtautumista ammatinharjoittamiseen osoittavat toimistojen luovutukseen liittyvät kilpailukiellot sekä omistautumista edellyttävät osakassopimukset. Asianajotoimistot ylläpitivät toiminnan jatkuvuutta, ja niiden sisälle muotoutui uran edistymistä kuvaava hierarkia, joka tehosti toimiston sisäistä työnjakoa. Yhdessä harjoitetussa toiminnassa tähdättiin kannattavaan liiketoimintaan. Kyse ei ollut enää vain yksittäisen henkilön pää- tai sivuelinkeinosta.

Vuotta 1900 koskeva valtakunnallinen tarkastelu osoitti, että myös hovioikeuskaupungeissa oli jo ammattiasianajajien asianajotoimistoja. Tuomarintukinnon suorittaneet olivat juuri saaneet yksinoikeuden toimia asiamiehinä ylemmissä oikeuksissa, ja hovioikeuskaupungeissa esiintyikin vain tuomarintutkinnollisten asianajajien toimistoja. Myös Kuopion, Tampereen ja Oulun kaltaisissa merkittävässä kaupungeissa oli päätoimisia tai päätoimisuutta lähellä olevia asianajajia. Asianajotoimistot kuitenkin levisivät sivutoimisten virkamiesasianajajien mukana hyvää vauhtia niin lääninkeskuksiin kuin muihin vaatimattomampiin maaseutukaupunkeihin.

Asianajotoimiston perustaneet virkamiesasianajajat harjoittivat tiettyjen virkatehtävien ohessa sivutoimista ja paikallisempaa asianajotoimintaa etenkin kaupungeissa, joissa osaavaa oikeudellista neuvontaa oli vähemmän tarjolla. Esimerkiksi nimismiesten asianajotoiminta ei ollut uutta. Hyvä esimerkki virkamiesasianajajasta on myös Verner Palander, joka perusti

Tampereen ensimmäisen asianajotoimiston vuonna 1888 heti kaupunginviskaalin viran saatuun.³⁷⁹ Lisäansiot oli helposti yhdistettävissä pääviran toimittamiseen. Aiemmasta poiketen nimismiehet ja kaupunginviskaalit olivat kouluttautuneempia ja perustivat ajan hengessä oman toimiston. Juristikoulutus yleistyi samanaikaisesti myös muissa nykyaikaisissa juristiammateissa. Toimiston perustaminen puolestaan erotti sivuammattia päävirasta.

Aineistoni perusteella asianajotoimistojen perustajien taustat myös monipuolistuivat.³⁸⁰ Puolella tuomarintutkinnottomien asianajotoimistojen pitäjistä oli matrikkelitietojen mukaan joko ylempi tai alempi hallintotutkinto tai molemmat. Yhtä toimistoa pitivät metsänhoitajatutkinnon suorittaneet henkilöt, yhtä oikeustieteen ylioppilas ja muita tutkinnottomat sekä nimismies, jonka koulutustaustaa ei voitu varmistaa. Nähdäkseni taustat kuvaavat hyvin ajanjaksoa. Tutkinnottomia henkilöitä ja tutkintonsa kesken jättäneitä ylioppilaita tavataan nykyään kutsua asioitsijoiksi. He olivat tuttu näky kaupunkien asianajokentässä aina 1900-luvun jälkipuoliskolle asti. Uutta on se, että hekin alkoivat toisinaan harjoittaa toimintaansa toimistojen kautta.

Kameraalitiede puolestaan pyrki valmistamaan virkamiehiä käytännön tarpeita silmällä pitäen, mikä selittää erilaisista aineksista kokoonpantua kirjavaa tiedettä. Hiljalleen siitä jalostui kansantaloustieteen sekä hallintotieteen ja hallinto-oikeuden järjestelmän erillisiä haaroja, kuten finanssioikeus.³⁸¹ Lainopillisessa tiedekunnasta 1800-luvun kuluessa tehdyt tutkintouudistukset ilmentävät syvenevää kahtiajakona, jossa erotettiin tuomioistuineläytöksen palvelukseen valjastettava moderni juristikunta kaupallisiakin painotuksia sisältäneestä hallinnollisesta linjasta.

Vaikka oikeudelliset tehtävät kohdennettiin tutkintotasolla nykykäsitystämme vastaavalle juristikunnalle, kameraali- tai ylempään hallintotutkinnon suorittaneet saivat juridista koulutusta, joka talouspainotuksineen vastasi vaihdantaan osallistuvien tahojen tarpeita. Perintä- ja välityspalveluille riitti kysyntää, hallintotutkinnollisilla taas oli niissä tarvittavaa asiantuntemusta. Elettiin siirtymäaikaa vanhan ja modernin välillä. Siirtymä taas ilmeni ajastaan hiljalleen jälkeen jäävän tutkinnon suorittaneiden perustamina asianajotoimistoina. Silti Aksel Alanderin asianajotoimisto osoittaa, että kameraalitutkintotaustalla saattoi kilpailla menestyksekkäästi.

---

³⁷⁹ Ks. YOM 1853–1899: Palander, K. W. Palander oli edelleen kaupunginviskaali vuonna 1900.

³⁸⁰ Viitteitä asianajotoimistojen perustajien taustojen monipuolistumisesta on jo aiemmassa tutkimuksessa. Esi-merkiksi ensimmäisenä naisena oikeustutkinnon Suomessa suorittaneen Agnes Lundellin, jota pidetään usein myös maamme ensimmäisenä naisasianajajana, isä ja veli harjoittivat maallikkoina asianajotoimintaa. Mia Korpiolan mukaan ainakin isä perusti asianajotoimintaa harjoittavan toimiston 1880-luvulla. Ks. Korpiola 2017b, 39. Korpiola on tältä osin esittänyt myös, että suomen kielen aseman parantuminen virkakielenä mahdollisti uusien sosiaaliryhmien sosiaalisen nousun, mikä näkyi uusina maallikkoasianajajina. Ks. Korpiola 2021a, 34.

³⁸¹ Willgren 1921, 379–380

1900-luvulle siirryttäessä juridinen koulutus oli edelleen harvassa lisääntyvästä nuoresta juristikunnasta huolimatta. Itseoppineet asianajajat tai asioitsijat työskentelivät juridisissa tehtävissä niin maaseudulla kuin kaupungeissa. Suomi oli myös muotosidonnaisuutta korostava virkamiesvaltio. Koulutusstrategiana oli tuottaa virkamiehiä erilaisiin tehtäviin. Strategia ei edes rajoittunut yliopiston lainopilliseen tiedekuntaan. Näin ollen Evon metsäopiston kaltaisissa koulutuslaitoksissa saatettiin tuottaa virkakelpoisia henkilöitä, joilla oli viimeistään virassa harjaantumisen myötä ajanjaksoon nähden merkittävää juridista osaamista.

Virkamiehillä oli oikeudellisten asioiden edistämiseen tarvittua muotosidonnaisuuden tunte-
musta sekä aineellista osaamista. Koska osaaminen oli harvassa, virkamiehiä lähestyttiin edel-
leen oikeudellisen neuvonnan saamiseksi. Virkamiehet täyttivät mielellään osaavan neuvonnan
aukkoa ja hoitivat oikeudellisia hakemus- ja muita asioita. Ekström ja Granit havaitsivat mark-
kinaraon ja perustivat erikoistuneen toimiston, jossa virastoasiointiin painottunut oikeudellinen
neuvonta yhdistettiin taitavasti metsäalan muihin palveluihin.

Kaupunkien asianajajakunnan monimuotoisuudesta huolimatta asianajoliikkeen harjoittajissa
korostui vuonna 1900 jo hyvin vahva tuomarintutkinnollisten asianajajien painotus.³⁸² Kun
huomioidaan lainopillisen tiedekunnan hallintotutkinnot, tiedekuntatausta näkyy noin 90 pro-
sentissa toimistoja. Vaihiantaa palveleva asianajotoiminta liikejuridiikan palveluineen oli siten
yliopistokoulutetun asianajajakunnan varassa. Ylemmän hallintotutkinnon suorittaneille vuo-
den 1897 OK 15 luvun muutos oli kuitenkin epäedullinen, sillä säädyt pyyhkivät hallituksen
esityksestä heidän oikeutensa toimia oikeudenkäyntiasiamiehenä ylemmissä oikeuksissa.³⁸³

Lainsäädännölliset rajanvedot alkoivat näkyä entistä selvemmin myös juristiyhdistysten tasolla.
Alkujaan yksityisenä seurana vuonna 1898 perustettu Suomalaisten lakimiesten yhdistys (Suom-
malainen lakimiesyhdistys ry) asetti jäsenehdoikseen tuomarintutkinnon suorittamisen, vaikka-
kin kameraalitutkinnon suorittaneille saatettiin myöntää poikkeus.³⁸⁴ Alemman tai ylemmän
hallintotutkinnon suorittaneita jäseniä oli kuitenkin vähän, mikä Tarviaisen mukaan ilmentää
yhdistyksen tarkkarajaista ammatillista ja tieteenalakohtaista luonnetta.³⁸⁵ Juristiprofession lu-
jittuminen 1890-luvulla heijastui myös asianajajien yhdistystoimintaan.

---

³⁸² Kuten **taulukoista 11 ja 12** käy ilmi, osalla asianajajista oli myös hallintotutkinto. Kaksoistutkinnon trendi
näkyy asianajajilla jo Samuel Anders Wigrenin (jakso 2.4.) sekä G. F. Utterin ajoista alkaen (jakso 3.2.).

³⁸³ OK 15 luvun muutosten osalta ks. Raevuori 1968, 18.

³⁸⁴ Ailio 1928, 209, 212. Yksityinen seura perustettiin nimellä Suomenmielisten juristien klubi.

³⁸⁵ Tarviainen 1991, 21.

Tuomarintutkinnollisten asianajajien yhdistystoiminta käynnistyi pian OK 15 lukuun vuonna 1897 tehdyn muutoksen jälkeen. Vuonna 1899 19 asianajajaa kokoontui paikallisesti sopimaan palkkioista Viipurin hovioikeudessa sekä Viipurin maalaiskunnan kihlakunnanoikeudessa. Viipurin asianajajayhdistys perustettiin lopulta vuonna 1902. Yhdistyksen säännöt ei ole saatavillani, mutta ensimmäiseen hallitukseen valittiin ainoastaan tuomarintutkinnon suorittaneita henkilöitä.³⁸⁶ Jäsenehtona lienee ollut tuomarintutkinto. Päätoimisuus tuskin oli jäsenehto ja todennäköisesti jäseniksi hyväksyttiin hovioikeuden viroissa työskennelleitä virkamiesasianajajia.³⁸⁷

Modernin asianajajakunnan yhdistystoiminta vaikuttaisi aktivoituneen varsinaisesti vasta ensimmäisen venäläistämiskauden päättymisen jälkeen, jonka myötä Suomessa vahvistettiin myös yhdistymisvapaus. Wreden komitean oikeudenkäyntilaitoksen uudistamista koskevan mietinnön asianajajalaitosta koskevien uudistusehdotusten hylkääminen toimi asianajajien paikallisyhdistysten perustamisen motivaattorina.³⁸⁸ Ennen valtakunnallisen asianajajaliiton perustamista vuonna 1919 paikallisyhdistykset perustettiin myös Helsinkiin (v. 1909), Turkuun (v. 1912), Vaasaan (v. 1916), Lahteen (v. 1916), Ouluun (v. 1917) sekä Tampereelle (v. 1918).³⁸⁹ Samanaikaisesti Suomessa omaksuttiin paljon ulkomaista asianajajaetiikkaa.³⁹⁰

Modernin juristikunnan ammatillinen edunvalvonta alkoi vasta Suomen itsenäistymisen myötä. Asianajajien ohella oman valtakunnallisesti toimivan järjestönsä perustivat vuosina 1917–1921 henkikirjoittajat, kihlakunnantuomarit sekä nimismiehet.³⁹¹ Asianajajayhdistystä koskevien lainsäädäntöyritysten kaatuminen vuosina 1897–1917 sekä viimeisenä pisarana asioitsija Nestori Arosen esityksestä syntynyt OK 15 luvun muutos toimivat asianajajien ilmeisinä kannustimina. Arosen esityksen myötä kumottiin sekä asiamiesten lainopillinen pätevyysvaatimus ylemmissä oikeuksissa että tuomioistuimessa yleisesti asianajoa harjoittaneille asetettu vaatimus tuomioistuimelta saadusta luvasta.³⁹²

---

³⁸⁶ Herold 1921, 504.

³⁸⁷ Peltonen 2017, 204 mukaan sivutoimisia asianajajia otettiin jäseniksi vielä Suomen Asianajajaliittoonkin.

³⁸⁸ Ks. esim. Gråstén 1903, 1–2.

³⁸⁹ Holmström 1919, 281.

³⁹⁰ Peltonen 2017, 203–204.

³⁹¹ Pajuoja – Ervasti 1994, 22

³⁹² Oikeudenkäyntiasiamieheltä edellytettiin ainoastaan hyvämaineisuutta, rehellisyyttä ja sitä, että tämä hallitsi itseään. Vuoden 1917 muutoksia on kuvannut esimerkiksi Raevuori 1968, 20–23.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

1800-luvun alkupuolella Suomea hallittiin merkantilistisin keinoin. Ammattikuntalaitoksen kaltaiset rajoitukset alkoivat kuitenkin näyttäytyä ulkomaankaupan laajenemisen ja vaihdannan selvinä esteinä vuosisadan keskivaiheilla. Aleksanteri II nousu valtaistuimelle 1850-luvulla toi mukanaan muutoksen tuulet. Liberaalinen lainsäädäntöohjelma tähtäsi markkinatalouden pystyttämiseen esimerkiksi uudistamalla kauppaa ja teollisuutta rajoittavaa lainsäädäntöä.

Koska ammattimaisin asianajotoiminta on aina palvellut vaihdantaan osallistuvia tahoja, olen pyrkinyt tarkastelemaan asianajotoimistojen ilmaantumista lainsäädännön liberalisoineen lainsäädäntökauden ja sen myötä aktivoituneen elinkeinoelämän tuotteena. Tärkein lähdeaineistoni on muodostunut asianajotoimistojen ilmoituksista ja mainoksista. Tarkoitukseni on ollut tarkastella asianajotoimintaa oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtäviä laajemmin. Esitän seuraavaksi johtopäätökseni. Aloitan vastaamalla kysymykseen, miten asianajotoimistot ilmaantuivat Suomeen. Ajanjaksollisesti vastaus koskee vuosia 1855–1879.

Reformien käynnistämisvaiheen (v. 1855–1862) lainsäädäntöuudistusten välitön vaikutus osaa- van oikeudellisen neuvonnan kysyntään ja tarjontaan näkyi aineistossani hyvin paikallisesti. Sahatavaran vientiä edistävät uudistukset tullitariffien poistamisesta sahausliikkeen rajoitusten poistamiseen helpottivat erityisen paljon Turun ja Porin läänin sahatoimintaa. Vekselioikeuden modernisointi puolestaan teki vekseleistä kansainvälisen, ulkomaan tavaralähetyksissä hyödynnetyn valuutan. Varatuomari Lönegren perusti Poriin juridista palvelua tarjoavan toimiston neuvokseen sahatavaran viejiä, muun ohella, uudentyypisissä, liikejuridisissa toimeksiannoissa.

Vekseleitä ryhdyttiin hyödyntämään aktiivisesti myös tavarakaupasta riippumattomina rahoitusvälineinä kotimaisilla luottomarkkinoilla. Uudistus oli oikeudellisten palveluiden kysynnän kannalta merkittävä pidemmässä juoksussa. Vekseliasioiden keskittäminen raastuvanoikeuksiin puolestaan edesauttoi yhtenä tekijänä sitä, että raastuvanoikeuksista tuli ammattimaisen asianajotoiminnan kannalta keskeisiä tuomioistuimia.

Valtiopäivätoiminnan käynnistyminen vauhditti taloudellisten reformien toteuttamista, mikä näkyi konkreettisesti ensimmäisten tuomarintutkinnollisten ammattiasianajajien perustamina pitkäaikaisina asianajotoimistoina. Utterin ja Stenbergin helsinkiläistoimistojen palveluissa näkyi selvästi insolvenssioikeuden samanaikainen modernisointi. Modernin konkurssisäännön ja etuoikeusasetuksen myötä he toimivat konkurssipesien pesänhoitajina sekä valvoivat velkojien oikeuksia konkurseissa. 1860-luvulla konkurssiaallon aiheuttanut finanssikriisi takasi alussa

riittävän määrän asianajotehtäviä. Osakeyhtiölainsäädäntö, yksityispankkien perustaminen sekä ensimmäinen elinkeinoasetus kuitenkin takasivat sen, että juridiikan keskuksessa toimeksiantoja ja jatkuvia asiakassuhteita riitti asianajajakaksikolle myös pidemmällä aikavälillä.

Liberaalien reformien loppuun saattamisen alkaessa 1870-luvulla ammattimaisia tuomarintutkinnollisia asianajajia oli hyvin vähän. Lainsäädännön tasolla puute näkyi virkamiesasianajon samanaikaisena edistämisenä. Juridiska Föreningenin piirissä hahmotellun asianajajayhdistyksen sääntöluonnoksessa puutetta paikattiin neuvoa-antavilla virkamiesjäsenillä sekä tuomarintutkinnottomien mahdollisuutena liittyä ylimääräisiksi asianajajiksi. Etenkin Viipurin hovioikeudessa työskennelleet virkamiesasianajajat kuitenkin kokeilivat jo ammatinharjoittamisedellytyksiä lyhytikäisiä asianajotoimistoja perustamalla. Virikkeitä saatiin mahdollisesti Pietarista, johon oli juuri perustettu asianajajayhdistys. Vilkkaan kauppa kaupungin asianajotoimistot palvelivat oikeudenkäynneissä, velka-asioiden eri vaiheissa, kaupanteossa ja sopimusten laadinnassa, kiinteistöjen välittämisessä ja kiinteistöhuutokaupoissa. Ne myös auttoivat hakemus- ja testamenttiasioissa sekä antoivat yleistä oikeudellista neuvontaa.

Sisämaan kaupungeissa oikeudellisen neuvonnan kysynnän kannalta tarpeellisen rahankierron potkaisi 1870-luvulla käyntiin eurooppalaiseen kysyntään perustunut puun hinnan voimakas kasvu. Poikkeuksellisen vauhdikasta talouskehitystä edistivät höyrylaivat ja infrastruktuuripanostukset sisävesiliikenteeseen, maakauppaa sekä maalais- ja metsätuotteiden vientiä vapauttanut lainsäädäntö sekä elinkeinon harjoittamisen lupaedellytyksiä keventänyt ja tapulikaupunkien erikoisaseman lakkauttanut ensimmäinen elinkeinoasetus. Kun raastuvanoikeuksiakin oli perustettu jouduttamaan riita-asioiden käsittelyä ja kunnallishallintouudistus heikensi raati-miesasianajon mielekkyyttä, osaavalle asianajopalvelulle oli kysyntää. Kasvava kauppiaskunta tarvitsi oikeudellista neuvontaa lisääntyvässä velkakauppaan ja konkurssiasioihin liittyvässä toimeksiannoissa. Ainakin suotuisina vuosina asianajotoimisto tuotti kohtuullisen toimeentulon. Samalla asianajaja loi paikallistunnettavuutta otollista virkauramahdollisuutta odotellessaan.

Entä, miksi asianajotoimistot ilmaantuivat Suomeen? Asianajotoimistoja perustettiin ennen elinkeinovapauden säätämistä ennen kaikkea, koska taloudellisen lainsäädännön myötä aktivoitunut liike-elämä kaipasi osaavaa oikeudellista neuvontaa. Asianajotoimistot mainostivat aktiivisimmin velka-asioihin, elinkeinoasioihin, kauppaoikeuteen sekä kiinteään omaisuuteen liittyviä palveluja. Velka- ja luottosuhteiden kehittyessä ja lisääntyessä ne palvelivat vekseliasioissa ja muun modernin juridiikan tulkintakysymyksissä sekä avustivat velkomisprosessissa perintäkirjeen lähettämisestä aina konkurssivalvontaan. Myös konkurssipesän

pesänhoitotehtävät olivat tärkeä tulonlähde toimistojen perustajille. Entistä merkittävämmät kauppasuhteet puolestaan edellyttivät oikeudellista neuvontaa ja tarkasti laadittuja sopimuksia.

Kun liberaaliset lainsäädäntöuudistukset olivat poistaneet kiinteistövaihdannan esteitä ja edellytykset hyödyntää kiinteää omaisuutta velan vakuutena kehittyivät, asianajotoimistojen asianajajien apuun turvauduttiin enenevästi myös kiinteistövaihdannassa. Kiinteän omaisuuden myyjien avustaminen laajeni kauppakirjojen laadinnasta kiinteistöjen välittämiseen sekä kiinteistöhuutokauppojen toimittamiseen, joskin toisinaan toiminta liittyi konkursseihin. Ajanjaksoon nähden toiminta oli luontevaa, sillä lainsäädäntöä oli juuri uudistettu sopimattomien kiinteistönkauppaehtoien, lainhuudatusten, takausten sekä kiinnitysten osalta. Välitystoimeksianon oikeaoppisen toteuttamisen edellyttämää modernin oikeuden osaamista oli vielä harvoilla.

Asianajotoimistot siis varmistivat aktivoituneen vaihdannan sujuvuutta ja turvasivat asiakkaidensa vaihdantaan liittyviä odotuksia hakemalla viime kädessä tuomion oikeussalista. Toisaalta lainsäädännön liberalisoinnin keventäessä elinkeinotoiminnan harjoittamisedellytyksiä ne tarjosivat myös viranomaisasiointipalveluita maistraatissa ja läänin kuvernöörin virastoissa niille, jotka tahtoivat jatkossa osallistua vaihdantaan esimerkiksi maakaupan, sahan tai tehtaan perustamalla. Tällöin kyky auttaa asianosaisia perustui pitkälti muutosidonnaisuuden tunteemukseen. Hakemusasiat olivat tuttuja virkataustaisille asianajajille, mutta vieraita uusille liikkeen perustajille. Asianajotoimistoista haettiin apua, koska kaavamaisuudesta poikkeaminen johti hakemuksen hylkäämiseen muutosidonnaisuutta korostaneessa viranomaiskoneistossa.

Aineistoni perusteella vain Helsinkiin perustettiin pidempiaikaisia ammattiasianajajien asianajotoimistoja ennen elinkeinovapautta. Niistä muodostui useita liikesuhteita omaaville päämiehille vakinaisia oikeudellisia neuvonantajia, jotka huolehtivat myös erilaisista määräajoista ja hoitivat oikeudellisten asiakirjojen laatimisen, vastaanottamisen sekä toimittamisen viranomaisiin. Todennäköisesti myös riitoja ryhdyttiin välttämään asianajajien ohjauksessa sovintojen avulla. Kuten Kivimäki asian ilmaisi, liike-elämä ammensi vakiintunutta muotoaan asianajajan vähäeleisestä ohjaavasta toiminnasta. Seuraavaksi vastaan toiseen päätutkimuskysymykseen eli siihen, miten ja miksi asianajotoimistojen kautta harjoitettu asianajotoiminta kehittyi.

Elinkeinovapauden jälkeen liikemiehet tarvitsivat myös muualla vakinaisempaa apua hektisestä liike-elämästä ja useista liikesuhteista selvittääkseen. Esimerkiksi Vaasassa vaihdanta, vienti ja kauppiaskunta kehittyi nopeasti juuri 1880-luvulle siirryttäessä, jolloin havaitsin kaupungin

ensimmäisen asianajotoimiston. 1890-luvulla toimistoja oli jo useampi. Olivatpa toimistojen asianajajat päätoimisia tai ei, ainakin palvelua oli tarjottava vakinaisesta toimipisteestä käsin.

Ainakin merkittäviin vaihdantakaupunkeihin alkoi ilmaantua asianajotoimistoja. Myös niiden koko kasvoi ja 1880-luvulta lähtien tapasin jo kolmen varatuomarin toimistoja. Mainosten perusteella lakiasioiden hoitaminen läänin kuvernöörien virastoissa oli muotoutunut asianajotoimistojen merkittäväksi palveluksi. Virastossa käsiteltyjen asioiden arkisuuden perusteella oikeudellista neuvontaa annettiin enemmän myös tavallisten ihmisen asioihin. Osaksi kehitykseen vaikutti todennäköisesti kunnalliselämää vuodesta 1875 lähtien aktivoivut kunnallisasetus, sillä virastossa käsiteltiin kunnallisia päätöksiä koskevat muutoksenhaut. Asianajotoimistojen yleistyessä myös kilpailu tiukentui. Oikeudellista neuvontaa yhdistettiin näyttävään tyyliin taloudelliseen osaamiseen, ja toimistojen palveluissa näkyi erilaisia välitys- ja asiointitoimeksiantoja. Jos rikosasioita hoidettiin, niiden mainostamisesta pidättäydyttiin asianajotoimiston julkisuuskuvan suojelemiseksi. Yleisö suhtautui kielteisesti syytetyn puolustamiseen.

Asianajotoimistojen ilmoittelusta käy ilmi myös suomenkielisen palveluntarjonnan lisääntyminen välittömästi suomalaisen virkakielen aseman parannuttua 1880-luvulla. Kun tuomioistuinten ja viranomaisten oli asioiden käsittelyssä ja virallisessa kirjeenvaihdossa käytettävä suomea, toimistojen ilmoittelun pääkieli muuttui nopeasti. Suomenkielisten palveluntarjoajien toimintaedellytykset kehittyivät ja osa toimistoista pyrki valtakunnalliseen asianajotoimintaan. Yleisön tavoittaakseen ne ilmoittelivat aktiivisesti eri alueiden suomenkielisissä paikallislehdissä.

Elinkeinovapauden myötä asianajotoimistojen määrä vakiintui Helsingissä kymmenen toimiston tuntumaan. Muotoutumisillaan oleva ammattikunta ryhtyi huomioimaan esimerkiksi virka- ja lakikielen sanakirjoissa. Asianajotoimistojen määrällinen kasvu kiihtyi jälleen 1890-luvun taloudellisena nousukautena, jonka aikana Suomen teollisuus otti harppauksia ja väestö muutti toimeentulomahdollisuuksien perässä kaupunkeihin. Vuosisadan lopulla asianajopalveluiden kysyntä kasvoi entisestään. Yliopistosta valmistui kaksinkertainen määrä tuomarintutkinnon suorittaneita nuoria juristeja, joista osa päätyi perustamaan asianajotoimistoja. Vuosisadan päättyessä Helsingissä toimi samanaikaisesti 30 asianajotoimistoa. Oikeudenalojen modernisoituessa osa niistä erikoistui avustamaan myös uusilla aloilla, kuten patenttihakemusasioissa.

Samalla helsinkiläinen asianajotoiminta alkoi ammattimaistua yleisemminkin. Ammattimaista suhtautumista asianajotoimintaan ilmentävät asianajotoimistojen luovutuksiin liittyneet pitkät kilpailukiellot sekä osakkailta omistautumista edellyttäneet ja sivutoimet kieltäneet

yhtiösopimukset. Toiminnan vakiintumista osoittaa myös asianajotoimistojen välillä solmitut kumppanuudet, joiden avulla päämiestä kyettiin edustamaan myös etäisten paikkakuntien tuomioistuimissa. Maalaiskäräjille lähetettiin myös avustavia juristeja. Toiminnan laajentaminen ja työtehtävien tehokas kohdentaminen kävikin helpommaksi, kun osaavaa työvoimaa löytyi niin konttoristeista kuin määrällisesti kasvavasta nuoresta juristikunnastakin. Nimekäs asianajotoimisto puolestaan piti yllä toiminnan jatkuvuutta henkilövaihdoista huolimatta ja sen hierarkia tarjosi asianajajalle mahdollisuuden edetä uralla virkamiestyylisiin. Ammattimaistumista osoitti myös kokoneiden juristien siirtyminen alalle.

Vuoteen 1900 mennessä asianajotoimistot alkoivat jo yleistyä suomalaiskaupungeissa. Hovioikeuskaupungeissa toimi ammattiasianajajien asianajotoimistoja. Heidän toimintaansa edisti se, että ylioikeuksissa oikeudenkäyntiasiamieheltä edellytettiin 1890-luvun lopulta alkaen tuomarinviran toimittamiseen oikeuttavan tutkinnon suorittamista. Edullisten vuosisopimusten mainostaminen ilmentää hovioikeuskaupunkien liike-elämän kehitystä. Ne viittaavat pitkäaikaisen ja päätoimisen asianajotoiminnan sekä jatkuvien asiakassuhteiden väliseen kytkökseen.

Helsingin ja hovioikeuskaupunkien ulkopuolella kuitenkin vain kolmannes asianajotoimiston perustaneista tuomarintutkinnollisista asianajajista harjoitti päätoimista tai sitä lähellä olevaa asianajotoimintaa. Tällöinkin toiminta painottui Kuopioon, Ouluun, Poriin ja Tampereelle. Kaupungeissa harjoitettua menestyvää asianajotoimintaa kuvaa esimerkiksi se, että Leodor Guseffin kuopiolaistoimisto tarjosi oikeudenkäyntipalveluja kaikkialla Suomessa. Merkittävässä kauppakaupungeissa riitti vaihdantaan osallistuvia ja oikeudellista neuvontaa kysyneitä toimijoita. Läänikeskuksista saattoi kuitenkin jo olettaa löytävänsä asianajotoimiston.

Pää- ja hovioikeuskaupunkien ulkopuolella asianajotoimiston perusti vielä usein syyttäjä- tai ulosottotehtäviä hoitava virkamies, joka harjoitti perintää ja hoiti asiakkaidensa riita-asioita kätevästi viran ohessa. Esimerkiksi näin toimineilla nimismiehillä oli useimmiten tuomarintutkinto, vaikkei se ollut vuosisadan vaihteessa viran kannalta välttämätöntä. Muutos kertoo siitä, että juristikoulutuksen saaneet ottivat yleisemminkin haltuunsa nykyään juristitehtävinä tunnettuja positioita. Muissa tapauksissa tuomarintutkinnolliset asianajotoimistojen perustajat harjoittivat asianajotoimintaa esimerkiksi pormestarin viran tai tuomioistuintehtävien ohessa, mikä mahdollisti toimiston perustamisen jopa Kaskisen kokoiseen pikkukaupunkiin. Selvää kuitenkin on, että edelleen vuonna 1900 asianajotoimintaa harjoitettiin useimmiten viran ohessa.

1880-luvun lopulta alkaen ilmeni myös uusi kehityssuunta, kun asianajotoimistojen perustajien taustat monipuolistuivat. Etenkin hallintotutkintotaustaiset asianajajat ryhtyivät pitämään asianajotoimistoja hovioikeuskaupunkien ulkopuolella. Vuotta 1900 koskevan tarkastelun perusteella niiden toimintaa harjoitettiin usein paikallisesti viran ohessa. Toiminta ei välttämättä poikennut tuomarintutkinnollisten asianajajien toiminnasta ja toisinaan toimisto myös perustettiin heidän kanssaan. Palveluissa saattoi kuitenkin painottua oikeudellista palvelua enemmän välityks- ja muut asiointipalvelut. Asianajo- ja välitystoimialan sekoittuneisuuden vuoksi asianajotoimistoiksi ilmoittautuivat myös puhtaasti välitykseen keskittyneet asioimistotoimistot.

Tuomarintutkinnottomien asianajajien oikeudellisissa palveluissa korostui usein oikeudellinen virastoasiointi. Esimerkiksi kameraalitutkinnon suorittanut kuvernöörin viraston kirjaaja Verner Breitholtz keskittyi virkansa innoittamana virastoasiointiin ja asiakirjojen laadintaan. Uudet toimijat harjoittivat myös virka- ja koulutustaustaansa sidottua erikoistunutta toimintaa. Metsätoimisto Ekstöm & Granit tarjosi metsäoikeudellista osaamista muiden metsäalan palveluidensa ohessa. Vaikka palveluissa korostuivat muut palvelut, he kykenivät auttamaan asiakkaitaan erikoisalansa oikeusasioissa niin viranomaisissa kuin tuomioistuimissakin.

Tuomarintutkinnottomien asianajajien osalta poikkeuksen pääsääntöön muodosti Aksel Alanderin Asianajotoimisto. Välitystoimeksiantoja painottaneessa toimistossa hoidettiin 1900-luvun kuluessa enemmän ja enemmän myös oikeudellisia toimeksiantoja ja viipurilainen lakiasiain-toimisto toimikin sen haarakonttorina. 1910-luvulla kameraalitutkinnollisen Alanderin toimisto lienee ollut Suomen tunnetuimpia ja kilpaili muiden nimekkäiden asianajotoimistojen kanssa kansainvälisten asiakkaiden juridisista toimeksiannoista. Vaikka OK 15 luvun muutos heikensi tuomarintutkinnottomien mahdollisuutta toimia oikeudenkäyntiasiamiehinä ylioi-keuksissa, myös hallintotutkintotaustalla saattoi pärjätä mallikkaasti kilpailulla alalla.

Tuomarintutkinnottomien asianajotoimistojen perustajien taustat kuvaavat tutkimusajanjaksoa. Aineistossani esiintyneet ”asioitsijat” olivat tuttu näky kaupungeissa, joskin toimiston perustaminen oli itseoppineille asianajajille varsin uutta. Usein he ryhtyivät asianajotehtäviin kierto-reittä, esimerkiksi selvittämällä aluksi luottotietoja niitä tiedustelleille. Myös hallintotutkinnol-listen asianajajien esiintyminen on luonnollista. Vaikka oikeuslaitoksen tehtäviä kohdennettiin tutkintotasolla tuomarintutkinnon suorittajille, myös ajastaan hiljalleen jälkeen jäävien hallin- totutkintojen suorittajat koulutettiin lainopillisessa tiedekunnassa. Alempikin hallintotutkinto sisälsi asianajotoimistojen keskeisten palvelujen kannalta tärkeitä teemoja, kuten siviilioi-keutta, hallinto-oikeutta sekä kansantaloutta. Painotuserot heijastuivat toisinaan tarjottuihin

palveluihin. Se, että useilla tuomarintutkinnollisella asianajajalla oli myös hallintotutkinto, kuvaa taloudellisia asioita painottaneen tutkinnon hyödyllisyyttä asianajotoiminnassa.

Olipa taustalla oleva tutkinto mikä tahansa, byrokraattisessa virkamiesvaltiossa tarvittiin vielä 1900-luvullakin muotosidonnaisuuden tuntemista oikeudellisten asioiden hoitamiseksi. Koska virkamiehet olivat muotosidonnaisuuden asiantuntijoita, heitä lähestyttiin oikeudellisen avun toivossa. 1800-luvun lopulla virkamiehiä kuitenkin koulutettiin myös lainopillisen tiedekunnan ulkopuolella. Kun juridinen asiantuntemus oli edelleen harvinaista, ei ole ihme, että asianajopalveluita tarjosivat erikoisalallaan myös metsänhoitajatutkinnon suorittaneet ja Metsähallinnon viroissa harjaantuneet virkamiehet, joilla oli ajanjaksoon nähden verrattain paljon erikoisalansa juridista osaamista sekä muotosidonnaisuuden tuntemusta.

Asianajopalveluiden tarjoajien monimuotoisista taustoista huolimatta vaihdantaa palveleva asianajotoiminta liikejuridiikan palveluineen oli vuonna 1900 yliopistokoulutetun asianajajakunnan varassa. Tuolloin myös juristiyhdistykset ja asianajajien oma yhdistystoiminta alkoi muodostua tiiviimmin tuomarin virkaan oikeuttavien tutkintojen ympärille. Vaikka olen lisännyt tietämystä asianajotoiminnan kehityksestä sekä toiminnanharjoittajista yhdistystoiminnan kynnyksellä, Asianajajaliiton perustamissyiden tarkastelu ei kuitenkaan kuulu tähän tutkimukseen.

Poikkeavalla lähestymistavalla paikansin aiemmalle oikeushistorialliselle tutkimukselle pitkälti tuntemattomat, ennen elinkeinovapautta eri puolille Suomea perustetut asianajotoimistot sekä havainnollistin niiden perustamisen syitä toimistoja ja niiden palveluja tarkastelemalla. Mainoslähtöisellä tutkimustyylillä olen lisännyt tietämystä asianajajien tarjoamista erilaisista palveluista sekä niiden edellyttämästä tietotaidosta esimerkiksi oikeudellisen viranomaisasioinnin ja siinä tarvittun muotosidonnaisuuden tuntemuksen osalta. Selvitin myös, miksi tiettyjen palveluiden kysyntä kasvoi. Samalla yhdistin asianajotoimistojen ilmaantumisen entistä tarkemmin taloudellisen lainsäädännön liberalisoinnin eri vaiheisiin, muihin lainsäädäntöuudistuksiin, infrastruktuurin ja vaihdannan kehitykseen sekä liikejuridiikan palvelujen tarjoamiseen.

Olen havainnollistanut askelia virkamiesasianajosta asianajajan ammattia kohti sekä sitä, miltä asianajotoiminnan yleinen ammatillistuminen näytti niin käytännössä kuin ammattinimikkeidenkin vakiintumisen osalta. Sivussa kiinnitin huomiota pitkäaikaisen ammattimaisen asianajotoiminnan harjoittamisen edellytyksiin, kuten jatkuviin asiakassuhteisiin, sekä suomen virkakielen aseman parantumisen vaikutuksiin. Samalla loin kattavamman kuvan asianajotoimiston perustaneista asianajopalveluiden aktiivisista tarjoajista itseoppineista asianajajista,

Metsähallituksen virkamiehiin, hallintotutkinnon suorittajiin ja tuomarintutkinnollisiin asianajajiin. Niin tehdessäni työstin myös ensimmäisen kerran datan varhaisten asianajotoimistojen määrällisestä kehityksestä sekä alueellisesta levinneisyydestä vuoteen 1900 mennessä. Vuotta 1900 koskeva analyysini on myös tuottanut suuntaa-antavan arvion siitä, missä määrin asianajotoimistojen kautta harjoitettu asianajotoiminta oli päätoimista eri puolella Suomea.

Asianajajahistoriassa on silti tilaa jatkotutkimukselle. Yhdistystoiminnan myötä oli esimerkiksi määriteltävä entistä tarkemmin asianajotoiminnan sisältö, koska lainsäädännöllisesti tunnustetun professioaseman tavoittelemisen edellytti juristiasianajajilta asianajotoiminnan tarkempaa määrittelyä sekä erikoistumista oikeudenhoidon orgaanin tehtävään. Asianajajaliiton ensimmäisen hallituksen jäsen T. M. Kivimäki kuvasi lähtötilannetta seuraavasti:

Kun laki ei ole organisoinut oikeudenkäyntiasiamiehiä suljetuksi piiriksi, on asianajaja kilpailun vaikutuksesta ja päämiehestä riippuvan asemansa johdosta ollut pakotettu vastaanottamaan tehtäviä, joilla ei ole mitään yhteyttä hänen varsinaisen kutsumuksensa kanssa, konkurssipesien selvittämistä ja muuta omaisuusien hoitoa, huutokauppoja, talojen, osakkeiden ja lainojen välitystä y. m. agenttuureja. Siten häneltä on riistetty se kutsumuksen ihanteellisuus, joka kaikissa kutsumuksissa on välttämätön.³⁹³

Asianajajaliiton perustamista seurasikin intensiivinen pyrkimys asianajajaetiikan hahmottamiseen. Se huipentui Kivimäen väitöskirjaan asianajajan siviilioikeudellisesta vastuusta vuonna 1924.³⁹⁴ Asianajajaliiton myötä huomio kiinnittyi myös siihen, mitä asianajotehtävät ovat, mikä on asianajotoimintaa ja miten asianajotoimintaa on harjoitettava.³⁹⁵ Keskustelu jatkuu edelleen.

Viime aikoina on pohdittu voiko asianajajan asianajotoiminta olla osapäivätyötä ja sitä, kuka saa omistaa asianajotoimiston ja käyttää siinä määräysvaltaa?³⁹⁶ Asianajajaliiton hallitus on juuri esittänyt, että päätoimisuutta ei jatkossa edellytettäisi, vaikka asianajotehtäviä tulee edelleen hoitaa ammattimaisesti ja säännöllisesti. Myös asianajajan muun toiminnan käsitettä esitetään laajennettavaksi siten, että asianajajat voivat jatkossa harjoittaa asianajotoimistoissaan myös asianajotoimintaan kuulumatonta liiketoimintaa, kunhan se ei vaaranna tapaohjeiden ja muun sääntelyn asettamia vaatimuksia. Käsitteen laajentamisen tarkoituksena on ainakin

---

³⁹³ Kivimäki 1919, 243–244. Myös liiton ensimmäinen puheenjohtaja Alfred Holmström otti perustamistilaisuudessa kantaa asianajotoimistojen palveluihin tulevaisuuden agendaan maalatessaan, ks. Holmström 1919, 295–296.

³⁹⁴ Asianajajaetiikan hahmottamisesta vuosina 1919–1924, ks. Peltonen 2017, 204–205.

³⁹⁵ Väitöskirjassaan Kivimäki katsoo, että asianajotehtävän sisällitys oli toiminta asiamiehenä oikeudenkäynnissä, ks. Kivimäki 1924, 28–37. Myöhemmästä kehityksestä ks. esim. Ylänkö 1981, 5–8.

³⁹⁶ Mäntylä 2020, 25.

asianajopalvelujen saatavuudesta huolehtiminen pienilläkin paikkakunnilla, joissa asianajotoiminta ei yksin mahdollista elinkeinoa.³⁹⁷

Asianajajaliitto ry:n perustamisen aikaan osakeyhtiömuotoinen asianajotoimisto ei tullut kysymykseen. Nyt, noin sata vuotta myöhemmin ajatellaan, että asianajotoimistoja koskevat omistajarajoitukset heikentävät liikejuridiikkaa harjoittavien asianajotoimistojen kilpailukykyä. Asianajajaliiton hallitus esittääkin myös asianajotoimistojen omistusta avattavaksi toimiston henkilökunnalle, jotta myös muiden alojen osajia voidaan sitouttaa entistä paremmin asianajotoimistoon.³⁹⁸ Onkin selvää, että asianajotoiminnan harjoittamista koskevat käsitykset muuttuvat ajan myötä. Siksi asianajotoiminnan harjoittamisen pelisääntöjä koskevan muutoksen tarkasteleminen oikeushistorian metodin avulla on mielenkiintoinen jatkotutkimuskohde.

Tutkielman laajuuden vuoksi vertailun tekeminen muihin maihin on jäänyt hyvin rajalliseksi. Virikkeitä asianajotoimintaan on varmasti saatu ainakin pohjoismaista sekä Pietarista. Nähdäkseni toimistomuotoisen asianajotoiminnan yhtäläisyyksien vertaileminen muihin maihin muodostaa hedelmällisen, omaa pääasiallista tutkimusajanjaksoani koskevan jatkotutkimuskohteen. Esimerkiksi Venäjällä asianajoa harjoittivat myös erilaiset toimijat, uudistuksia toteutti periaatteessa sama taho kuin Suomessa ja myös siellä kansalaisten kysyntä oikeudellisille palveluille kasvoi huimasti 1860-luvulta alkaen. Koska tuomarintutkinnottomien asianajajien asianajotoimistoja esiintyi vasta tutkimusajanjaksoni loppupuolen aineistossa, entistä syvällisempi tarkastelu on varmasti mahdollista myös heidän osaltaan.

---

³⁹⁷ Ks. Ikäheimonen 2021, 30–31.

³⁹⁸ Ibid.